

บทที่ 3

สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

สภาพทั่วไปทางกายภาพของจังหวัดสระบุรี

1. ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดสระบุรีตั้งอยู่ในลุ่มน้ำป่าสักที่อยู่ในเขตภาคกลางตอนบน ทำเลที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของกรุงเทพมหานคร โดยที่ตั้งของเทศบาลเมืองสระบุรีห่างจากกรุงเทพมหานครตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (ถนนพหลโยธิน) ประมาณ 108 กิโลเมตร โดยเส้นทางรถไฟสายตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 113 กิโลเมตร และระยะทางตามแม่น้ำเจ้าพระยาแล้ววกเข้ามาแม่น้ำป่าสักประมาณ 165 กิโลเมตร สำหรับที่ตั้งตามพิกัดภูมิศาสตร์ของจังหวัดสระบุรีตั้งอยู่ระหว่างเส้นละติจูด 14 องศา 10 ลิปดา เหนือ ถึงละติจูด 14 องศา 50 ลิปดา เหนือ และระหว่างเส้นลองจิจูด 100 องศา 30 ลิปดา ตะวันออก ถึงลองจิจูดที่ 101 องศา 10 ลิปดา ตะวันออก นอกจากนั้นจากจังหวัดสระบุรียังเป็นชุมทางการคมนาคมติดต่อระหว่างภาคเหนือ ตะวันออกเฉียงเหนือ ตะวันออก กลางตอนบน และกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล ตลอดจนเชื่อมโยงไปยังประเทศเพื่อนบ้านในอินโดจีนได้โดยสะดวกอีกด้วย

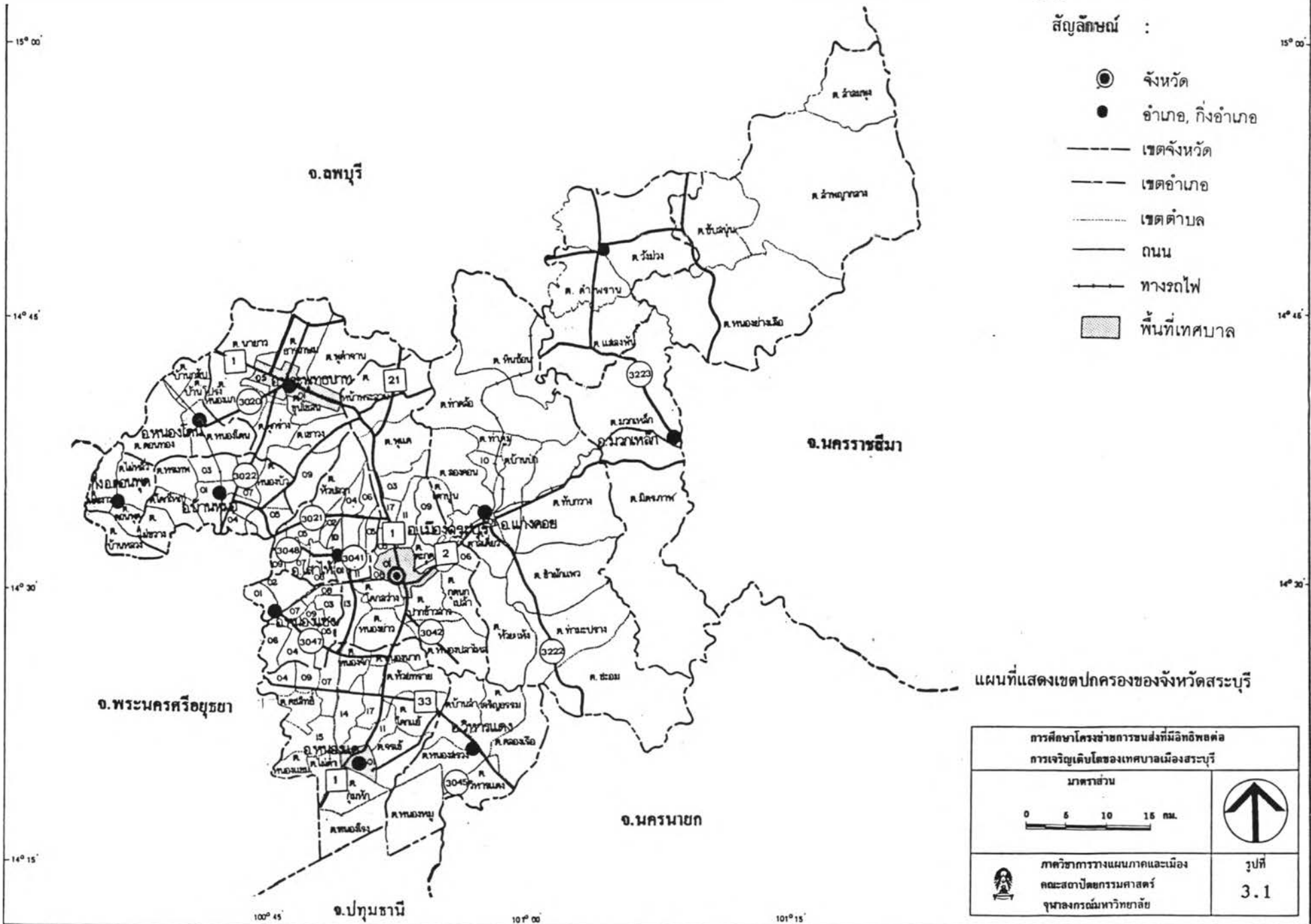
สำหรับอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดสระบุรีมีดังต่อไปนี้ (ดูแผนที่ในรูปที่ 3.1)

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอเมืองลพบุรี พัฒนานิคม ชัยบาดาล และกิ่งอำเภอท่าหลวง จังหวัดลพบุรี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอปากช่อง และอำเภอสีคิ้ว ของจังหวัดนครราชสีมา และอำเภอเมือง จังหวัดนครนายก

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี และอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

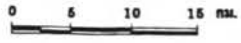

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอบ้านแพรก มหาราช นครหลวง ท่าเรือ ภาชี และอุทัย ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สัญลักษณ์ :

- จังหวัด
- อำเภอ, กิ่งอำเภอ
- เขตจังหวัด
- เขตอำเภอ
- เขตตำบล
- ถนน
- ทางรถไฟ
- พื้นที่เทศบาล

แผนที่แสดงเขตปกครองของจังหวัดสระบุรี

การศึกษาโครงการขนส่งที่มีอิทธิพลต่อ การเจริญเติบโตของเทศบาลเมืองสระบุรี	
มาตรฐาน 	
 ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	รูปที่ 3.1

ขนาดพื้นที่ของจังหวัดสระบุรี มีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 3,576,486 ตารางกิโลเมตร หรือ 2,235,303.75 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 21.55 ของพื้นที่รวมในเขตภาคกลางตอนบน สำหรับการแบ่งเขตปกครองของจังหวัดสระบุรีนั้น แบ่งออกเป็น 10 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ ประกอบด้วย อำเภอเมืองสระบุรี แก่งคอย หนองแค พระพุทธบาท บ้านหมอ วิหารแดง เสาไห้ มวกเหล็ก หนองแขง หนองโดน กิ่งอำเภอดอนพุด และกิ่งอำเภอวังม่วง รวมมีตำบลทั้งสิ้น 111 ตำบล 990 หมู่บ้าน 1 เทศบาลเมือง 3 เทศบาลตำบล และอีก 16 สุขาภิบาล ดังมีรายละเอียดของเขตการปกครองและขนาดของพื้นที่ในแต่ละอำเภอตามตารางที่ 3.1

2. ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะกายภาพของจังหวัดสระบุรีคือ ตั้งอยู่ทางด้านตะวันออกของภาคกลางตอนบน ซึ่งอยู่คาบเกี่ยวระหว่างเขตที่ราบลุ่มกับบริเวณที่สูงที่เป็นขอบที่ราบของภาค รูปร่างของจังหวัดมีลักษณะค่อนข้างกะทัดรัด โดยมีอำเภอเมืองตั้งอยู่ตรงกลาง แล้วล้อมรอบด้วยอำเภอต่าง ๆ อยู่โดยรอบ แต่มีพื้นที่ที่เป็นส่วนยื่นหรือเป็นแขนงออกไปข้างคือทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัด ซึ่งได้แก่พื้นที่บางส่วนของอำเภอมวกเหล็ก และกิ่งอำเภอวังม่วง ด้วยเขตที่ห่อหุ้มของจังหวัดครอบคลุมอาณาบริเวณกว้าง ครอบคลุมส่วนที่เป็นที่ราบลุ่มน้ำป่าสัก ซึ่งเป็นส่วนย่อยของระบบลุ่มน้ำเจ้าพระยา รวมทั้งส่วนที่เป็นขอบที่ราบภาคกลาง ที่เป็นที่ดอน มีลักษณะพื้นที่เป็นที่สูง สลับด้วยแนวภูเขา

ลักษณะความสูงของพื้นที่จังหวัดคือส่วนที่เป็นที่ราบลุ่มน้ำป่าสักตอนล่าง-ต่อเนื่องจากลุ่มน้ำเจ้าพระยา ที่มีระดับความสูงเพียง 2 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทางด้านตะวันตกและทางใต้ของจังหวัด ซึ่งค่อย ๆ สูงขึ้นไปสู่พื้นที่ทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือและด้านเหนือของจังหวัด ที่เป็นบริเวณที่ดอน สลับด้วยภูเขา จนกระทั่งไปถึงบริเวณขอบที่ราบของภาคกลาง ซึ่งเป็นแนวแบ่งเขตรอยต่อระหว่างภาคกลางกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นบริเวณแนวภูเขาและป่าไม้ (ดูแผนที่ในรูปที่ 3.2 ประกอบ)

3. ลักษณะภูมิอากาศ

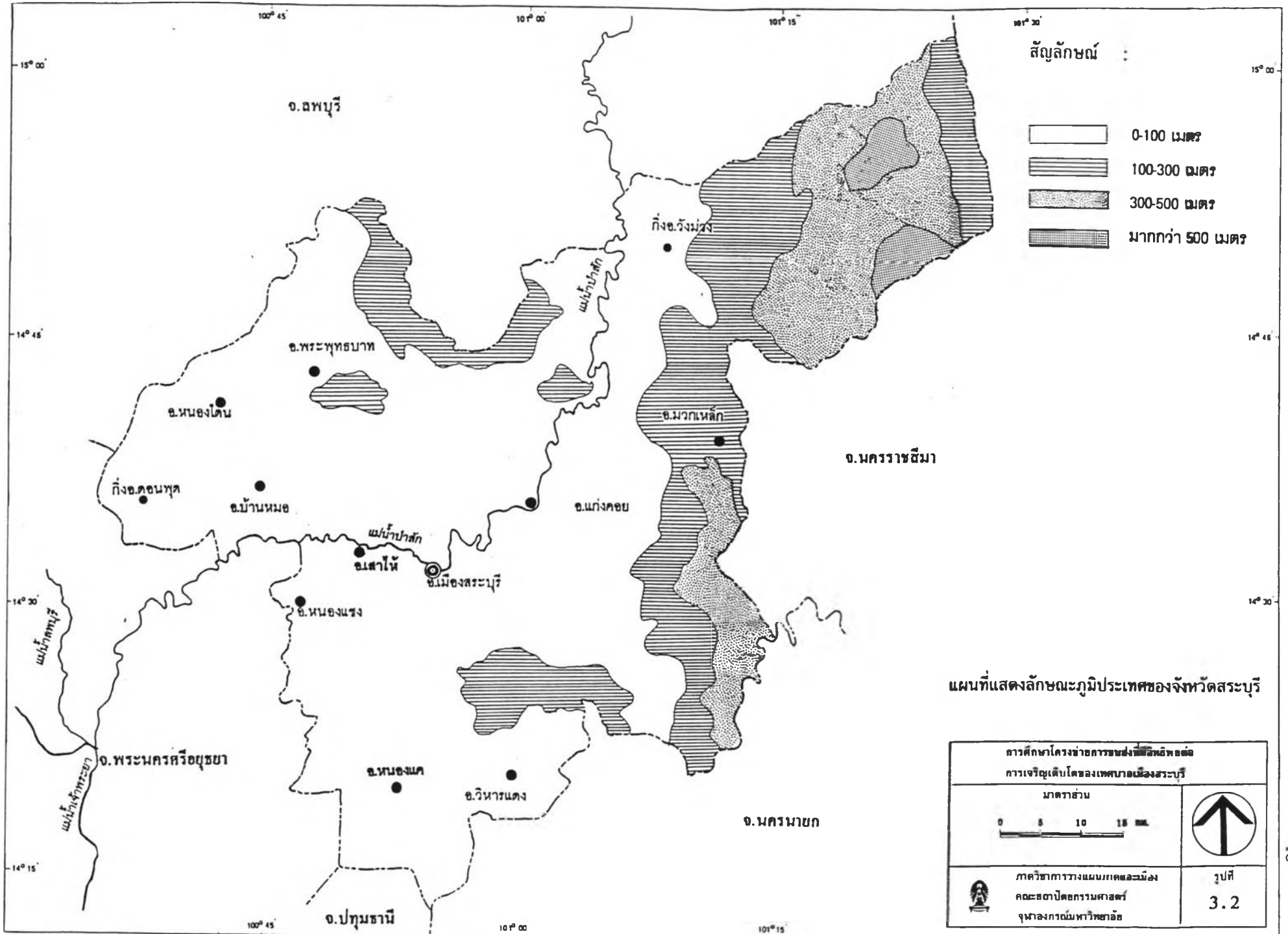
ลักษณะภูมิอากาศของจังหวัดสระบุรี มีลักษณะเช่นเดียวกับพื้นที่อื่น ๆ ในเขตภาคกลางตอนบน คือมีภูมิอากาศแบบฝนเมืองร้อนเฉพาะฤดู (Tropical Savanna Climate "Aw") จัดตามระบบการจำแนกของ Koppen ซึ่งมีความหมายว่าแห้งแล้งชัดเจน ในฤดูหนาวอากาศค่อนข้างหนาว และในฤดูร้อนอากาศค่อนข้างร้อน

ตารางที่ 3.1

ขนาดพื้นที่ของจังหวัดสระบุรีจำแนกตามเขตปกครองเป็นรายอำเภอ

เขตปกครอง	พื้นที่		ร้อยละ	การปกครองส่วนภูมิภาค		การปกครองส่วนท้องถิ่น	
	ตร.กม.	ไร่		ตำบล	หมู่บ้าน	เทศบาล	สุขาภิบาล
อ. เมืองสระบุรี	452.203	282,626.87	12.64	17	121	ทม. สระบุรี	ส. หน้าพระลาน ส. ป่ากอแป๊ก
อ. แก่งคอย	801.162	500,726.25	22.40	14	111	ทต. แก่งคอย	ส. ทับทิม
อ.หนองแค	262.867	164,291.88	7.35	18	180	ทต. หนองแค	ส. หินกอง ส. คชสิทธิ์
อ. พระพุทธบาท	287.065	179,415.62	8.03	9	66	ทต. พระพุทธบาท	
อ. บ้านหมอ	203.576	127,235.00	5.69	9	79		ส. บ้านหมอ ส. ท่าลาน
อ. วิหารแดง	204.501	127,813.13	5.72	6	53		ส. บ้านลำ
อ. เสาไห้	111.808	69,880.00	3.13	12	101		ส. เสาไห้ ส. บ้านยาง
อ. มวกเหล็ก	684.043	427,526.87	19.13	6	68		ส. มวกเหล็ก
อ. หนองแซง	87.081	54,425.63	2.44	9	68		ส. หนองแซง
อ. หนองโดน	88.070	55,043.75	2.46	4	32		ส. หนองโดน
กิ่ง อ. ดอนพุด	58.714	36,696.25	1.64	4	28		ส. ดอนพุด
กิ่ง อ. วังม่วง	335.396	209,622.50	9.38	3	24		ส. วังม่วง
รวม	3,576.486	2,235,303.75	100.00	111	931	4	16

ที่มา : กรมการปกครอง, กระทรวงมหาดไทย, 2536.

แผนที่แสดงลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดสระบุรี

การศึกษาโครงการฯ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ การเจริญเติบโตของเทศบาลเมืองสระบุรี	
มาตราส่วน 0 5 10 15 km	
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	รูปที่ 3.2

4. ทรัพยากรที่สำคัญ

เดิมที่จังหวัดสระบุรี เป็นพื้นที่ที่มีบทบาทสำคัญทางด้านเกษตรกรรม และได้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตจากเกษตรกรรมพัฒนาไปสู่อุตสาหกรรม กระบวนการพัฒนาการผลิตดังกล่าวมีผลต่อการคมนาคม-ขนส่งเพิ่มขึ้นตามมา และมีผลต่อการใช้ที่ดินและการขยายตัวของประชากร ตลอดจนการเพิ่มขึ้นของพื้นที่เมือง กระบวนการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่จะมีมากหรือน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งหมายถึงสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติที่มีอยู่มากมายในพื้นที่ แล้วประชากรในจังหวัดสระบุรีนำมาใช้ประโยชน์ คือใช้เป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตและพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของจังหวัด ดังนั้น การพิจารณาถึงสภาพทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ย่อมทำให้เข้าใจถึงภาพรวมของการมีทรัพยากรพื้นฐานที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาจังหวัดสระบุรี ส่งผลเกี่ยวเนื่องไปถึงกิจกรรมของประชากรที่เกิดขึ้น แล้วมีผลสำคัญต่อการศึกษานในเรื่องเกี่ยวกับการขนส่งในที่สุด โดยเฉพาะการศึกษาถึงทรัพยากรสำคัญ ได้แก่ แหล่งน้ำป่าไม้ และแร่ธาตุ มีดังนี้

4.1 ทรัพยากรป่าไม้

ใน พ.ศ. 2504 จังหวัดสระบุรีมีเนื้อที่ป่าไม้ประมาณ 377,500 ไร่ หรือร้อยละ 16.89 ของพื้นที่ทั้งหมด ต่อมาปี 2525 ได้ดำเนินการสำรวจสภาพการใช้ที่ดินโดยกรมป่าไม้ พบว่าจังหวัดสระบุรีมีเนื้อที่ป่าไม้ประมาณ 61,250 ไร่ และจากการสำรวจในปี 2528 โดยใช้ภาพถ่ายจากดาวเทียม พบเนื้อที่ป่าไม้เหลือ 52,500 ไร่ หรือร้อยละ 2.57 ของพื้นที่ทั้งหมด และในปี 2535 สำรวจจากภาพถ่ายดาวเทียมเช่นกัน พบเนื้อที่ป่าไม้ที่ยังคงสภาพป่าสมบูรณ์เหลือเพียง 46,800 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 2.29 ของพื้นที่ทั้งหมดของจังหวัด

สถานการณ์ป่าไม้ของจังหวัดสระบุรีนั้นจากข้อมูลข้างต้น แสดงว่าป่าไม้ที่นับว่าเป็นผืนป่าที่อยู่ใกล้กรุงเทพมหานครมากนั้น ส่วนใหญ่ถูกทำลายไป ปัจจุบันป่าที่สมบูรณ์จะมีอยู่บริเวณที่เป็นภูเขา ที่เป็นเขตอุทยานแห่งชาติ และป่าสงวน สำหรับชนิดของป่าไม้ในจังหวัดสระบุรีที่พบ เป็นป่าดิบและป่าเบญจพรรณ ไม้ที่สำคัญได้แก่ ไม้ยาง ไม้ตะเคียน ไม้เต็ง และไม้ประดู่ จากข้อมูลของฝ่ายสถิติป่าไม้ กองแผนงาน กรมป่าไม้ ปรากฏว่าป่าไม้ของจังหวัดสระบุรี จำแนกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังตารางที่ 3.2

ตารางที่ 3.2 รายชื่อป่าสงวนและอุทยานแห่งชาติในจังหวัดสระบุรี

ลำดับที่	ชื่อป่าสงวนแห่งชาติและอุทยานแห่งชาติ	กฎกระทรวง		เนื้อที่	
		ฉบับที่	พ.ศ.	ไร่	กม. 2
1	ป่าพระฉาย	126	2505	1,750.00	2.80
2	ป่าพระพุทธบาท-พุแค	1,073	2527	22,000.00	35.20
3	ป่าท่าฤทธิ-ลำทองหลวง-ลำพญากลาง	216	2525	125,000.00	200.00
4	ป่ามวกเหล็ก แปลง 2	366	2511	112,425.00	179.88
5	ป่าลานท่าฤทธิ	967	2524	5,800.00	9.28
6	ป่าเขาพระ	982	2525	5,391.00	8.63
7	ป่าทับกวาง-ป่ามวกเหล็ก	1,072	2527	97,350.00	155.76
8	ป่าเขาไร่-เขาถ้ำเสือ	1,705	2527	9,900.00	15.84
9	อุทยานแห่งชาติน้ำตกเขาสามหลั่น	พ.ร.บ.	2504	27,856.25	44.57
10	อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่	พ.ร.บ.	2504	65,000.00	104.00

ที่มา : รายชื่อป่าสงวนแห่งชาติ, กรมป่าไม้, 2535.

4.2 ทรัพยากรแร่

ธรณีและแหล่งแร่ หินที่พบส่วนมากจะเป็นจำพวกหินชั้นและหินตะกอนที่ประกอบด้วยหิน Shale หินทราย หินปูน หรือพวก Chert, Dolomitic, Limestone ซึ่งอยู่ในยุค Permian ส่วนบริเวณที่สลับวันออกเฉียงใต้จะพบหินอัคนี ได้แก่พวก Tuff, Agglomerate และ Andesite บางบริเวณพบหินพวก Rhyolite และ Andesite หรือ Tuff และ Agglomerate ซึ่งอยู่ในระหว่างยุค Triassic และ Permian สำหรับที่ราบลุ่มจะเป็นพวกตะกอนลุ่มน้ำที่มาจากแม่น้ำ ซึ่งเป็นตะกอนพวกทราย ทรายแป้งและตะกอนดินเหนียว

บางบริเวณเป็นตะกอนพวกกรวดทราย ทรายแป้ง และศิลาแลงในดิน (ดูแผนที่ในรูปที่ 3.3 ประกอบ)

แหล่งแร่และหินที่สำคัญของจังหวัดมีดังนี้

- หินปูน มีความบริสุทธิ์ประมาณร้อยละ 95 ส่วนใหญ่ใช้ในอุตสาหกรรมปูนซีเมนต์ และอุตสาหกรรมเพื่อการก่อสร้าง เช่น ปูนขาว อิฐบล็อก เครื่องสุขภัณฑ์ แก้ว กระຈก ขวด ผงฟอกสี เป็นต้น พบบริเวณอำเภอแก่งคอย อำเภอพระพุทธบาท และตอนเหนือของอำเภอเมืองสระบุรี

- หินอ่อน หินอ่อนของจังหวัดมีคุณภาพดีมาก นิยมใช้ประดับทั้งในและนอกอาคาร นอกจากนี้ยังนำมาลึงหรือแกะสลักเป็นภาชนะต่าง ๆ มีการทำเหมืองที่บริเวณเขาถอบ อำเภอพระพุทธบาท และตำบลหน้าพระลาน อำเภอเมืองสระบุรี

- หินมาร์ล เป็นหินปูนที่สลายตัวแล้วมีปริมาณดินเหนียวเพิ่มมากขึ้น ส่วนใหญ่ใช้ในอุตสาหกรรมผลิตปูนซีเมนต์ และบางส่วนนำไปแก้ดินเปรี้ยว พบในบริเวณตำบลบ้านหม้อ อำเภอบ้านหม้อ และอำเภอพระพุทธบาท

4.3 ทรัพยากรแหล่งน้ำ

แม่น้ำและลำน้ำต่าง ๆ ในจังหวัดสระบุรี ซึ่งระบบลุ่มน้ำส่วนใหญ่เป็นแบบ Dendritic Pattern กล่าวคือมีลักษณะของลำน้ำสาขาไหลลงสู่แม่น้ำป่าสักในรูปแบบขนนก แม่น้ำและลำน้ำจะมีลักษณะคดเคี้ยว ค่อนข้างยาว แม่น้ำป่าสักมีความยาวช่วงผ่านจังหวัดสระบุรีประมาณ 105 กิโลเมตร เกิดจากเทือกเขาเพชรบูรณ์และทางตอนใต้ของจังหวัดเลย ไหลผ่านจังหวัดลพบุรีเข้าเขตจังหวัดสระบุรี โดยผ่านอำเภอมวกเหล็ก แก่งคอย เมืองสระบุรี เสาไห้ แล้วไหลเข้าเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่อำเภอท่าเรือ ซึ่งมีเขื่อนพระราม 6 ที่เป็นเขื่อนระบายน้ำแห่งแรกของประเทศไทย กั้นแม่น้ำป่าสักอยู่ จากนั้นแม่น้ำได้ไหลผ่านอำเภอนครหลวง จนกระทั่งไหลไปบรรจบกับแม่น้ำเจ้าพระยา ในเขตท้องที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา

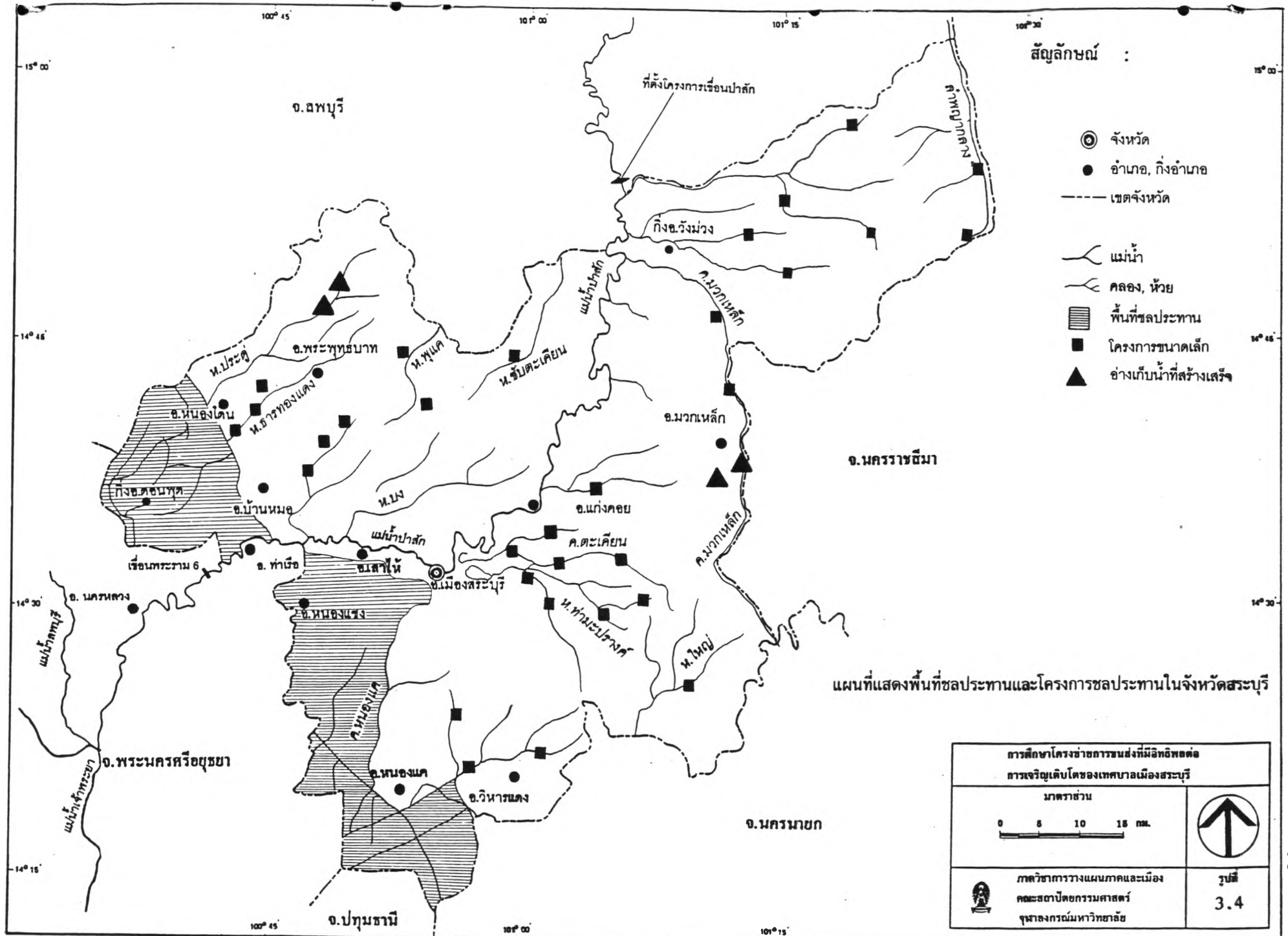
พื้นที่ตลอดสองริมฝั่งแม่น้ำป่าสักนี้มีความอุดมสมบูรณ์สูง เนื่องจากมีดินตะกอนจากพื้นที่ลุ่มน้ำตอนบนถูกพัดพามาทับถมทุกปี ดังนั้นประชากรจึงอาศัยอยู่บริเวณสองฝั่งแม่น้ำป่าสัก เพื่อทำการเกษตรเป็นจำนวนมาก มีแหล่งชุมชนสองฝั่งลำน้ำเป็นระยะ ๆ ชุมชนที่สำคัญที่สุด ได้แก่ เทศบาลเมืองสระบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษา แม่น้ำป่าสักจึงเป็นแหล่งน้ำ

สำหรับอุปโภค-บริโภค และเป็นเส้นทางคมนาคมด้วย ตามความจำเป็นสำหรับประชากรในท้องที่จังหวัดสระบุรี ส่วนลำห้วยสาขาอื่น ๆ ได้แก่ ห้วยมวกเหล็ก ห้วยท่ามะปราง ห้วยใหญ่ เป็นต้น พื้นที่ชลประทานในปัจจุบัน การพัฒนาพื้นที่ชลประทานเพื่อการเกษตรเป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะทำให้มีแหล่งน้ำสำหรับการเกษตรกรรมมากขึ้น ได้ผลผลิตเพิ่มมากขึ้น เดิมทีพื้นที่เกษตรกรรมส่วนใหญ่ของจังหวัดสระบุรีอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก จึงมักประสบปัญหาเรื่องน้ำ ประกอบกับแหล่งน้ำธรรมชาติไม่เพียงพอกับความต้องการ จึงมีการพัฒนาแหล่งน้ำผิวดินโดยอาศัยระบบชลประทาน ซึ่งสามารถแบ่งระบบชลประทานตามลักษณะการใช้ประโยชน์ขนาดของโครงการใหญ่-กลาง-เล็ก ได้ดังนี้ (ดูแผนที่ในรูปที่ 3.4 ประกอบ)

โครงการชลประทานขนาดใหญ่มีดังนี้

- โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาโคกกระเทียม มีที่ทำการโครงการอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี เป็นโครงการชลประทานทดน้ำ ส่งน้ำ และระบายน้ำ (เหมืองฝาย) ไปตามคลองส่งน้ำให้พื้นที่เพาะปลูก นอกจากนี้ยังมีการระบายน้ำจากผิวดินออกจากพื้นที่เพื่อประโยชน์ในการเพาะปลูก มีพื้นที่อยู่ในจังหวัดสระบุรีประมาณ 41,000 ไร่
- โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาเรียงรางขยาย ที่ทำการโครงการอยู่ในอำเภอบ้านหมอ จังหวัดสระบุรี เป็นโครงการประเภทเดียวกับโคกกระเทียม ซึ่งเป็นประเภทสูบน้ำและระบายน้ำ มีพื้นที่ในจังหวัดสระบุรีประมาณ 71,000 ไร่
- โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาคลองเพรียว-เสาไห้ มีที่ทำการโครงการอยู่ทางด้านตะวันออกของเทศบาลเมืองสระบุรีในอำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี เป็นโครงการประเภทเดียวกับโคกกระเทียม และเรียงรางขยาย มีเนื้อที่ชลประทานในจังหวัดสระบุรีประมาณ 123,000 ไร่
- โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาป่าสักใต้ มีที่ทำการโครงการอยู่ในอำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นโครงการประเภทเดียวกับโคกกระเทียม มีเนื้อที่ในจังหวัดสระบุรีประมาณ 82,000 ไร่

โครงการเขื่อนป่าสักมีลักษณะเขื่อนป่าสักเป็นเขื่อนดิน มีความยาว 480 เมตร สร้างสูงจากท้องแม่น้ำ 31 เมตร และสามารถเก็บกักน้ำที่ระดับ +42 เมตรเหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง กักเก็บน้ำได้ 785 ล้านลูกบาศก์เมตร สามารถส่งน้ำได้ตามความ

สัญลักษณ์ :

- ⊙ จังหวัด
- อำเภอ, กิ่งอำเภอ
- เขตจังหวัด
- ↘ แม่น้ำ
- ↘ คลอง, ห้วย
- ▨ พื้นที่ชลประทาน
- โครงการขนาดเล็ก
- ▲ อ่างเก็บน้ำที่สร้างเสร็จ

แผนที่แสดงพื้นที่ชลประทานและโครงการชลประทานในจังหวัดสระบุรี

การศึกษาโครงการขนส่งที่มีอิทธิพลต่อ การเจริญเติบโตของเทศบาลเมืองสระบุรี	
มาตราส่วน 0 5 10 15 กม. 	
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	รูปที่ 3.4

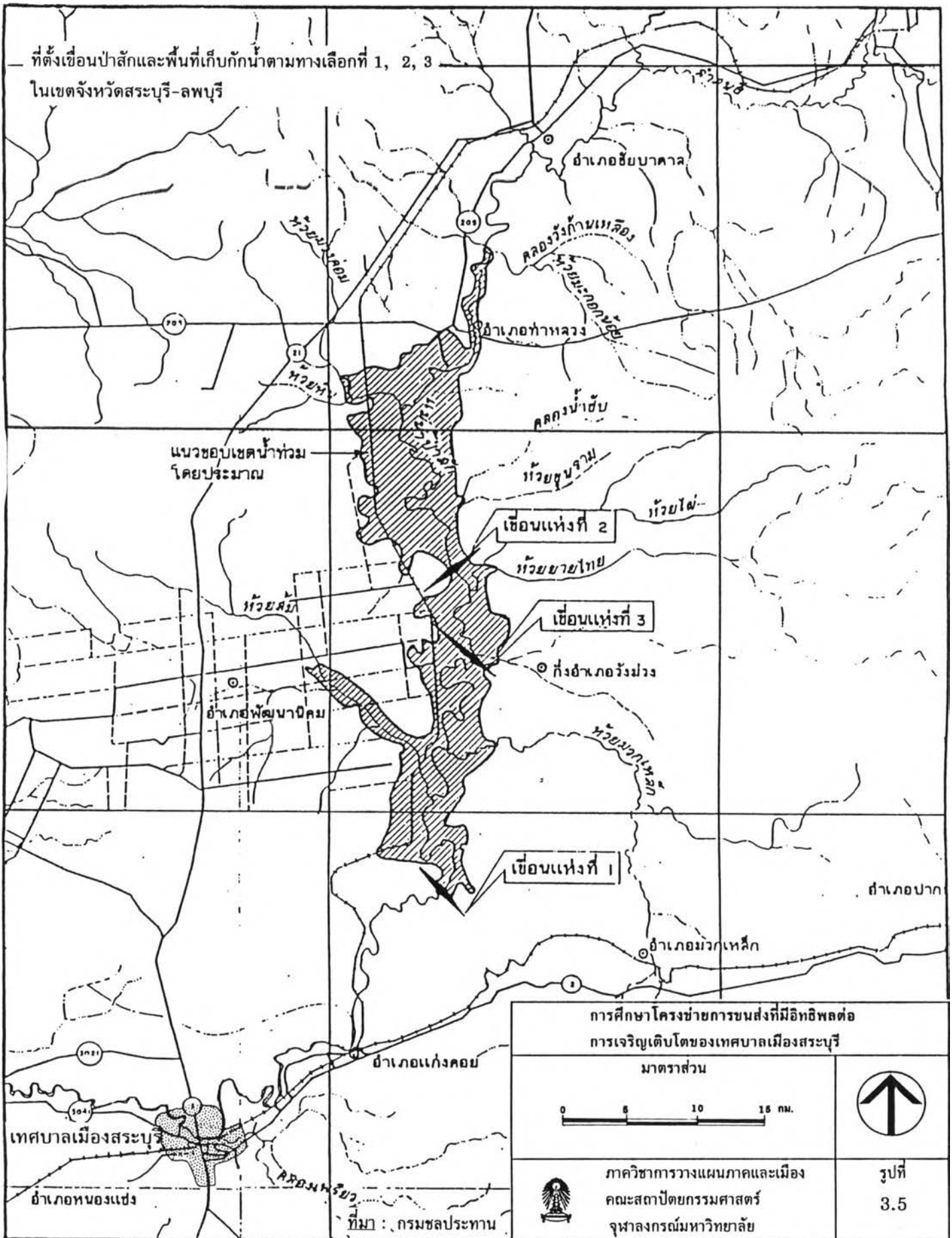
ต้องการทั้งฤดูฝนและฤดูแล้ง ครอบคลุมพื้นที่ 2,315,000 ไร่ ทำให้เกิดการใช้ประโยชน์ใน พื้นที่เพาะปลูกของลุ่มน้ำป่าสัก และลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่าง อย่างกว้างขวาง โดยเป็นเขื่อน ที่ช่วยเสริมปริมาณการกักเก็บน้ำใน 2 เขื่อนหลัก คือ เขื่อนภูมิพลและเขื่อนสิริกิติ์ในภาคเหนือ ซึ่งจะนำน้ำมาใช้แทนประโยชน์แล้วยังสามารถช่วยบรรเทาปัญหาน้ำท่วมที่มักเกิดขึ้นในพื้นที่ จังหวัดสระบุรีในบางครั้งที่น้ำหลาก และปัญหาน้ำเน่าเสียในกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียง เช่น พระนครศรีอยุธยา ปทุมธานี และนนทบุรีได้อีกส่วนหนึ่งด้วย (ดูแผนที่ในรูปที่ 3.5)

สำหรับพื้นที่จังหวัดสระบุรีซึ่งเป็นพื้นที่ท้ายเขื่อนย่อมได้รับ

ประโยชน์จากโครงการนี้มากที่สุด เพราะมีโอกาสได้ใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อนป่าสัก ทั้งจากการส่งน้ำ-ระบายน้ำมาตามลำแม่น้ำป่าสัก และลำรางในระบบชลประทาน ทำให้สามารถขยายเพิ่มเขตชลประทานเพิ่มขึ้นในพื้นที่ทางด้านตอนบนของจังหวัดสระบุรี โดยผล ประโยชน์ที่ได้รับจากเขื่อนป่าสักนี้ไม่ใช่เฉพาะแต่ทางด้านเกษตรกรรมเท่านั้น ยังมีประโยชน์ ทางด้านอื่นอีกมากมายหลายประการ คือจะทำให้พื้นที่ศูนย์กลางอุตสาหกรรมแก่งคอย-สระบุรี- ทนองแด และพื้นที่ต่อเนื่องมีน้ำใช้เพื่อการอุตสาหกรรมและใช้ในชีวิตประจำวันมากขึ้น และเป็นไปตามทิศทางการพัฒนาตามแผนเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 ที่ส่งเสริมให้จังหวัด สระบุรีเป็นศูนย์กลางด้านอุตสาหกรรมได้เป็นอย่างดี

ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดิน

การใช้ประโยชน์ที่ดินในจังหวัดสระบุรีที่ได้สำรวจมาจะมีทั้งในสภาพที่อาศัยน้ำฝน และสภาพที่อาศัยน้ำชลประทาน การใช้ประโยชน์ที่ดินมีหลายชนิดด้วยกันที่เหมาะสมกับคุณภาพ ของที่ดิน แต่ก็มีบางที่ไม่สอดคล้องกับความเหมาะสมของที่ดิน การใช้ประโยชน์ที่ดินจะ เกี่ยวข้อง โดยตรงกับคุณภาพที่ดินและความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคม โดยการใช้ประโยชน์ที่ดินของ จังหวัดสระบุรีมีด้วยกันหลายประเภท แต่แนวโน้มของความต้อการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการ เกษตรเริ่มมีแนวโน้มลดลงเป็นลำดับ เนื่องด้วยความต้อการใช้ที่ดินเพื่อการอุตสาหกรรมเพิ่ม ขึ้นอย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตามจากข้อมูลสถิติการเกษตรมีการเพาะปลูก 2534-2535 ปรากฏ ว่าจังหวัดสระบุรีมีการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมหรือเนื้อที่ถือครองทางเกษตร 1,352,727

ไร่ หรือร้อยละ 60.52 ของเนื้อที่ทั้งหมด รายละเอียดลักษณะการใช้ที่ดินของจังหวัดสระบุรี มีดังนี้ (ดูตารางที่ 3.3 ประกอบ)

ตารางที่ 3.3 การใช้ที่ดินของจังหวัดสระบุรี ภาคกลาง และของประเทศไทย ปีการเพาะปลูก 2534/2535

ประเภทการใช้ที่ดิน	สระบุรี		ภาคกลาง		ประเทศ	
	1,000 ไร่	ร้อยละ	1,000 ไร่	ร้อยละ	1,000 ไร่	ร้อยละ
1. เนื้อที่ทั้งหมด	2,235.304	100.00	64,939	100.00	320,696	100.00
2. เนื้อที่ป่าไม้	406.518	20.60	15,192	23.39	85,436	26.64
3. เนื้อที่ถือครองทางการเกษตร	1,352.727	60.52	28,629	44.09	133,076	41.50
3.1 ที่นา	600.024	26.84	12,531	43.77	69,313	52.08
3.2 ที่พืชไร่	643.698	28.80	9,438	32.97	33,519	25.19
3.3 ที่ไม้ผลและไม้ยืนต้น	80.435	3.60	4,379	15.29	20,098	15.10
3.4 ที่สวนผักและไม้ดอก	8.269	0.37	309	1.08	858	0.64
3.5 ที่เลี้ยงปศุสัตว์	18.273	0.82	124	0.43	7,067	0.53
3.6 ที่รกร้างว่างเปล่า	2.028	0.09	444	1.55	3,621	2.72
3.7 ที่อื่น ๆ	23.918	1.07	550	1.92	1,423	1.07
4. เนื้อที่ที่อยู่อาศัย	98.138	4.39	852	2.98	3,536	2.66
5. เนื้อที่ที่ไม่ได้จำแนก	300.003	13.42	21,117	32.51	102,134	31.86

ที่มา : สถิติการเกษตรของประเทศไทย ปีเพาะปลูก 2534/2535

ศูนย์สถิติการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เอกสารสถิติการเกษตร เลขที่ 138

สภาพการณ์ปัจจุบันพบว่าพื้นที่สำหรับที่อยู่อาศัย และพื้นที่เมือง มีแนวโน้มขยายตัวมากขึ้น รวมไปถึงพื้นที่เพื่อการอุตสาหกรรมที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยพื้นที่เกษตรกรรมดั้งเดิมถูกเปลี่ยนแปลงให้เป็นโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ มากขึ้นตามลำดับ นอกจากนั้นพื้นที่เกษตรกรรมจำนวนมากยังถูกปล่อยทิ้งร้างว่างเปล่าอันเนื่องมาจากถูกเปลี่ยนเจ้าของโดยถูกกว้านซื้อที่ดินเพื่อการเก็งกำไร โดยเฉพาะที่ดินริมถนนสายหลักต่าง ๆ เช่น ถนนพหลโยธิน ถนนมิตรภาพ เป็นต้น

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

สภาพเศรษฐกิจของจังหวัดสระบุรีตลอดช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ยังคงขยายตัวอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด โดยเฉพาะการเติบโตในภาคอุตสาหกรรมและการก่อสร้าง ซึ่งขยายตัวมากกว่าภาคการผลิตอื่น ๆ เช่น ภาคเกษตร การค้าและการบริการอย่างเด่นชัด อย่างไรก็ตาม เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นถึงภาพรวมของลักษณะทางเศรษฐกิจของจังหวัดสระบุรีนั้น สามารถจำแนกพิจารณาตามหัวข้อสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดสระบุรี

เมื่อพิจารณาถึงจังหวัดต่าง ๆ ในพื้นที่ภาคกลางตอนบนเปรียบเทียบกับจังหวัดสระบุรีตามตารางที่ 3.4 แล้ว พบว่าในปี 2534 จังหวัดสระบุรี เป็นจังหวัดที่มีผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (Gross Provincial Products : GPP) ตามราคาคงที่ปี 2531 สูงเป็นอันดับหนึ่งของภาค โดยมีมูลค่าทั้งสิ้น 28,587.4 ล้านบาท คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 35.0 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคกลางตอนบน รองลงมาได้แก่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีมูลค่า 18,953.2 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 23.22 จังหวัดลพบุรีมีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมเท่ากับ 15,243.1 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 18.68 จังหวัดชัยนาทมีมูลค่าเท่ากับ 8,151.9 ล้านบาท (ร้อยละ 9.98) จังหวัดอ่างทองมีมูลค่า 5,796.8 ล้านบาท (ร้อยละ 7.10) และจังหวัดสิงห์บุรีมีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมน้อยที่สุดเพียง 4,887.5 ล้านบาท (ร้อยละ 5.99) เท่านั้น นับว่าน้อยกว่าจังหวัดสระบุรีเกือบ 6 เท่าตัว

ตารางที่ 3.4 ผลิตภัณฑ์มวลรวมและผลิตภัณฑ์ต่อบุคคลในภาคกลางตอนบน ปี 2534 ราคาคงที่ ปี 2531

รายการ	จังหวัดในภาคกลางตอนบน						
	สระบุรี	สิงห์บุรี	อ่างทอง	ชัยนาท	พระนครศรีอยุธยา	ลพบุรี	เจ็ลย
ผลิตภัณฑ์มวลรวม (ล้านบาท)	28,587.4	4,887.5	5,796.8	8,151.9	18,953.2	15,243.1	13,603.3
พื้นที่ (พันไร่)	2,096	525.7	613.2	1,647.2	1,592.2	4,116.6	—
ประชากร (พันคน)	524	228	273	349	673	735	—
สัดส่วนในภาคกลางตอนบน (ร้อยละ)	35.03	5.99	7.10	9.98	23.22	18.68	16.67
ผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อบุคคล (บาท)	54,556	21,436	21,234	23,358	28,162	20,739	28,247

ที่มา : กองบัญชีประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

จากตารางที่ 3.5 พบว่า จังหวัดสระบุรีมี GPP ขยายตัวสูงมากมา โดยตลอดตั้งแต่ปี 2524-2534 เมื่อเปรียบเทียบกับ การขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมใน ภาคกลางตอนบน และประเทศแล้ว โดยจังหวัดสระบุรีมีผลิตภัณฑ์มวลรวมเฉลี่ยสูงถึงร้อยละ 9.60 ต่อปี ในขณะที่ภาคกลางตอนบนเพิ่มขึ้นร้อยละ 6.30 และระดับประเทศเพิ่มขึ้น 8.14 ดังปรากฏรายละเอียดในตาราง (ดูแผนภูมิในรูปที่ 3.6 ประกอบ)

เมื่อพิจารณาโครงสร้างผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดสระบุรีในรายสาขา ในปี 2534 ในราคาประจำปี พบว่า จังหวัดสระบุรีมีรายสาขาการผลิตอุตสาหกรรมมีมูลค่า สูงที่สุดถึง 20,401.673 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 54.29 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด รอง ลงมาเป็นสาขาการค้าส่งและค้าปลีก มีมูลค่าเท่ากับ 3,010.430 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 7.45 สาขาเกษตรกรรมมูลค่าเท่ากับ 2,798.867 ล้านบาท ร้อยละ 6.74 อันดับที่ 4 ได้แก่ สาขาเหมืองแร่และย่อยหินมีมูลค่าเท่ากับ 2,008.217 ล้านบาท ร้อยละ 5.34 ส่วน มูลค่าสาขาการผลิตในโครงสร้างเศรษฐกิจจังหวัดสระบุรีในราคาประจำปีและราคาคงที่ปี 2531 ดูรายละเอียดจากตารางในภาคผนวก

สระบุรีเป็นจังหวัดเดียวที่มีโครงสร้างการผลิตด้านอุตสาหกรรมเป็นแกนหลัก ในขณะที่จังหวัดอื่น ๆ ในภาคกลางตอนบนยังคงมีโครงสร้างการผลิตหลักอยู่ในภาคเกษตรกรรม ทั้งนี้เนื่องจากในพื้นที่จังหวัดสระบุรีมีความเหมาะสมสำหรับการขยายตัวด้านอุตสาหกรรม เพราะ จากที่ตั้งใกล้กรุงเทพฯ และปริมณฑล ประกอบกับนโยบายของรัฐที่ผลักดันให้อุตสาหกรรม ต่าง ๆ กระจายออกจากกรุงเทพฯ สระบุรีจึงเป็นฐานที่มั่นคงสำหรับรองรับการขยายตัว ของอุตสาหกรรมจาก BMR เพราะนอกจากมีแหล่งแร่ ซึ่งเป็นวัตถุดิบที่ใช้ผลิตปูนซีเมนต์และ วัสดุก่อสร้างแล้ว ยังเป็นพื้นที่ที่มีความอ่อนไหวต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมน้อยกว่าพื้นที่อื่น ๆ โดยสามารถ ส่งเสริมอุตสาหกรรมประเภททดแทนการนำเข้าได้ โดยที่จังหวัดสระบุรีมีเส้นทางขนส่ง ลำเลียงสินค้า และผลิตผลเข้าสู่กรุงเทพฯ ได้ส่งทางรถยนต์ รถไฟ และแม่น้ำได้เป็นอย่างดี จึงทำให้จังหวัดสระบุรีมีการเติบโตทางด้านอุตสาหกรรมมากกว่าพื้นที่อื่น

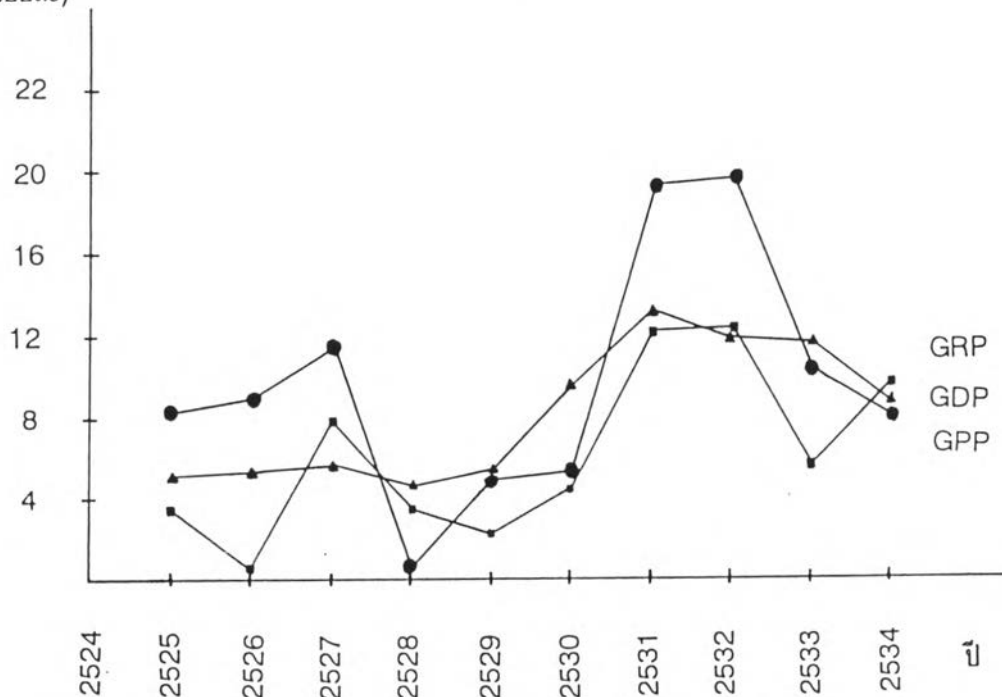
ตารางที่ 3.5 เปรียบเทียบผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดสระบุรี กับภาคกลางตอนบนและประเทศ ในราคาคงที่ปี 2531

ปี	GPP (พันบาท)	อัตราการขยายตัว (ร้อยละ)	GRP (พันบาท)	อัตราการขยายตัว (ร้อยละ)	GDP (พันบาท)	อัตราการขยายตัว (ร้อยละ)
2524	11,585,914	—	44,594,338	—	967,706,014	—
2525	12,537,122	8.21	46,089,152	3.35	1,019,501,052	5.35
2526	13,686,097	9.16	46,521,763	0.94	1,076,432,000	5.58
2527	15,299,351	11.79	50,243,723	8.00	1,138,353,034	5.75
2528	15,300,983	0.01	51,933,334	3.36	1,191,254,965	4.65
2529	16,075,790	5.06	53,077,541	2.20	1,257,177,051	5.53
2530	16,929,148	5.31	55,457,571	4.48	1,376,847,046	9.52
2531	20,159,760	19.08	62,208,539	12.17	1,559,804,004	13.29
2532	24,055,531	19.32	70,165,046	12.79	1,751,514,835	12.29
2533	26,616,443	10.65	74,326,894	5.93	1,954,228,962	11.57
2534	28,587,360	7.40	81,626,886	9.82	2,108,248,942	7.88
เฉลี่ย		9.60		6.30		8.14

ที่มา : กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

อัตราการขยายตัว

(ร้อยละ)

รูปที่ 3.6 แผนภูมิการเปลี่ยนแปลงอัตราขยายตัวผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP) กับภาคกลางตอนบน (GRP) และประเทศ (GDP) ในราคาคงที่ปี 2531

2. รายได้เฉลี่ยต่อบุคคล

เมื่อพิจารณาถึงรายได้เฉลี่ยต่อบุคคลในพื้นที่ภาคกลางตอนบน จะพบว่า จังหวัดสระบุรีมีรายได้เฉลี่ยต่อบุคคลมีมูลค่าสูงที่สุดในภาค โดยในปี 2534 จังหวัดสระบุรีมีรายได้เฉลี่ยต่อบุคคลในราคาคงที่ปี 2531 ตามตารางที่ 3.6 สูงถึง 54,556 บาทต่อปี สูงกว่ารายได้เฉลี่ยต่อบุคคลของภาคกลางตอนบน ซึ่งเท่ากับ 29,362 บาทต่อปี และสูงกว่ารายได้เฉลี่ยต่อบุคคลของประเทศ ซึ่งเท่ากับ 37,830 บาทต่อปี ทั้งนี้เนื่องมาจากการที่จังหวัดสระบุรีมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตจากการผลิตพืชผลทางการเกษตรที่รายได้ต่ำ มาเป็นการผลิตในภาคอุตสาหกรรม และโครงสร้างพื้นฐาน จึงทำให้ประชากรในจังหวัดมีรายได้เฉลี่ยต่อบุคคลสูงขึ้นมาก โดยเฉพาะในช่วงปี พ.ศ. 2531-2534 ซึ่งอยู่ในช่วงแผนฯ 6 และกำลังจะเริ่มต้นใช้แผนฯ 7 ที่ในขณะนั้นประเทศมีภาวะเศรษฐกิจเติบโตมาก การขยายตัวของสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ โดยเฉพาะในเขต BMR และ ESB มีความต้องการปูนซีเมนต์และวัสดุก่อสร้างมาก สระบุรีในฐานะเป็นแหล่งผลิตสินค้าดังกล่าวจึงมีการขยายตัวในสาขาการผลิตอุตสาหกรรมปูนซีเมนต์และวัสดุก่อสร้าง รวมทั้งสาขาเหมืองแร่และการขุดหิน อย่างขนานใหญ่ อันส่งผลถึงรายได้โดยรวมที่สูงขึ้น แล้วทำให้รายได้เฉลี่ยต่อบุคคลในจังหวัดสูงเพิ่มตามไปด้วย อย่างไรก็ตาม ประชากรในสระบุรีซึ่งเป็นกลุ่มที่มีรายได้สูงนั้น จะอยู่ในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ ในขณะที่ประชากรส่วนใหญ่อยู่ออกนอกภาคเกษตรกรรม ยังคงมีรายได้ต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยของจังหวัด

3. การเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์มวลรวม

เมื่อพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์มวลรวมในสาขาการผลิตหลักของจังหวัดสระบุรีในระหว่างช่วงปี 2524-2534 พบว่ามูลค่าในสาขาการผลิตหลักที่มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด ได้แก่ สาขาอุตสาหกรรมที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์ และสัดส่วนขยายตัวเพิ่มขึ้นมากที่สุด ในขณะที่สาขาบริการนั้น ในช่วงแรกระหว่างปี 2524-2528 มีการขยายตัวไม่มากนัก แต่พอในช่วงหลัง คือระหว่างปี 2529-2534 มีการขยายตัวมาก โดยขยายตัวตามสาขาอุตสาหกรรม ส่วนสาขาเกษตรกรรมนั้นมีการเปลี่ยนแปลงไม่แน่นอน มักมีการขยายตัวในลักษณะชะลอตัว ยกเว้นการปศุสัตว์ ส่วนในสาขาเหมืองแร่และขุดหินนั้นขยายตัวต่อเนื่องมาโดยตลอดและขยายตัวมากในระยะหลัง คือระหว่างปี 2530-2534 ในช่วงที่ต้องการวัสดุก่อสร้างสูงนั่นเอง

ตารางที่ 3.6 เปรียบเทียบผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อบุคคลจังหวัดสระบุรี กับภาคกลางตอนบนและประเทศ ในราคาคงที่ปี 2531

ปี	GPPP (บาท)	อัตราการขยายตัว (ร้อยละ)	GRPP (บาท)	อัตราการขยายตัว (ร้อยละ)	GDPP (บาท)	อัตราการขยายตัว (ร้อยละ)
2524	25,073	-	17,845	-	20,280	-
2525	26,675	6.37	18,235	2.18	20,930	3.20
2526	28,692	7.56	18,222	0.07	21,667	3.52
2527	32,141	12.02	19,369	6.29	22,500	3.84
2528	31,811	-1.03	19,913	2.81	23,906	2.65
2529	33,078	3.98	20,143	1.15	23,941	3.66
2530	34,270	3.60	20,082	-0.30	25,771	7.64
2531	40,031	16.81	23,126	15.16	28,602	10.98
2532	47,260	18.06	25,746	11.33	31,723	10.91
2533	51,284	8.51	26,979	4.57	34,845	9.84
2534	54,556	6.38	29,362	8.83	37,830	6.29
เฉลี่ย	40,488	8.23	21,729	4.72	26,545	5.68

ที่มา : กองบัญชีประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

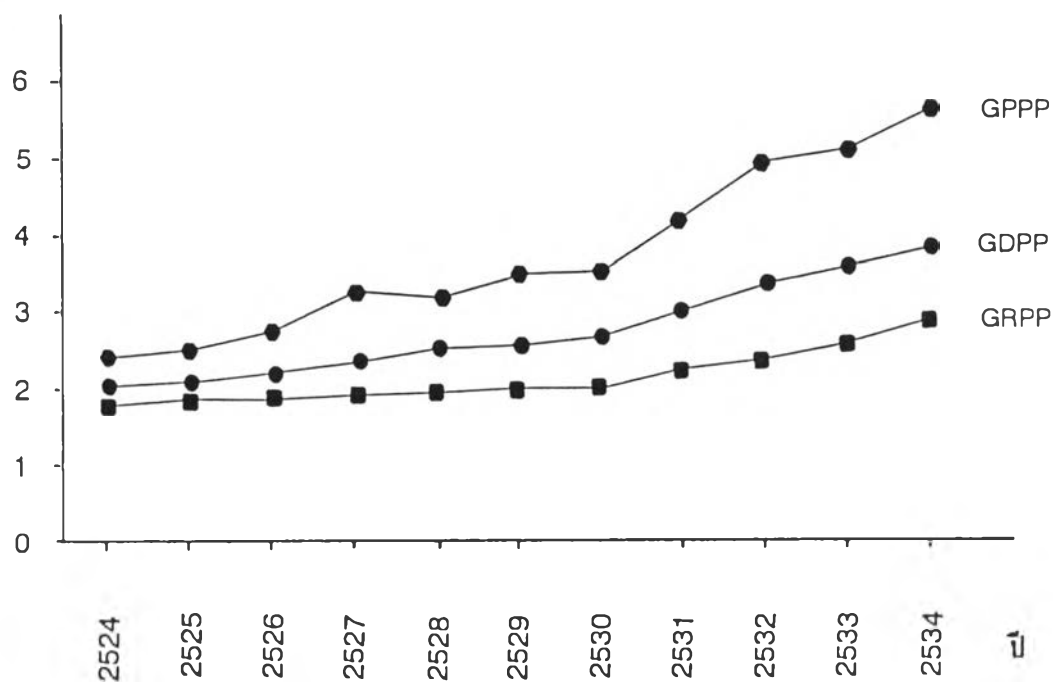
หมายเหตุ GPPP หมายถึง ผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อบุคคลของจังหวัดสระบุรี

GRPP หมายถึง ผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อบุคคลของภาคกลางตอนบน

GDPP หมายถึง ผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อบุคคลของประเทศไทย

รายได้ต่อบุคคล

หมื่นบาท

รูปที่ 3.7 แผนภูมิการเพิ่มของรายได้ต่อบุคคลของจังหวัดสระบุรี ภาคกลางตอนบน และประเทศ ในราคาคงที่ปี 2531

จากภาวะเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศในช่วงแผนฯ 6 จนถึงปัจจุบัน เติบโตขึ้น รัฐบาลในฐานะแหล่งผลิตอุตสาหกรรมหลักพื้นฐานในด้านปูนซีเมนต์ วัสดุก่อสร้าง และ สาขาการผลิตขั้นที่ 2 ต่อเนื่องจึงขยายตัวอย่างรวดเร็ว ประชากรในพื้นที่มีรายได้สูงขึ้น พิจารณาได้จากรายได้เฉลี่ยต่อบุคคลในราคาประจำปี ซึ่งในปี 2524 มีรายได้เฉลี่ยเพียง 20,190 ต่อปี แต่พอมาถึงปี 2534 กลับมีรายได้เพิ่มถึง 71,722 ต่อปี ซึ่งนอกจาก การขยายตัวของอุตสาหกรรมในจังหวัดจะเป็นตัวกระตุ้นสาขาการผลิตในสาขาด้านการบริการ แล้ว ประชากรที่มีรายได้สูงขึ้นจากการขยายตัวทางด้านอุตสาหกรรมและการทำเหมืองแร่และ ย่อยหิน ก็ได้ไปกระตุ้นสาขาการผลิตอื่น ๆ ให้เติบโตขึ้น โดยเฉพาะความต้องการในด้าน สาธารณูปโภค-สาธารณูปการ สิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน ตลอดจนการบริการ ทางสังคมต่าง ๆ

4. โครงสร้างทางเศรษฐกิจจังหวัดสระบุรี

จังหวัดสระบุรีมีสาขาการผลิตที่สำคัญซึ่งนำรายได้มาให้แก่จังหวัดใน สาขาหลัก ประกอบด้วยสาขาอุตสาหกรรม สาขาการค้าส่งและค้าปลีก สาขาการเกษตร สาขาการบริการ สาขาเหมืองแร่และย่อยหิน และสาขาไฟฟ้าและประปา โดยมีมูลค่าผลิตภัณฑ์ รวมรวมในปี 2534 ในราคาประจำปีคิดเป็นร้อยละ 54.29, 7.45, 6.74, 5.34 และ 5.01 ตามลำดับ ส่วนสาขาอื่น ๆ นอกเหนือจากที่กล่าวมามีมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมต่ำกว่า ร้อยละ 5 โดยมีความสำคัญลดหลั่นกันลงไป

5. การวิเคราะห์ฐานเศรษฐกิจ (Economic Base โดย Location Quotient Method)

Location Quotient Method เป็นวิธีการวิเคราะห์เพื่อทราบถึง ความชำนาญเป็นพิเศษของพื้นที่ที่กำลังศึกษา และเมื่อมีความชำนาญเป็นพิเศษก็เป็นที่ยกได้ว่า จะ ส่งสินค้าที่ผลิตได้ในสาขาการผลิตนั้นเป็นสินค้าออก และถูกพิจารณาว่าเป็น Basic Sector ซึ่ง กำหนดได้จากสูตร

$$LQ = \frac{X_r/RV_r}{X_n/RV_n} \quad \text{หรือ}$$

$$LQ = \frac{Xr/Xn}{RVr/RVn}$$

โดยที่ Xr = การจ้างงานในสาขาการผลิต x ในพื้นที่เล็ก (จังหวัด)

Xn = การจ้างงานในสาขาการผลิต x ในพื้นที่ใหญ่ (ภาค)

RVr = การจ้างงานทั้งหมดในพื้นที่เล็ก (จังหวัด)

RVn = การจ้างงานทั้งหมดในพื้นที่ใหญ่ (ภาค)

ถ้าค่าของ $LQ > 1$ แสดงว่า ภาคหรือจังหวัดมีความเชี่ยวชาญในการผลิตในสาขาการผลิต x มากกว่าประเทศหรือภาคโดยเฉลี่ย แสดงว่า มีการส่งออก และสาขาการผลิตนี้เป็น Basic Sector

ถ้าค่าของ $LQ < 1$ แสดงว่า พื้นที่เล็กหรือจังหวัดมีความเชี่ยวชาญในการผลิตในสาขาการผลิต x น้อยกว่าพื้นที่ใหญ่หรือภาคโดยเฉลี่ย อาจจะต้องมีการนำเข้าสินค้าประเภทนี้

ถ้าค่าของ $LQ = 1$ แสดงว่า พื้นที่เล็กหรือจังหวัด มีความเชี่ยวชาญในการผลิตในสาขาการผลิต x เท่ากับ พื้นที่ใหญ่หรือภาคโดยเฉลี่ย

จากการศึกษาวิเคราะห์ความชำนาญพิเศษของพื้นที่ศึกษาจากข้อมูลผลิตภัณฑ์รายสาขาการผลิตของจังหวัดสระบุรี และภาคกลางตอนบน ในช่วง 3 ปีคือ ปี 2524, 2529 และ 2534 พบว่าการศึกษาทั้ง 3 ช่วงเวลาดังกล่าว สาขาการผลิตที่เป็น Basic Sector ซึ่งได้แก่เหมืองแร่และย่อยหิน อุตสาหกรรม และการไฟฟ้าและประปา ดูตารางที่ 3.7 ประกอบ

สระบุรีเป็นจังหวัดเดียวในภาคกลางตอนบนที่มี Basic Sector เป็นสาขาอุตสาหกรรม ในขณะที่จังหวัดอื่นที่เหลือนี้มี Basic Sector เป็นสาขาเกษตรกรรม และบริการ และจากการสังเกตจากราย LQ จะพบว่า จังหวัดสระบุรีมีลักษณะที่ต่างจากจังหวัดอื่น ๆ ในภาคกลางตอนบน คือในปี 2534 มีเพียง 3 สาขาการผลิตที่เป็น Basic Sector ได้แก่ สาขาอุตสาหกรรม ($LQ = 1.81$) สาขาเหมืองแร่และย่อยหิน ($LQ = 1.66$) และสาขาการไฟฟ้า-ประปา ($LQ = 1.44$) ตามลำดับ

ตารางที่ 3.7 การวิเคราะห์ด้วย LOCATION QUOTIENT METHOD

STUDY AREA จังหวัดสระบุรี

BASE AREA ภาคกลางตอนบน

สาขาการผลิต	2524		2529		2534		Location Quotient		
	Xr	Xn	Xr	Xn	Xr	Xn	2524	2529	2534
เกษตรกรรม	2,125,480	11,903,744	1,934,743	9,179,688	2,798,867	14,654,876	0.69	0.68	0.51
– กสิกรรม	1,477,485	8,696,089	1,120,066	6,165,150	1,588,954	9,516,337	0.66	0.58	0.45
– ปศุสัตว์	382,656	1,814,723	522,992	1,508,373	895,974	2,863,826	0.81	1.11	0.84
– ประมง	6,943	220,165	6,283	183,678	21,474	333,917	0.12	0.11	0.17
– ป่าไม้	192	192	7,918	7,966	0	16,688	3.86	3.19	0.00
– บริการทางการเกษตร	170,555	728,206	201,423	836,751	169,254	1,045,303	0.90	0.77	0.43
– การแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรพื้นฐาน	87,649	446,369	76,061	477,770	123,211	878,805	0.76	0.51	0.38
เหมืองแร่และย่อยหิน	437,847	900,941	994,480	1,481,101	2,008,217	3,241,559	1.88	2.15	1.66
อุตสาหกรรม	3,199,083	6,023,859	5,669,315	9,191,064	20,401,673	30,234,039	2.05	1.98	1.81
การก่อสร้าง	211,274	1,236,361	413,225	2,163,330	690,562	4,266,395	0.66	0.61	0.43
ไฟฟ้าและประปา	299,604	594,882	950,206	1,665,061	1,883,591	3,520,718	1.94	1.83	1.44
การคมนาคมขนส่ง	273,424	1,141,526	417,377	2,100,468	1,106,436	3,833,922	0.92	0.64	0.78
การค้าส่ง–ค้าปลีก	1,129,909	5,933,557	1,392,922	7,567,877	3,010,430	15,698,319	0.74	0.59	0.51
ธนาคาร–ประกันภัย	126,984	543,099	266,500	1,168,655	1,430,430	3,924,068	0.90	0.73	0.98
ที่อยู่อาศัย	334,341	1,823,091	520,293	2,824,622	744,476	3,822,783	0.71	0.59	0.52
การบริหารราชการ	370,609	2,264,008	567,132	3,280,460	975,429	5,571,045	0.63	0.55	0.47
การบริการ	819,287	3,646,832	1,272,868	5,557,823	2,532,064	12,157,779	0.87	0.73	0.56
รวม	9,327,842	36,011,900	14,399,061	46,182,149	37,582,175	100,925,503	1.00	1.00	1.00

$$LQ = \frac{\text{ผลิตภัณฑ์จังหวัดรายสาขา}}{\text{ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด}} \quad \text{หรือ} = \frac{Xr}{RVr}$$

$$\frac{\text{ผลิตภัณฑ์ภาครายสาขา}}{\text{ผลิตภัณฑ์มวลรวมภาค}} \quad RVn$$

ลักษณะดังกล่าวเป็นผลเนื่องมาจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจสูง ทำให้เกิดการก่อสร้างขยายตัวมากทั่วประเทศ ส่งผลให้สระบุรีซึ่งเป็นฐานการผลิตด้านวัสดุก่อสร้างมีการขยายตัวในสาขาเหมืองแร่และย่อยหินมาก และมีการลงทุนพัฒนาด้านอุตสาหกรรม จึงทำให้ราคาที่ดินสูงขึ้น และให้จำนวนที่ดินเพื่อทำเกษตรลดลง ส่งผลให้มีการขยายตัวในสาขาการผลิตด้านไฟฟ้า-ประปาเพิ่มขึ้น อันเนื่องมาจากนโยบายของรัฐที่ต้องการขยายความเจริญทางเศรษฐกิจของประเทศ และการกระจายรายได้สู่ภูมิภาค โดยให้สระบุรีเป็นพื้นที่สำคัญในการรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจดังกล่าว

6. การวิเคราะห์ส่วนแบ่ง-ส่วนโอน (Shift-Share Analysis)

Shift-Share Analysis เป็นเครื่องมือที่ใช้วิเคราะห์ และอธิบายการเติบโตของภาค อันเป็นผลมาจากการเติบโตของสาขาการผลิตในภาค ซึ่งสามารถอธิบายได้โดยภาวะการแข่งขันของสาขาการผลิตที่มีลักษณะเฉพาะ เปรียบเทียบกับสาขาการผลิตในพื้นที่นั้น ทั้งนี้เพื่อหาสาขาการผลิตที่สมควรจะได้รับการสนับสนุนให้เกิดการพัฒนา วิธีนี้สามารถพิจารณาการเติบโตมาจาก 2 ส่วน คือ

1. ส่วนหนึ่งเกิดจากการเติบโตทั้งหมดของภาคหรือของประเทศ
2. ส่วนหนึ่งเกิดจากการเติบโตในจังหวัดซึ่งได้เปรียบจังหวัดอื่นที่มี

โครงสร้างการผลิตแบบเดียวกัน

Shift-Share Analysis ประกอบด้วย

1. Regenal Share หมายถึง จำนวนมูลค่าเพิ่ม (Value Added) ที่เพิ่มขึ้นในกรณีที่การผลิตของจังหวัดเพิ่มขึ้นในอัตราเดียวกับการผลิตของภาคหรือของประเทศ
2. Proportionality Shift (P-Shift) หรือ Industrial Mix Effect หมายถึง จำนวนการผลิตในจังหวัดที่แตกต่างไปจากการเพิ่มของการผลิตในภาคหรือประเทศ อันเนื่องมาจากการกระจุกตัวของสาขาการผลิต ซึ่งอาจจะ เป็นประเภทขยายตัวเร็วหรือช้าก็ได้
3. Differential Shift (D-Shift) หมายถึง การเติบโตของจังหวัดอันเนื่องมาจากการที่มีสาขาการผลิตใดสาขาการผลิตหนึ่งโตเร็วกว่าในจังหวัดอื่น ๆ ที่มีสาขาการผลิตเดียวกัน

ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทั้ง 3 ดังกล่าว สามารถแสดงได้ใน
รูปสมการดังนี้ คือ

สูตร การวิเคราะห์ที่ส่วนแบ่ง และส่วนโอน

$$S_{ij}^* = S_{ij} + \Delta S_{ij}^*$$

$$\text{โดยที่ } \Delta S_{ij}^* = S_{ij} \left\{ \frac{GRP^* - 1}{GRP} \right\} + S_{ij} \left\{ \frac{S_i^*}{S_j} \right\} - \left\{ \frac{GRP^*}{GRP} \right\} + S_{ij} \left\{ \frac{S_{ij}^* - S_i^*}{S_{ij} S_i} \right\}$$

$$\text{หรือ } \Delta S_{ij}^* = \text{Share} + \text{P-Shift} + \text{D-Shift}$$

โดย GRP คือผลิตภัณฑ์ภาค (Gross Regional Product) ใน
ตอนต้นของช่วงเวลาที่วิเคราะห์

GRP* คือ ผลิตภัณฑ์ภาค ในตอนปลายของช่วงเวลา

S_i คือ มูลค่าเพิ่ม (value added) ของสาขาการ
ผลิตที่ i ในตอนต้นของช่วงเวลา

S_i* คือ มูลค่าเพิ่มของสาขาการผลิตที่ i ในตอนปลายของ
ช่วงเวลา

S_{ij} คือ มูลค่าเพิ่มของสาขาการผลิตที่ i ในจังหวัด j
ในตอนต้นของช่วงเวลา

S_{ij}* คือ มูลค่าเพิ่มของสาขาการผลิต i ในจังหวัดที่ j
ตอนปลายของช่วงเวลา

ผลจากการวิเคราะห์เมื่อคำนวณค่าทั้งขององค์ประกอบทั้ง 3 ออกมาได้
แล้ว สามารถอธิบายได้ว่า

1. ค่าของ Share จะบอกว่างังหวัดนั้นมีการเติบโตอันเนื่องมาจากการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจรวมของภาคหรือของประเทศเท่าใด
2. ค่าของ P-Shift ถ้าเป็น + แสดงว่า จังหวัดนั้นมีสาขาการผลิตใดบ้างที่ขยายตัวเร็ว และกระจุกตัวอยู่ในจังหวัด ถ้าเป็น - แสดงว่างังหวัดนั้นมีสาขาการผลิตใดบ้างที่ขยายตัวช้ากระจุกตัวอยู่ในจังหวัด
3. ค่าของ D-Shift ถ้าเป็น + แสดงว่า มีสาขาการผลิตอะไรบ้างที่เติบโตเร็วในจังหวัดนั้นมากกว่าจังหวัดอื่นที่มีโครงสร้างการผลิตแบบเดียวกัน (ได้เปรียบในเรื่องที่ตั้ง) ถ้าเป็น - แสดงว่า มีสาขาการผลิตอะไรบ้างในจังหวัดนั้นที่เติบโตช้ากว่าจังหวัดอื่นที่มีโครงสร้างการผลิตแบบเดียวกัน (เสียเปรียบในเรื่องที่ตั้ง)

จากการวิเคราะห์ด้วยวิธี Shift-Share Analysis ทำให้ทราบถึงลักษณะความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของจังหวัดสระบุรีในช่วงปี 2530-2534 โดยมีมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดเพิ่มขึ้นถึง 22,363.441 ล้านบาท โดยเพิ่มขึ้นจาก Share เท่ากับ 17,065.573 ล้านบาท จาก P-Shift เท่ากับ 4,496.965 ล้านบาท และจาก D-Shift เท่ากับ 800.903 ล้านบาท ทั้งนี้ทั้งนั้นสาขาการผลิตของจังหวัดที่พบว่าการขยายตัวเร็ว และมีความได้เปรียบในด้านทำเลที่ตั้ง โดยมีค่า P-Shift และ D-Shift เป็น + ประกอบด้วยสาขาการผลิตเหมืองแร่และย่อยหิน อุตสาหกรรม ไฟฟ้าและประปา และการธนาคาร-ประกันภัย โดยที่สาขาการผลิตเหมืองแร่และย่อยหินมีการขยายตัวเร็วที่สุด มี P-Shift เท่ากับ 6,959.684 ส่วนสาขาการผลิตการธนาคาร-ประกันภัย มีความได้เปรียบในทำเลที่ตั้งมากที่สุด โดยมี D-Shift เท่ากับ 478.422

สำหรับสาขาการผลิตที่มีการขยายตัวช้าแต่มีความได้เปรียบในทำเลที่ตั้ง โดยมีค่า P-Shift เป็น - แต่ค่า D-Shift เป็น + ได้แก่ สาขาการผลิตด้านกลีกรรรม ประมง ปศุสัตว์ การคมนาคม-ขนส่ง การค้าส่ง-ค้าปลีก ที่อยู่อาศัย และการบริหารราชการ

ส่วนสาขาการผลิตที่มีการขยายตัวช้า และยังเสียเปรียบในด้านทำเลที่ตั้ง โดยมีค่า P-Shift และ D-Shift เป็น - ได้แก่ สาขาการผลิตด้านการบริการทางการเกษตร การแปรรูปผลิตผลเกษตรพื้นฐาน การก่อสร้าง และการบริการ คูตารางที่ 3.7 และแผนภูมิในรูปที่ 3.8 ประกอบ

ตารางที่ 3.8 การวิเคราะห์ส่วนแบ่ง-ส่วนโอน ปี 2530-2534 เปรียบเทียบจังหวัดสระบุรี-ภาคกลางตอนบน

$$S_{ij}^* = S_{ij} + \Delta S_{ij}^*$$

$$\Delta S_{ij}^* = S + P + D$$

STUDY AREA สระบุรี

$$\Delta S_{ij}^* = S_{ij}(GRP^*/GRP - 1) + S_{ij}(S_i^*/S_i - GRP^*/GRP) + S_{ij}(S_{ij}^*/S_{ij} - S_i^*/S_i)$$

BASE AREA ภาคกลางตอนบน

TIME PERIOD 5 YEAR [2530-2534]

สาขาการผลิต	S _{ij}	GRP*/GRP-1	S _i */S _i	S _i */S _i -GRP*/GRP	S _{ij} */S _{ij}	S _{ij} */S _{ij} -S _i */S _i	SHARE(S)	P-SHIFT(P)	D-SHIFT(D)
เกษตรกรรม	1,968.445	0.947	1.333	-0.614	1.422	0.089	1,864.117	-1,208.625	175.192
- กสิกรรม	1,150.717	0.947	1.263	-0.684	1.381	0.118	1,089.729	-787.090	135.785
- ปศุสัตว์	516.048	0.947	1.694	-0.253	1.736	0.042	488.697	-130.560	21.674
- ประมง	12.241	0.947	1.001	-0.946	1.754	0.753	11.592	-11.580	9.217
- ป่าไม้	0.000	0.947	1.093	-0.854	0.000	-1.093	0.000	0.000	0.000
- บริการทางการเกษตร	197.911	0.947	1.203	-0.744	0.855	-0.348	187.422	-147.246	-68.873
- การแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรพื้นฐาน	91.528	0.947	1.596	-0.351	1.346	-0.250	86.677	-32.126	-22.882
เหมืองแร่และขุดหิน	712.102	0.947	2.764	0.817	2.820	0.056	674.361	581.787	39.878
อุตสาหกรรม	6,952.731	0.947	2.934	1.001	2.948	0.014	6,584.236	6,959.684	97.338
การก่อสร้าง	488.060	0.947	1.637	-0.310	1.415	-0.222	462.193	-151.299	-108.349
ไฟฟ้าและประปา	892.198	0.947	2.019	0.072	2.111	0.092	844.912	64.238	82.082
การคมนาคมขนส่ง	515.689	0.947	1.630	-0.317	2.146	0.516	488.357	-163.473	266.096
การค้าส่ง-ค้าปลีก	1,618.041	0.947	1.779	-0.168	1.861	0.082	1,532.285	-271.831	132.679
ธนาคาร- ประกันภัย	322.170	0.947	2.955	1.008	4.440	1.485	305.095	324.747	478.422
ที่อยู่อาศัย	551.850	0.947	1.297	-0.650	1.349	0.052	522.602	-358.703	28.696
การบริหารราชการ	582.508	0.947	1.656	-0.291	1.675	0.019	551.635	-169.510	11.068
การบริการ	1,448.429	0.947	1.946	-0.001	1.751	-0.195	1,371.662	-1.448	-282.444
รวม	-	-	-	-	-	-	17,065.573	4,496.965	800.903

หมายเหตุ : $GRP^*/GRP = \frac{100,925,503}{51,834,279} = 1.947$

	+PS
<p>-DS</p> <p>บริการทางการเกษตร (-147.246, 68.873)</p> <p>การแปรรูปผลิตภัณฑ์ปศุสัตว์ (-32.126, -22.882)</p> <p>การก่อสร้าง (-151.299, -108.349)</p> <p>การบริการ (-1.448, -282.444)</p> <p>ลักษณะ : สาขาการผลิตขยายตัวเร็ว : มีทำเลที่ตั้งเสียเปรียบ</p>	<p>เหมืองแร่และขุดหิน (581.787, 39.878)</p> <p>อุตสาหกรรม (6,959.685, 97.338)</p> <p>ไฟฟ้าและประปา (64.238, 82.082)</p> <p>ธนาคาร-ประกันภัย (324.747, 478.422)</p> <p>ลักษณะ : สาขาการผลิตขยายตัวเร็ว : มีทำเลที่ตั้งได้เปรียบ</p> <p>+DS</p>
<p>บริการทางการเกษตร (-147.246, 68.873)</p> <p>การแปรรูปผลิตภัณฑ์ปศุสัตว์ (-32.126, -22.882)</p> <p>การก่อสร้าง (-151.299, -108.349)</p> <p>การบริการ (-1.448, -282.444)</p> <p>ลักษณะ : สาขาการผลิตขยายตัวช้า : มีทำเลที่ตั้งเสียเปรียบ</p> <p>ข้อเสนอแนะ : ควรเปลี่ยนไปทำอย่างอื่น</p>	<p>กลีกรวม (-787.090, 135.785)</p> <p>ผลิตภัณฑ์ (-130.560, 21.674)</p> <p>ประมง (-11.580, 9.217)</p> <p>การคมนาคม-ขนส่ง (-163.473, 266.096)</p> <p>การค้าส่ง-ค้าปลีก (-271.831, 132.679)</p> <p>ที่อยู่อาศัย (-358.703, 28.696)</p> <p>การบริหารราชการ (-169.510, 11.068)</p> <p>ลักษณะ : สาขาการผลิตขยายตัวช้า : มีทำเลที่ตั้งได้เปรียบ</p> <p>ข้อเสนอแนะ : ควรปรับปรุงโครงสร้างสาขาการผลิตให้ดีขึ้น</p> <p>-PS</p>

รูปที่ 3.8 แผนภูมิโครงสร้างและทำเลที่ตั้งของสาขาการผลิตจากการพิจารณา GDP ของจังหวัดสระบุรี ด้วยการวิเคราะห์ส่วนแบ่ง-ส่วนโอน

สรุป ลักษณะ เศรษฐกิจของจังหวัดสระบุรี พบว่าประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม รองลงมาประกอบอาชีพด้านอุตสาหกรรม เหมืองแร่และย่อยยหิน การบริการ การพาณิชย์ และการคมนาคม-ขนส่ง ตามลำดับ โดยขณะนี้เกษตรกรและสมาชิกในครัวเรือนเกษตรจำนวนมากได้เปลี่ยนอาชีพมาทำงานในภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น ในปี 2534 จังหวัดสระบุรีมีผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดตามราคาประจำปีจำนวน 37,582.175 ล้านบาท โดยมีรายได้ผลิตภัณฑ์เฉลี่ยต่อบุคคล 71,722 บาทต่อปี นับว่าสูงที่สุดมากกว่าจังหวัดอื่น ๆ ในภาคกลางตอนบนด้วยกัน แนวโน้มการผลิตในภาคเกษตรเริ่มลดลง เนื่องจากเกษตรกรส่วนหนึ่งขายที่ดินทำกิน เพราะราคาที่ดินพุ่งสูงเป็นแรงจูงใจ ทำให้พื้นที่ทางการเกษตรลดลง นอกจากนี้ยังได้รับความเสียหายจากภัยธรรมชาติ เช่น ความแห้งแล้ง ฝนทิ้งช่วง น้ำท่วม อยู่เสมอ ๆ แต่สำหรับภาคอุตสาหกรรมกลับมีแนวโน้มการขยายตัวสูงขึ้น เนื่องจากจังหวัดมีศักยภาพที่สามารถรองรับการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมได้เกือบทุกประเภท และมีความพร้อมทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐานจำพวกการคมนาคม-ขนส่ง และยังมีเชื้อเพลิงจากการวางท่อก๊าซธรรมชาติจากมาบตาพุดเข้าถึงพื้นที่เขตอุตสาหกรรมแก่งคอย และท่าหลวง-ท่าลานด้วย นอกจากนี้สระบุรียังสามารถหาแรงงานได้สะดวก เพราะตั้งอยู่ในทำเลเปิดรับแรงงานจำนวนมากได้จากทั้งจากตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือ

ลักษณะการพัฒนา rays สาขา

สภาพเศรษฐกิจโดยรวมของจังหวัดสระบุรีในระยะเวลาที่ผ่านมา มีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว โดยมีการพัฒนาในแต่ละสาขาที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งสาขาที่สำคัญ ได้แก่ ด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม การท่องเที่ยว และการบริการ ในการพัฒนากิจกรรมทางเศรษฐกิจในแต่ละสาขานั้นล้วนมีความสัมพันธ์กับการขนส่งที่ต้องใช้ระบบโครงข่ายการขนส่งเป็นตัวเชื่อมโยงทั้งสิ้น ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาในรายละเอียดของลักษณะการพัฒนา rays สาขา ดังต่อไปนี้

1. ด้านเกษตรกรรม

แม้ว่าจังหวัดสระบุรีได้มีการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมรุ่นหน้าไปมาก แต่พื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดยังคงเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ในปี 2535 ประชากรในจังหวัดสระบุรีจึงยัง

กองประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ คือ ประมาณร้อยละ 50 ของผู้ที่อยู่ในวัยแรงงานในจังหวัด (แผนแม่บทพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ ระดับจังหวัด 2535-2539 จังหวัดสระบุรี กระทรวงเกษตรและสหกรณ์) สำหรับจังหวัดสระบุรีมีมูลค่าเศรษฐกิจจากการเกษตรเป็นอันดับที่ 2 ของภาคองจากจังหวัดลพบุรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นมูลค่าจากการกสิกรรม และปศุสัตว์ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 กสิกรรม ได้แก่ การปลูกพืชเศรษฐกิจต่าง ๆ ซึ่งเป็นสาขาที่มีบทบาทสำคัญสูงสุดในสาขาเกษตรกรรม พืชหลักที่สำคัญที่เกษตรกรผลิตเพื่อบริโภคและจำหน่ายมีหลายชนิด ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด อ้อย ถั่วเขียว ข้าวฟ่าง มันสำปะหลัง ถั่วเหลือง ฝ้าย ละหุ่ง และเผือก ส่วนพื้นที่ทางการเกษตรรายอำเภอปรากฏในตารางที่ 3.8

1.2 ปศุสัตว์ การเลี้ยงปศุสัตว์ของเกษตรกรในจังหวัดสระบุรี มีทั้งการเลี้ยงในครัวเรือนเพื่อใช้ในการบริโภคและใช้แรงงาน แต่ปัจจุบันนิยมเลี้ยงกันเป็นฟาร์มทั้งขนาดเล็กจนถึงขนาดใหญ่ โดยปริมาณสัตว์เลี้ยงในลักษณะฟาร์มในจังหวัดสระบุรีที่รวบรวมโดยสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดพบว่า ในปี 2535 จังหวัดสระบุรีมีฟาร์มโคเนื้อ 506 แห่ง ส่วนใหญ่อยู่ในเขตอำเภอมากเหล็ก (280 ฟาร์ม) ฟาร์มโคนม 1,462 แห่ง ส่วนใหญ่อยู่ในอำเภอมวกเหล็ก เช่นกัน (1,080 ฟาร์ม) ฟาร์มกระบือ 50 แห่ง ฟาร์มสุกร 105 แห่ง ฟาร์มไก่เนื้อ-ไข่ รวม 275 แห่ง ฟาร์มเป็ดเนื้อ-ไข่ รวม 33 แห่ง

ปี 2535 ในจังหวัดสระบุรีมีการเคลื่อนย้ายสัตว์เข้า-ออก รวมทั้งหมด 93,151 ตัว ส่วนใหญ่เป็นการย้ายออกถึง 92,210 ตัว ส่วนการย้ายเข้านั้นเป็นการนำเข้าพ่อแม่พันธุ์สัตว์ สำหรับชนิดปศุสัตว์ที่มีการเลี้ยงเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ โคนม-เนื้อ กระบือ สุกร แพะ แกะ ม้า และสัตว์ปีก

2. อุตสาหกรรม

จังหวัดสระบุรี เป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมที่จะลงทุนด้านอุตสาหกรรม เนื่องจากมีทรัพยากรธรรมชาติหลายชนิดที่สามารถนำมาเป็นวัตถุดิบ เช่น หินปูน หินอ่อน หินลูกรัง ดินมาร์ล หินทั่วไปที่ใช้ในการก่อสร้าง ซึ่งนอกจากเป็นแหล่งวัตถุดิบแล้ว ยังเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่เหมาะสมในการเกษตรกรรม ทำให้เป็นแหล่งวัตถุดิบที่มาจากผลผลิตเกษตรสำหรับใช้ในอุตสาหกรรมอีกด้วย และประการสำคัญคือมีทำเลที่ตั้งอยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร คืออยู่ในรัศมีห่างเพียงไม่ถึง 100 กิโลเมตรเท่านั้น ทำให้มีผู้สนใจงานความได้เปรียบของทำเลสำหรับการลงทุน ประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรมเป็นจำนวนมาก

ตารางที่ 3.9 พื้นที่ทางการเกษตรจังหวัดสระบุรี การผลิต ปี 2535/2536

ลำดับ ที่	อำเภอ	พื้นที่ นท.ถาวร	พื้นที่ทางการเกษตร (ไร่)						รวม	จำนวน ครัวเรือน เกษตรกร (ครัวเรือน)
			ที่นา	พืชไร่	ไม้ผล ไม้ยืนต้น	พืชผัก	อื่น ๆ	ไม้ดอก ไม้ประดับ		
1	เมืองสระบุรี	174,102	69,061	25,738	1,916	1,769	0	0	98,484	3,767
2	บ้านหมอ	101,845	65,400	16,446	2,006	150	314	5	84,321	6,112
3	แก่งคอย	500,726	54,196	80,895	17,318	199	19,772	0	172,380	5,380
4	หนองแค	164,292	112,451	0	12,550	1,114	0	0	126,115	5,038
5	หนองแซง	54,425	51,323	0	2,647	0	0	0	53,970	4,320
6	พระพุทธบาท	179,416	33,217	57,634	7,964	746	0	0	99,561	3,346
7	เสาไห้	69,880	60,711	2,250	1,970	140	0	0	65,071	4,278
8	วิหารแดง	135,110	72,544	3,885	14,388	369	215	0	91,401	4,865
9	มวกเหล็ก	463,010	115	291,872	12,773	2,964	0	0	307,724	5,670
10	หนองโดน	53,042	45,170	4,070	1,660	0	0	0	50,900	2,676
11	กิ่ง อ.ดอนพุด	35,895	35,806	1,573	30	580	0	0	37,989	1,085
12	กิ่ง อ.วังม่วง	189,355	30	159,335	5,213	227	0	6	164,811	4,050
รวม		2,121,098	600,024	643,698	80,435	8,258	20,301	11	1,352,727	50,587

ที่มา : สำนักงานเกษตรจังหวัดสระบุรี

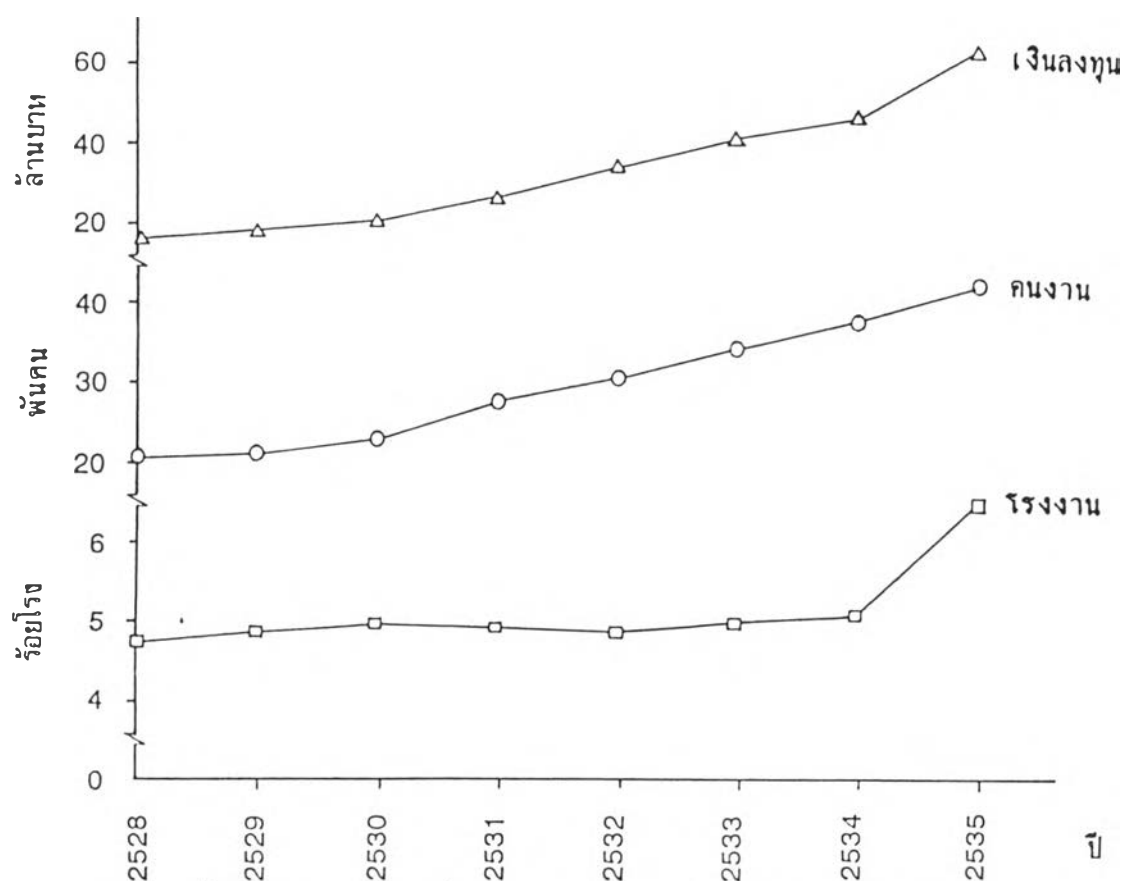
2.1 จำนวนและการกระจายตัวของโรงงานอุตสาหกรรม

ภาวะการลงทุนด้านอุตสาหกรรมของจังหวัดสระบุรีมีการขยายตัวอย่างรวดเร็วมากตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา โดยเฉพาะในช่วง 5 ปีหลัง เนื่องจากจังหวัดสระบุรีมีข้อได้เปรียบในด้านทำเลที่ตั้ง และวัตถุดิบ รวมถึงมีระบบการขนส่ง-คมนาคมที่เอื้ออำนวย จนเมื่อสิ้นปี พ.ศ. 2535 จังหวัดสระบุรีมีโรงงานทั้งสิ้น 646 โรงงาน เงินลงทุน 63,982.629 ล้านบาท มีการจ้างงาน จำนวน 43,187 คน ดูการเปลี่ยนแปลงจำนวนโรงงาน เงินลงทุน และจำนวนคนงานได้จากตารางที่ 3.9 และแผนภูมิในรูปที่ 3.9

ตารางที่ 3.10 จำนวนเงินลงทุน และจำนวนคนงานของโรงงานอุตสาหกรรม จังหวัดสระบุรี ปี 2528-2535

พ.ศ.	จำนวนโรงงาน (โรง)	เงินลงทุน (ล้านบาท)	จำนวนคนงาน (คน)
2528	472	18,851.630	21,339
2529	480	19,717.770	21,730
2530	497	20,185.010	23,026
2531	483	27,352.370	27,107
2532	478	34,505.755	30,794
2533	486	40,823.256	34,149
2534	511	45,915.593	37,233
2535	646	63,982.629	43,187

ที่มา : สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสระบุรี

รูปที่ 3.9 แผนภูมิการเปลี่ยนแปลงจำนวนโรงงาน เงินทุน และแรงงานอุตสาหกรรมของจังหวัดสระบุรี ปี 2528-2535

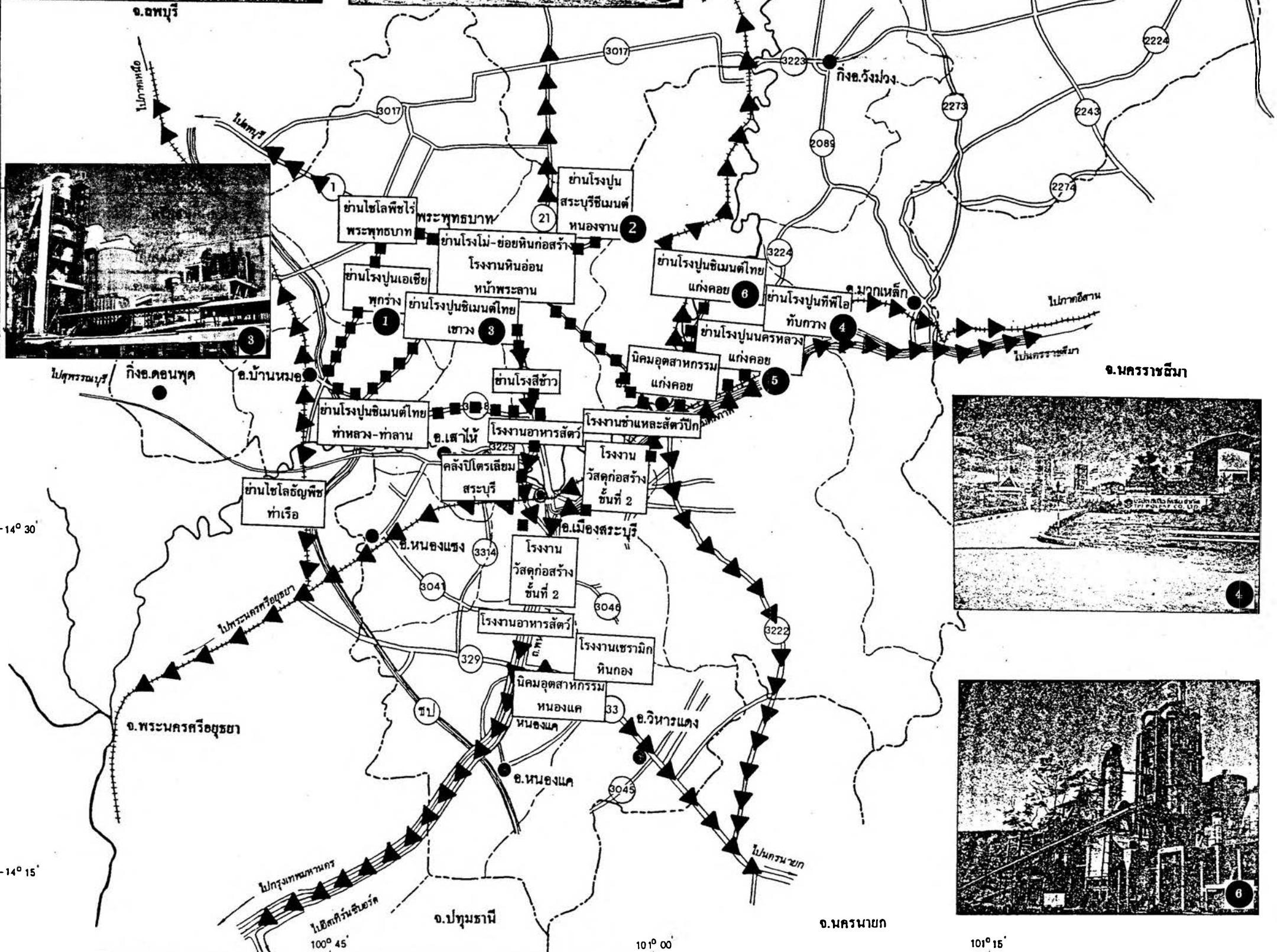
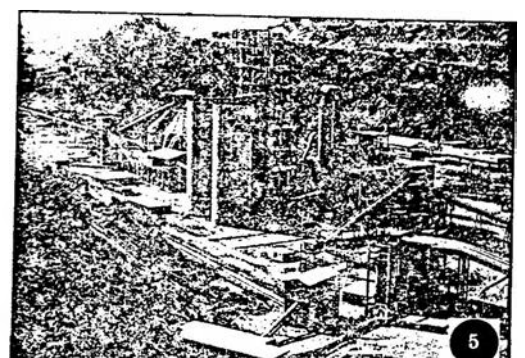
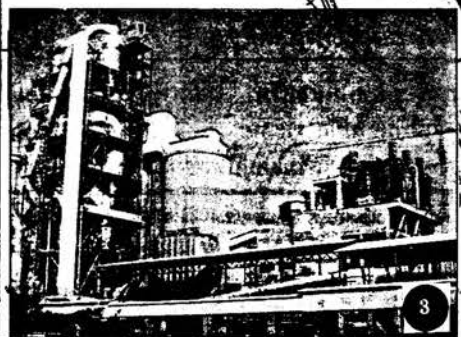
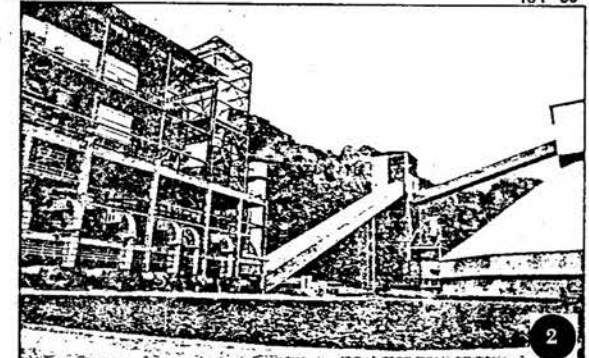
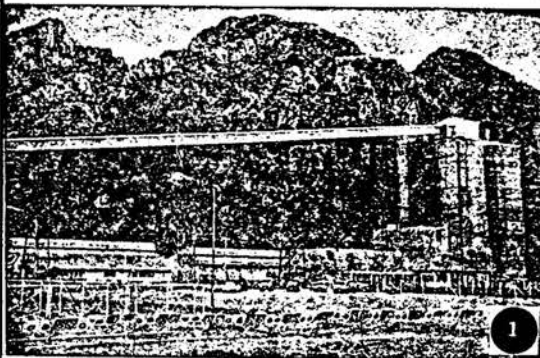
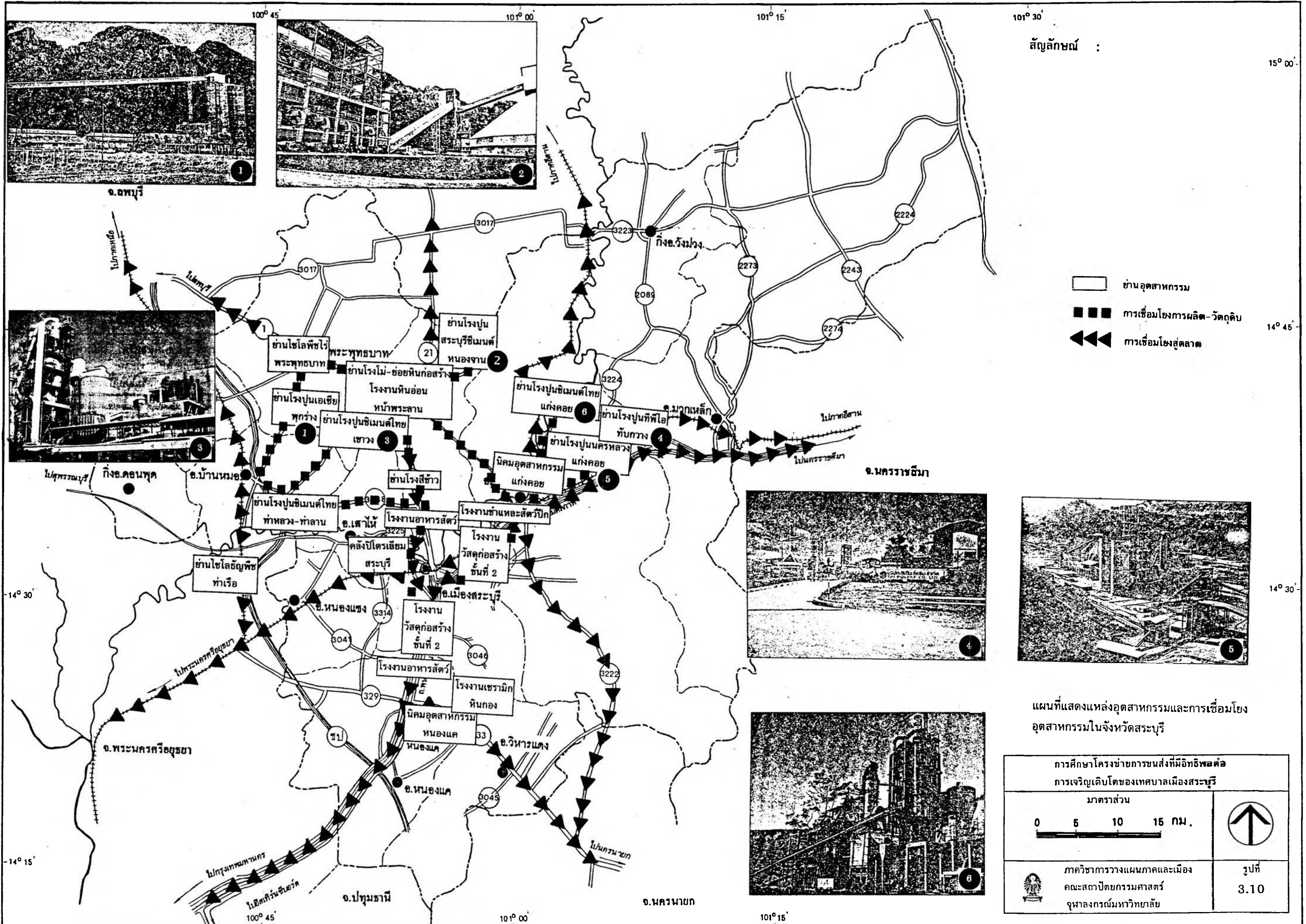
สำหรับประเภทอุตสาหกรรมที่สำคัญ ได้แก่ การผลิตวัสดุก่อสร้างต่าง ๆ เช่น บูนซีเมนต์ หินก่อสร้าง อิฐ ปูนขาว ผลิตภัณฑ์จากปูนซีเมนต์ หินอ่อน และเหล็กเพื่อการก่อสร้าง และเครื่องจักรที่ใช้ในงานทางเกษตรกรรม นอกจากนี้ก็มีอุตสาหกรรมขั้นที่ 2 ต่อเนื่องจากวัสดุก่อสร้าง เช่น เครื่องสุขภัณฑ์ กระเบื้องมุงหลังคา ฝ้าเพดาน ฝ้าผนัง ซีเมนต์บล็อก และเซรามิกต่าง ๆ ส่วนอุตสาหกรรมจากผลิตผลทางการเกษตรที่สำคัญได้แก่ โรงสีข้าว โรงงานอาหารสัตว์ โรงงานทอกระสอบ ไซโรลบเมลิธชันพืช โรงงานแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารนม และอุตสาหกรรมผลิตผลเกษตรกรรมอื่น ๆ

จังหวัดสระบุรีมีมูลค่าการผลิต และการลงทุนทางด้านสาขา

อุตสาหกรรมสูงที่สุดในภาคกลางตอนบน เนื่องจากเป็นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ มากมาย เนื่องจากมีความได้เปรียบในการลงทุนสาขาอุตสาหกรรมหลายด้าน เพราะเป็น แหล่งวัตถุดิบให้กับอุตสาหกรรมหลายประเภท ทั้งอุตสาหกรรมเกษตร และที่เด่นมากก็คือ อุตสาหกรรมผลิตวัสดุก่อสร้าง ซึ่งมีโรงงานตั้งกระจายอยู่ในพื้นที่เบื้องหลังภายในจังหวัดมาก มาย ประกอบกับการเป็นศูนย์กลางการคมนาคม-ขนส่งที่สำคัญ สามารถเชื่อมโยงระหว่างภูมิภาค สำคัญ ๆ ได้แก่ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก และกรุงเทพมหานครและ ปริมณฑล บรรดาภูมิภาคเหล่านี้ล้วนเป็นตลาดผู้บริโภคสินค้าอุตสาหกรรมจากจังหวัดสระบุรีทั้ง สิ้น นอกจากนี้ยังมีแหล่งพลังงานที่สำคัญเข้าถึง คือมีการต่อท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากมาบตาพุด จังหวัดระยอง มายังแก่งคอย และท่าหลวง-ท่าลาน และจังหวัดสระบุรียังอยู่ในเขตการส่งเสริมการลงทุน โดยสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน กำหนดให้อำเภอแก่งคอย เมืองสระบุรี และหนองแค เป็นเขตส่งเสริมการลงทุน โดยได้รับสิทธิประโยชน์จากการบริการ สาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกจากรัฐบาล ซึ่งจะระดมจัดให้แก่ท้องถิ่นในเขตพื้นที่สมบูรณ์ เป็นอันดับแรกก่อนเขตอื่น ๆ ทำให้เกิดอุตสาหกรรมต่าง ๆ เกิดขึ้นและขยายกิจการมากมาย

ในการกระจายตัวของโรงงานอุตสาหกรรม ตามตารางที่

3.10 แสดงให้เห็นว่าในปี 2535 การกระจุกตัวของโรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดสระบุรี จะ หนาแน่นมากที่สุดที่อำเภอเมืองมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 34.37 รองลงมา ได้แก่ อำเภอหนองแค พระพุทธบาท แก่งคอย และบ้านหมอ โดยคิดเป็นร้อยละ 21.52, 10.84, 10.68 และ 7.59 ตามลำดับ ส่วนอำเภออื่น ๆ มีโรงงานอุตสาหกรรมที่สำคัญตั้งอยู่ไม่มากนัก สภาพเช่นนี้เนื่อง จากอำเภอเมืองสระบุรีมีโรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่มากมายโดยเฉพาะโรงรับเมล็ดและย่อยหินก่อน สร้างที่กระจุกตัวอยู่มากในเขตตำบลหน้าพระลาน และตำบลพุดแค รวมจำนวนถึง 42 โรง โรงสีข้าว ซึ่งกระจายอยู่ทั่วไปตามเส้นทางคมนาคมสายหลัก (ถนนพหลโยธิน) โดยมีโรงสี ข้าวรวมถึง 20 โรง โรงผลิตปูนขาว 14 โรง โรงงานทำซีเมนต์บล็อกรวม 21 โรง เป็นต้น นอกนั้นเป็นโรงงานประเภทอื่น ๆ ส่วนในเขตอำเภอหนองแคส่วนใหญ่เป็นโรงสีข้าว 19 โรง โรงงานทำซีเมนต์บล็อกรวม 12 โรง เป็นต้น ในเขตอำเภอแก่งคอยส่วนใหญ่เป็นโรงงานผลิต ปูนซีเมนต์ขนาดใหญ่ และอุตสาหกรรมขั้นที่ 2 ต่อเนื่อง ดูแผนเท่าในรูปที่ 3.10 ประกอบ

แต่เมื่อพิจารณาถึงเงินลงทุนแล้วพบว่า อำเภอแก่งคอยเป็นพื้นที่ที่มีการลงทุนมากที่สุดถึง 21,134.26 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 33.03 รองลงมา ได้แก่ อำเภอหนองแค บ้านหมอ พระพุทธบาท และเมืองสระบุรี ซึ่งมีเงินลงทุนทั้งสิ้นเท่ากับ 14,199.414, 10,598.305, 8,294.631 และ 5,373.348 คิดเป็นร้อยละ 22.19, 16.56, 12.96 และ 8.04 ตามลำดับ ทั้งนี้ เนื่องจากพื้นที่อำเภอแก่งคอย เป็นเขตส่งเสริมการลงทุนของรัฐบาล มีทรัพยากรธรรมชาติประเภทหินปูน และเส้นทางคมนาคม-ขนส่งทั้งทางรถยนต์และรถไฟเข้าถึง จึงเอื้ออำนวยต่อการลงทุนขนาดใหญ่ โดยเฉพาะอุตสาหกรรมปูนซีเมนต์ ที่ปัจจุบันประกอบด้วยโรงงานปูนซีเมนต์ของบริษัทปูนซีเมนต์ไทย จำกัด บริษัทปูนซีเมนต์นครหลวง จำกัด โรงงานปูนซีเมนต์ที่พีไอโพลิน จำกัด ซึ่งล้วนเป็นโรงงานผลิตปูนซีเมนต์ขนาดใหญ่กระจุกตัวอยู่ในอำเภอแก่งคอย

ตารางที่ 3.11 จำนวนโรงงาน เงินทุน และแรงงาน ในจังหวัดสระบุรี ปี พ.ศ. 2535

ลำดับที่	อำเภอ	จำนวนโรงงาน	ร้อยละ	เงินลงทุน (ล้านบาท)	ร้อยละ	คนงาน	ร้อยละ
1	เมืองสระบุรี	222	34.37	5,377.348	8.04	5,048	11.69
2	หนองแค	139	21.52	14,199.414	22.19	10,901	25.24
3	แก่งคอย	69	10.68	21,134.260	33.03	14,835	34.35
4	พระพุทธบาท	70	10.84	8,294.631	12.96	2,740	6.34
5	บ้านหมอ	49	7.59	10,598.305	16.56	5,443	12.60
6	วิหารแดง	26	4.02	117.375	0.18	480	1.11
7	เสาไห้	37	5.73	958.797	1.50	2,108	4.88
8	มวกเหล็ก	9	1.39	364.605	0.57	259	0.60
9	หนองแซง	15	2.32	23.467	0.04	68	0.16
10	หนองโดน	5	0.77	11.858	0.02	24	0.06
11	กิ่ง อ.วังม่วง	5	0.77	2,902.470	4.54	1,281	2.97
12	กิ่ง อ.ดอนพุด	-	-	-	-	-	-
รวม		646	100.00	63,982.629	100.00	43,187	100.00

ที่มา : สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดสระบุรี

ส่วนเงินลงทุนที่मारองลงมาคืออำเภอหนองแค นั้น เพราะมีทำเลที่ตั้งอยู่ใกล้กับ BMR มากที่สุด และสามารถเชื่อมโยงขนส่งได้โดยสะดวก และมีนิคมอุตสาหกรรมตั้งอยู่ ประกอบกับปัจจัยที่เอื้ออำนวยอื่น ๆ ทำให้มีโรงงานอุตสาหกรรมมากระจุกตัวอยู่มากเช่นกัน และมีแนวโน้มจะมีการเติบโตสูงต่อไปในอนาคต โดยเฉพาะอุตสาหกรรมขั้นที่ 2 ว่าจะ เป็นการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางเกษตร และอุตสาหกรรมแปรรูปที่ได้วัตถุดิบจากปูนซีเมนต์ เป็นต้น อำเภอบ้านหมอ พระพุทธบาท และเมืองสระบุรี เป็นพื้นที่ที่มีโรงงานปูนซีเมนต์ขนาดใหญ่ และโรงรับและย่อยหินก่อสร้างกระจุกตัวอยู่ เช่น โรงงานผลิตเหล็กและปูนซีเมนต์ไทย ตำบลท่าลาน อำเภอบ้านหมอ ซึ่งตั้งอยู่ในเขตต่อเนื่องกับตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โรงงานปูนซีเมนต์ไทยที่ตำบลเขาวง และโรงงานปูนซีเมนต์เอเชียที่ตำบลพุทรา้ง อำเภอพระพุทธบาท กลุ่มโรงงานรับและย่อยหินก่อสร้าง และโรงงานแปรรูปหินอ่อน โรงงานปูนขาวที่ตำบลหน้าพระลาน-พุแค ในอำเภอเมืองสระบุรี โรงงานเหล่านี้เป็นแหล่งที่มีเงินลงทุนจำนวนมาก นอกจากนี้ยังมีโรงงานผลิตน้ำตาลทรายขนาดใหญ่ตั้งอยู่ในเขตกิ่งอำเภอวังม่วง ซึ่งมีมูลค่าการลงทุนในระดับรอง ๆ ลงมา และยังมีโรงงานที่ผลิตซ่อมแซมเครื่องจักรกลการเกษตรต่าง ๆ ตั้งอยู่ตามแหล่งชุมชน โดยเฉพาะในเขตอำเภอสำคัญต่าง ๆ ของจังหวัด ส่วนอำเภออื่นนอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นส่วนใหญ่เป็นโรงงานแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ที่มีมูลค่าการลงทุนไม่มากนัก

2.2 ขนาดของโรงงานอุตสาหกรรม

เนื่องด้วยจังหวัดสระบุรี เป็นจังหวัดอุตสาหกรรมที่เจริญก้าวหน้า เพื่อรองรับการขยายตัวของกรุงเทพมหานคร รัฐบาลจึงได้กำหนดให้จังหวัดสระบุรี เป็นศูนย์กลางการพัฒนาภาคกลางตอนบน เพื่อรองรับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรม ทั้งขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ซึ่งจะเชื่อมโยงต่อเขตพัฒนาเศรษฐกิจภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และพื้นที่พัฒนาฝั่งทะเลตะวันออก ESB รวมทั้งจังหวัดปริมณฑลรอบ ๆ จังหวัดสระบุรี เชื่อมโยงสู่ภาคเหนือตอนล่าง

จากความจำเป็นในการพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่จังหวัดสระบุรี จึงได้จำแนก เป็นพื้นที่นิคมเขตอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดย่อม เช่น เขตโรงงานอุตสาหกรรมปูนซีเมนต์ เหล็กเส้น ในเขตนิคมอุตสาหกรรมแก่งคอย นิคมอุตสาหกรรม

ตนเองแก่ เป็นต้น สำหรับอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดเล็กที่จะ ก่อตั้ง ส่งเสริมอุตสาหกรรม ขนาดใหญ่แบบครบวงจร ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างงานอย่างกว้างขวาง อันจะเป็นการเพิ่ม พูนรายได้ และในขณะเดียวกันก็จะ เป็นการยกระดับฝีมือแรงงานในภาคเกษตรกรรมไปสู่ภาค อุตสาหกรรม

โรงงานอุตสาหกรรมที่ตั้งอยู่ในเขตจังหวัดสระบุรี ประกอบไป ด้วยโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก สถิติเมื่อธันวาคม 2535 มี โรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ซึ่งมีเงินทุนตั้งแต่ 100 ล้านบาทขึ้นไป จำนวน 65 โรง โรง งานขนาดกลางเงินลงทุนตั้งแต่ 10-100 ล้านบาท จำนวน 63 โรง ซึ่งโรงงานขนาดใหญ่และ ขนาดกลางส่วนใหญ่เป็นโรงงานอุตสาหกรรมเกี่ยวกับการผลิตวัสดุก่อสร้าง และอุตสาหกรรมขั้น ที่ 2 ที่เกี่ยวเนื่อง ส่วนโรงงานขนาดเล็กเงินลงทุนไม่เกิน 10 ล้านบาท จำนวน 518 โรง สำหรับโรงงานขนาดใหญ่ส่วนมากจะตั้งอยู่บริเวณอำเภอแก่งคอย บ้านหมอ หนองแค สระบุรี และพระพุทธบาท ส่วนโรงงานขนาดกลางและขนาดเล็กกระจายอยู่ในทุก ๆ อำเภอ

นอกจากนี้โรงงานขนาดกลาง และขนาดใหญ่ มีตัวอาคาร โรงงานที่ปลูกสร้างขึ้นอย่างถูกสุขลักษณะ ตลอดจนสภาพภายในโรงงานกว้างขวาง สะอาดและ ปลอดภัยด้านการผลิตมีกระบวนการผลิตที่ใช้ เทคโนโลยีที่ทันสมัยด้านการบริหารงานมีระบบการ บริหารงานที่มีประสิทธิภาพ ประกอบกับโรงงานเหล่านี้ยังมีสวัสดิการให้กับพนักงานในด้าน ต่าง ๆ เช่น ที่พักอาศัย ค่ารักษาพยาบาล การจำหน่ายอาหารในราคาควบคุม การประกันชีวิต และอื่น ๆ แต่ในส่วน of โรงงานขนาดเล็ก จะพบว่าในปัจจุบันมักจะประสบปัญหาทางด้านเงินทุน การเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าสู่โรงงานขนาดใหญ่ ขาดเทคโนโลยีสมัยใหม่ และขาดประสบการณ์ ด้านการตลาด และการจัดการที่ดีพอ ประกอบกับโรงงานขนาดเล็กส่วนมากใช้ระบบการบริหาร งานแบบครอบครัว จึงทำให้โรงงานขนาดเล็กมักจะประสบกับปัญหาในหลาย ๆ ด้านดังกล่าว

2.3 การขยายตัวและแนวโน้มของอุตสาหกรรมในอนาคต

สระบุรี เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมสูง เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ได้รับความสนใจจากนักลงทุนทั้งภายในและต่างประเทศ โดยเฉพาะการ ลงทุนในอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยี และ เงินลงทุนเป็นจำนวนมาก โดยมีภาวะความเคลื่อนไหว ในการลงทุนของภาคเอกชนสูงขึ้นทุกปี มีจำนวนโรงงานเพิ่มขึ้น และมีการขยายโรงงาน

เพิ่มกำลังการผลิตตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ประกอบกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ได้กำหนดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาอุตสาหกรรมในเขตภาค กลางตอนบน ตามแผนพัฒนาภาคมหานคร โดยมองภาพรวมของทิศทางการพัฒนาภาคมหานคร ในระยะยาวว่ามีแนวโน้มการขยายตัวทางด้านเหนือเป็นแนวแกน (Corridor) เชื่อมโยงกับ สระบุรี และกำหนดกลยุทธ์ให้พัฒนาชุมชนศูนย์กลางสำคัญคือ เทศบาลเมืองสระบุรี และพื้นที่เบื้อง หลังให้เป็นบริเวณรองรับการขยายตัวด้านอุตสาหกรรมของ BMR เพิ่มเติมจากเขตอุตสาหกรรม ใน ESB ที่มีอยู่เดิม เพื่อเป็นการกระจายอุตสาหกรรมออกจาก BMR โดยเน้นการพัฒนา โครงข่ายเชื่อมโยงหลัก ควบคู่กับการบริหารจัดการให้การขยายตัวของอุตสาหกรรมเป็นไปอย่าง มีระบบ สรุปได้ว่าจังหวัดสระบุรีมีความได้เปรียบในทำเลที่ตั้ง มีศักยภาพและความพร้อมด้าน สาธารณูปโภค โดยเฉพาะเส้นทางคมนาคม-ขนส่ง และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่สามารถ ดึงดูดนักลงทุนเข้ามาลงทุนในจังหวัด

สรุปได้ว่า จังหวัดสระบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญทางด้าน อุตสาหกรรมของประเทศ เพราะเป็นจังหวัดที่มีจำนวนโรงงาน และมูลค่าการผลิตในสาขา อุตสาหกรรมสูงที่สุดใภาคกลางตอนบน และเมื่อพิจารณาภายในพื้นที่จังหวัดสระบุรีก็พบว่า อุตสาหกรรมเป็นสาขาการผลิตหลักของจังหวัดที่ก่อให้เกิดรายได้และการจ้างงานมากเป็นอันดับหนึ่ง โดยมีอุตสาหกรรมปูนซีเมนต์และวัสดุก่อสร้างเด่นที่สุด เพราะมีโรงงานอุตสาหกรรมประเภทนี้มา กระจุกตัวอยู่ในพื้นที่จังหวัดสระบุรีมากกว่าประเภทอุตสาหกรรมอื่น ๆ ทั้งนี้เนื่องมาจากจังหวัด สระบุรีมีทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถนำมาสู่กระบวนการผลิตปูนซีเมนต์และวัสดุก่อสร้างอื่น ๆ อยู่ เป็นจำนวนมาก และเป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสม เพราะตั้งอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็น แหล่งตลาดผู้บริโภคและแหล่งเงินทุนขนาดใหญ่ ประกอบกับมีเส้นทางคมนาคมทางบกทั้งทางรถยนต์ รถไฟ เชื่อมโยงเพื่อกระจายสินค้าจากแหล่งผลิตอุตสาหกรรมไปสู่ภูมิภาคอื่น ๆ ได้อย่างสะดวก โดยเฉพาะภายในพื้นที่ภาคกลางตอนบน ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล รวมถึงพื้นที่พัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออกได้เป็นอย่างดี ปัจจัยเหล่านี้เอื้ออำนวยต่อ การพัฒนาอุตสาหกรรมภายในจังหวัดสระบุรีให้เจริญก้าวหน้าได้ต่อไป โดยพัฒนาควบคู่ไปกับการ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะ เครื่องเชื่อมโยงกิจกรรมการขนส่งระหว่างภูมิภาค อันก่อให้เกิดพลังในการพัฒนาพื้นที่จังหวัดสระบุรี และพื้นที่เบื้องหลังต่อเนื่องในที่สุด

3. ด้านพาณิชย์กรรม

จังหวัดสระบุรีมีศูนย์กลางการค้าและแหล่งธุรกิจสำคัญที่สุดอยู่ในเขตเทศบาลต่าง ๆ ในจังหวัดสระบุรี โดยเฉพาะเทศบาลเมืองสระบุรี ซึ่งการค้าขายสินค้าอุปโภค-บริโภคโดยทั่วไปอยู่ในบริเวณตลาดสดต่าง ๆ 5 แห่ง ประกอบด้วย ตลาดเทศบาล ตลาดสุขุมาลัย ตลาดสีปรีติ ตลาดจัดสรร ตลาดหลังสถานีขนส่ง รวมมีร้านค้าถึง 762 แผง และมีหาบเร่ 580 ราย และมีอาคารพาณิชย์จำหน่ายสินค้าต่าง ๆ กระจุกตัวอยู่เป็นจำนวนมาก ดูรายละเอียดในตารางที่ 3.12 นอกจากนี้ยังมีห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่อยู่อีก 4 แห่ง ส่วนแหล่งธุรกิจประเภทค้าหินและวัสดุก่อสร้างอยู่ในบริเวณตำบลหน้าพระลาน อำเภอเมืองสระบุรี ธุรกิจประเภทซื้อขายพืชไร่ ส่วนใหญ่จะกระจายและมีก้อยู่ใกล้แหล่งผลิตโดยมีศูนย์กลางที่สำคัญ คือ อำเภอพระพุทธบาท และอำเภอแก่งคอย สินค้าทั่วไปสามารถสั่งซื้อจากต่างจังหวัดจะเข้าสู่ตลาดเมืองสระบุรี และพ่อค้าตลาดอำเภอ หรือชุมชนชนบท จะซื้อสินค้ากระจายออกไปยังท้องถิ่น ดูเขตอิทธิพลของตลาดศูนย์กลางในเขตจังหวัดสระบุรีและพื้นที่ต่อเนื่องได้จากแผนที่ในรูปที่ 3.11

ตารางที่ 3.12 จำนวนตลาดสด แผงลอย และหาบเร่ ในเขตเทศบาลต่าง ๆ ปี 2536

เขตเทศบาล	ชื่อตลาด	จำนวนแผงลอย (แผง)	จำนวนหาบเร่ (ราย)
เมืองสระบุรี	เทศบาล	220	150
	สุขุมาลัย	80	130
	สีปรีติ	350	250
	จัดสรร	112	50
	หลังสถานีขนส่ง*	-	-
ตำบลแก่งคอย	เทศบาล (เก่า)	199	51
	เทศบาลใหม่	95	53
ตำบลหนองแค	เทศบาล	200	120
ตำบลพระพุทธบาท	นิคม	100	150
	พุทธบูชา	30	50

ที่มา : สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสระบุรี

หมายเหตุ : *อยู่ระหว่างการขอใบอนุญาต

โดยภาพรวมแล้ว ย่านการพาณิชย์กรรมที่ใหญ่ที่สุดจะกระจุกตัวอยู่ใน เขตอำเภอเมืองสระบุรี ซึ่งมีสถานประกอบการ ร้านค้า สถาบันการเงิน การธนาคาร การ ประกันภัยอยู่มาก จึงมีจำนวนลูกจ้างในอัตราส่วนที่สูงที่สุด เนื่องจากเป็นศูนย์กลางการคมนาคม ทั้งในระดับจังหวัดและภาค โดยมีศูนย์กลางรองในลำดับที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งสามารถแยกออกได้ โดยมีศูนย์กลางรอง คือ อำเภอแก่งคอย ซึ่งเป็นชุมชนศูนย์กลางการค้า-บริการที่อยู่ในเขต อุตสาหกรรมหลัก อยู่ในทางผ่านไปยังภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และอำเภอหนองแค ซึ่งเป็น ชุมชนศูนย์กลางที่อยู่ในเส้นทางผ่านจากกรุงเทพฯ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อยู่ในพื้นที่แหล่งผลิตการ เกษตร และอุตสาหกรรมใหม่ นอกจากนี้ยังมีอำเภอพระพุทธบาทเป็นชุมชนศูนย์กลางทางการค้า ที่อยู่ในเส้นทางผ่านไปยังภาคเหนือ และอำเภอต่าง ๆ ในพื้นที่ข้างเคียง โดยที่ศูนย์กลางทั้ง 3 แห่ง กระจายอยู่โดยรอบอำเภอเมืองในรัศมีไม่เกิน 30 กิโลเมตร ส่วนการค้าที่เกี่ยวข้องใน ภาคเกษตรกรรม อำเภอแก่งคอย และอำเภอมวกเหล็ก มีการค้าทางด้านปศุสัตว์ และพืชไร่ ใน อันดับสูงสุดใกล้เคียงกันของจังหวัด โดยมีอำเภอเมืองมีปริมาณการค้าข้าว และปศุสัตว์จากโค, อำเภอหนองแคเป็นแหล่งการค้าข้าวใหญ่ที่สุด และกิ่งอำเภอวังม่วง ซึ่งมีปริมาณการค้าปศุสัตว์ ประเภทไก่ สูงที่สุดจากพื้นที่เลี้ยงในฟาร์มโดยรอบบริเวณ

ศึกษาภาพทางด้านพาณิชย์กรรม พบว่าจังหวัดสระบุรีมีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม ในสาขาการค้าปลีกและค้าส่ง ในปัจจุบัน คิดเป็นร้อยละ 19.18 ของภาคกลางตอนบน โดยอยู่ในอันดับที่ 2 รองจากจังหวัดลพบุรี ทั้งนี้เนื่องจากจังหวัดสระบุรีมีศูนย์กลางการค้า และ แหล่งธุรกิจจำหน่ายสินค้าอุปโภค-บริโภค แหล่งธุรกิจการค้าวัสดุก่อสร้างและปูนซีเมนต์ และมี ธุรกิจประเภทการรับซื้อพืชไร่ เนื่องจากเป็นชุมทางคมนาคมที่สำคัญ

4. ด้านการท่องเที่ยวและบริการ

จังหวัดสระบุรียังมีสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม ประเพณี และสภาพธรรมชาติอื่น ๆ อีกมาก เนื่องจากมีสภาพเป็นป่าและภูเขาสูง ทำให้มีแหล่ง ท่องเที่ยวประเภทน้ำตก และอุทยานแห่งชาติ ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ทางตะวันออกของจังหวัด ได้แก่ น้ำตกเจ็ดสาวน้อย น้ำตกมวกเหล็ก และน้ำตกเขาสามหลั่นในเขตอุทยานแห่งชาติเขาสามหลั่น แหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงและมีการท่องเที่ยวของจังหวัดสระบุรีมีทั้งสิ้น 38 แห่ง จำแนก เป็นแหล่งประวัติศาสตร์และศาสนสถาน 13 แห่ง แหล่งวัฒนธรรมประเพณี 8 แห่ง และธรรมชาติ

และการพักผ่อนอีก 17 แห่ง ลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว ดูแผนที่ในรูปที่ 3.12 ประกอบ และมีรายละเอียดในภาคผนวก

4.1 การเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว

การเชื่อมโยงการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวกลุ่มต่าง ๆ จะเห็นได้ว่ากลุ่มการท่องเที่ยวมีการ เชื่อมโยงสู่พื้นที่จังหวัดข้างเคียงที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ประเภทที่คล้ายคลึงและเหมือนกัน

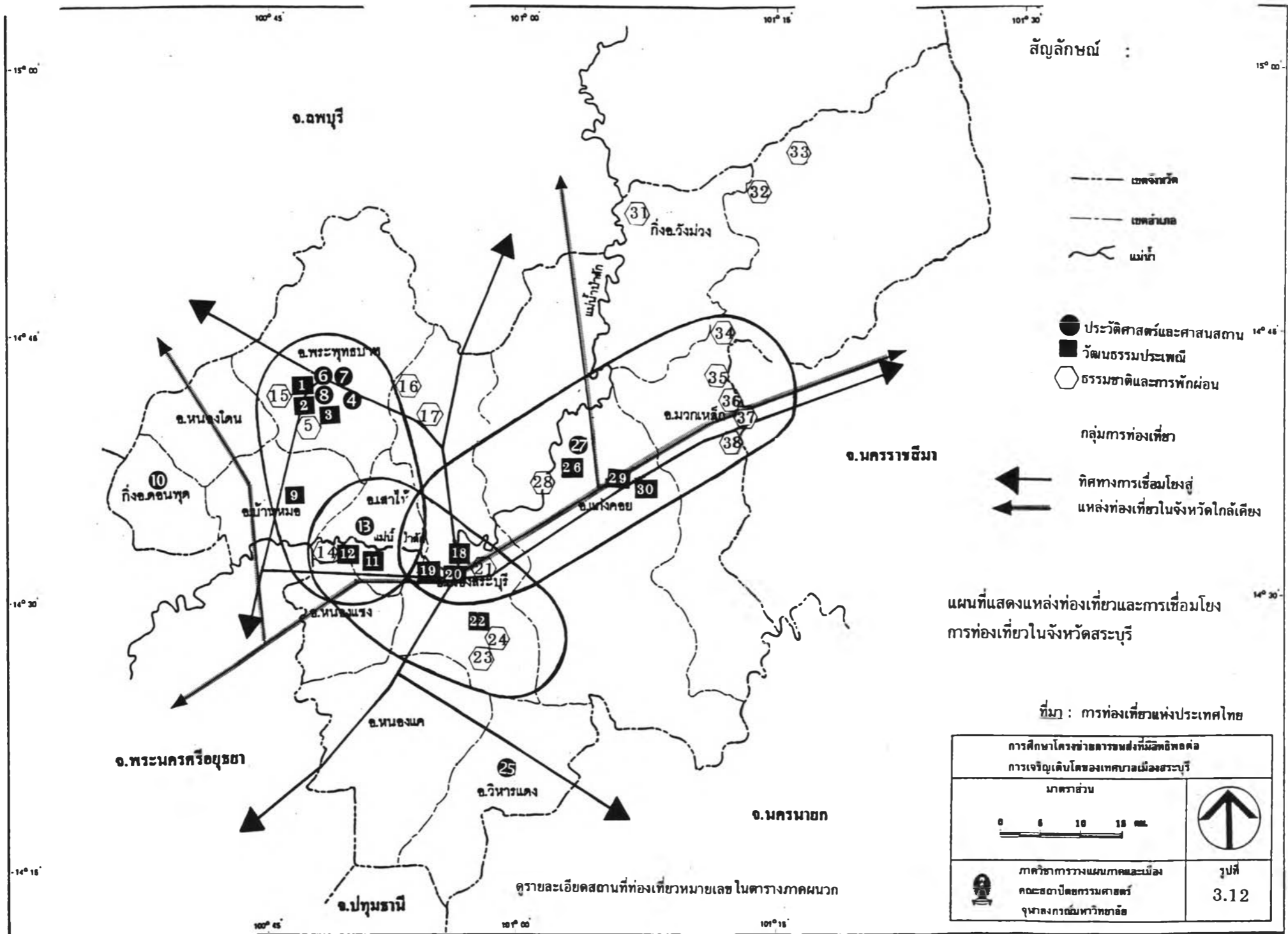
กลุ่มเมืองสระบุรี เป็นกลุ่มการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประเพณี และเป็นศูนย์กลางการบริการ และเป็นทางผ่านไปสู่กลุ่มการท่องเที่ยวอื่น ๆ ในจังหวัด และสามารถเชื่อมโยงด้วยทางหลวงแผ่นดิน ทางหลวงจังหวัดหลายสาย เส้นทางรถไฟ และลำน้ำป่าสัก สู่แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และศาสนสถาน รวมทั้งเป็นแหล่งบริการสินค้าประเภทสินค้าพื้นเมืองต่าง ๆ

กลุ่มอำเภอพระพุทธบาท เป็นกลุ่มที่เชื่อมสู่จังหวัดลพบุรี ด้วยทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน เช่นเดียวกัน ทั้งยังเป็นจุดผ่านขึ้นสู่ภาคเหนือของประเทศ

กลุ่มอำเภอแก่งคอย-มวกเหล็ก เป็นกลุ่มเชื่อมสู่แหล่งท่องเที่ยวในอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ด้วยทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 และเชื่อมสู่แหล่งท่องเที่ยวทางด่านจังหวัดนครนายก ด้วยทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3222 รวมทั้งยังเป็นทางผ่านสู่แหล่งท่องเที่ยวเขาใหญ่ที่มีชื่อเสียง ซึ่งในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทเดียวกันทั้งสิ้น

4.2 สถานที่พักผ่อนและสถานบริการอื่น ๆ

สถานที่พักผ่อนของจังหวัดสระบุรีพบว่าส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองสระบุรี ซึ่งมีจำนวนรวม 8 แห่ง รวม 636 ห้อง เป็นโรงแรมขนาดใหญ่ที่มีห้องพักมากกว่า 70 ห้องขึ้นไปอยู่ 5 แห่ง ส่วนที่เหลือเป็นโรงแรมขนาดเล็ก และยังมีที่พักขนาดเล็กกระจายอยู่ตามชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอต่าง ๆ อีกจำนวนหนึ่งที่มีชื่อเสียง ได้แก่ สถานพักตากอากาศไร่กุสุมา มวกเหล็กแควมปิ้ง ค่ายเพชรรัตน์ เป็นต้น นับว่าภาพโดยรวมของจังหวัดสระบุรีมีความพร้อมในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกด้านสถานที่พักผ่อนพอสมควร

สรุป การท่องเที่ยวและบริการ เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้ชุมชนเมืองเติบโต ชุมชนเมืองในจังหวัดสระบุรีหลายแห่งก็มีความเติบโตอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยวและบริการ โดยอุตสาหกรรมท่องเที่ยวนี้จะก่อให้เกิดรายได้ และเพิ่มงานให้แก่คนในท้องถิ่น กระตุ้นให้เกิดการผลิตและนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ ส่งผลให้เกิดกิจกรรมด้านการบริการในท้องถิ่นหรือชุมชนต่าง ๆ แล้วทำให้ชุมชนขยายตัว จังหวัดสระบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีแหล่งท่องเที่ยวมากมายทั้งประเภทโบราณสถาน โบราณวัตถุ แหล่งธรรมชาติและธรรมชาติดัดแปลง และเทศกาลงานประเพณี เหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจมาก และตั้งอยู่ไม่ไกลจากตลาดหลักคือกรุงเทพมหานคร นอกจากนั้นยังสามารถจัดรายการนำเที่ยวจังหวัดสระบุรีให้เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวกับจังหวัดโดยรอบได้ ไม่ว่าจะเป็นจังหวัดนครราชสีมา ลพบุรี นครนายก พระนครศรีอยุธยา อย่างไรก็ตามภาวะการท่องเที่ยวของจังหวัดสระบุรีในระยะที่ผ่านมา อาจดูไม่เด่นนัก ทั้งนี้เพราะสืบเนื่องมาจากสระบุรีเป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมของภาคกลางตอนบน และเมืองที่มีลักษณะเป็นเสมือนเส้นทางผ่าน จึงทำให้การให้บริการในด้านต่าง ๆ อยู่ในเกณฑ์สม่ำเสมอ ผู้ใช้บริการส่วนใหญ่มักจะเป็นประเภทที่ติดต่อค้าขาย นักธุรกิจ พนักงานขาย การจัดแสดงสินค้า การประชุมสัมมนาของหน่วยงานเอกชนและรัฐบาล

ลักษณะทางสังคม

1. การสาธารณสุข

ในปี พ.ศ. 2536 จังหวัดสระบุรีมีโรงพยาบาลที่เปิดดำเนินการรวม 12 แห่ง คือ โรงพยาบาลศูนย์ประจำจังหวัด 1 แห่ง เป็นโรงพยาบาลขนาด 728 เตียง 1 แห่ง แก่ โรงพยาบาลสระบุรี ซึ่งตั้งอยู่ที่เทศบาลเมืองสระบุรี โรงพยาบาลทั่วไป 1 แห่ง เป็นโรงพยาบาลขนาด 400 เตียง คือโรงพยาบาลพระพุทธบาท ตั้งอยู่ในท้องที่เทศบาลตำบลพระพุทธบาท มีโรงพยาบาลชุมชน ขนาด 30 เตียง 2 แห่ง โรงพยาบาลชุมชนขนาด 10 เตียงอีก 8 แห่ง สถานื่อนามัยกระจายทั่วไปทั้งจังหวัด จำนวน 119 แห่ง นอกจากนี้ยังมีโรงพยาบาลสังกัดกระทรวงกลาโหมอีก 1 แห่ง และโรงพยาบาลเอกชนอีก 2 แห่ง

2. การศึกษา

จังหวัดสระบุรีอยู่ในเขตการศึกษา 6 โดยในปี 2535 เขตการศึกษามีจำนวนนักเรียนชั้นประถมศึกษารวมทั้งสิ้น 337,376 คน เป็นนักเรียนมัธยมศึกษา 147,309 คน โดยนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาเป็นร้อยละ 43.66 ของนักเรียนชั้นประถม ซึ่งสูงกว่าระดับค่าเฉลี่ยของประเทศที่เท่ากับร้อยละ 35.45 แต่ก็นับว่าเป็นอัตราส่วนที่ต่ำมากเมื่อเทียบกับอัตราส่วนระหว่างนักเรียนมัธยมในส่วนกลางที่คิดเป็นร้อยละ 85.72 ของนักเรียนชั้นประถม

ส่วนสถานศึกษานั้น พบว่า ในจังหวัดสระบุรีมีสถานศึกษาทั้งในระดับก่อนประถมศึกษาจนถึงมัธยมศึกษา รวมทั้งสิ้น 411 แห่ง จำแนกเป็นสถานศึกษา ในสังกัดกรมสามัญศึกษาที่จัดสอนในระดับมัธยม 20 แห่ง สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สพช.) 351 แห่ง สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (สช.) 21 แห่ง กรมการศาสนา (โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ) 1 แห่ง และมีสถานศึกษาออกสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งได้แก่โรงเรียนเทศบาลที่สังกัดสำนักงานการศึกษาท้องถิ่นอีก 18 แห่ง นอกจากนี้ยังมีการให้การศึกษแก่ประชาชนในรูปแบบต่าง ๆ ที่ทางศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนดำเนินการอยู่ เช่น การฝึกอบรมวิชาชีพระยะสั้น การศึกษาแบบกลุ่มสนใจ การจัดที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ห้องสมุดประชาชน เป็นต้น

ส่วนจำนวนสถานศึกษาที่จัดสอนประเภทอาชีวศึกษาของจังหวัดสระบุรีในปีการศึกษา 2535 รวม 7 แห่ง ประกอบด้วย วิทยาลัยเทคนิค 2 แห่ง วิทยาลัยอาชีวศึกษา 1 แห่ง โรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชน 4 แห่ง นอกจากนี้ยังมีสถาบันอุดมศึกษาเอกชน สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยอีก 1 แห่ง วิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุขอีก 2 แห่ง

ในปี 2535 จำนวนครูทั้งหมด 4,917 คน และจำนวนนักเรียนทั้งหมดเท่ากับ 87,277 คน จำนวนโรงเรียน 415 โรง อัตราส่วนสำคัญของด้านการศึกษาของจังหวัดสระบุรีเป็นดังนี้ คือ

$$\text{ครู} : \text{นักเรียน} = 1 : 17.75$$

$$\text{โรงเรียน} : \text{ครู} = 1 : 11.85$$

$$\text{โรงเรียน} : \text{นักเรียน} = 1 : 210.31$$

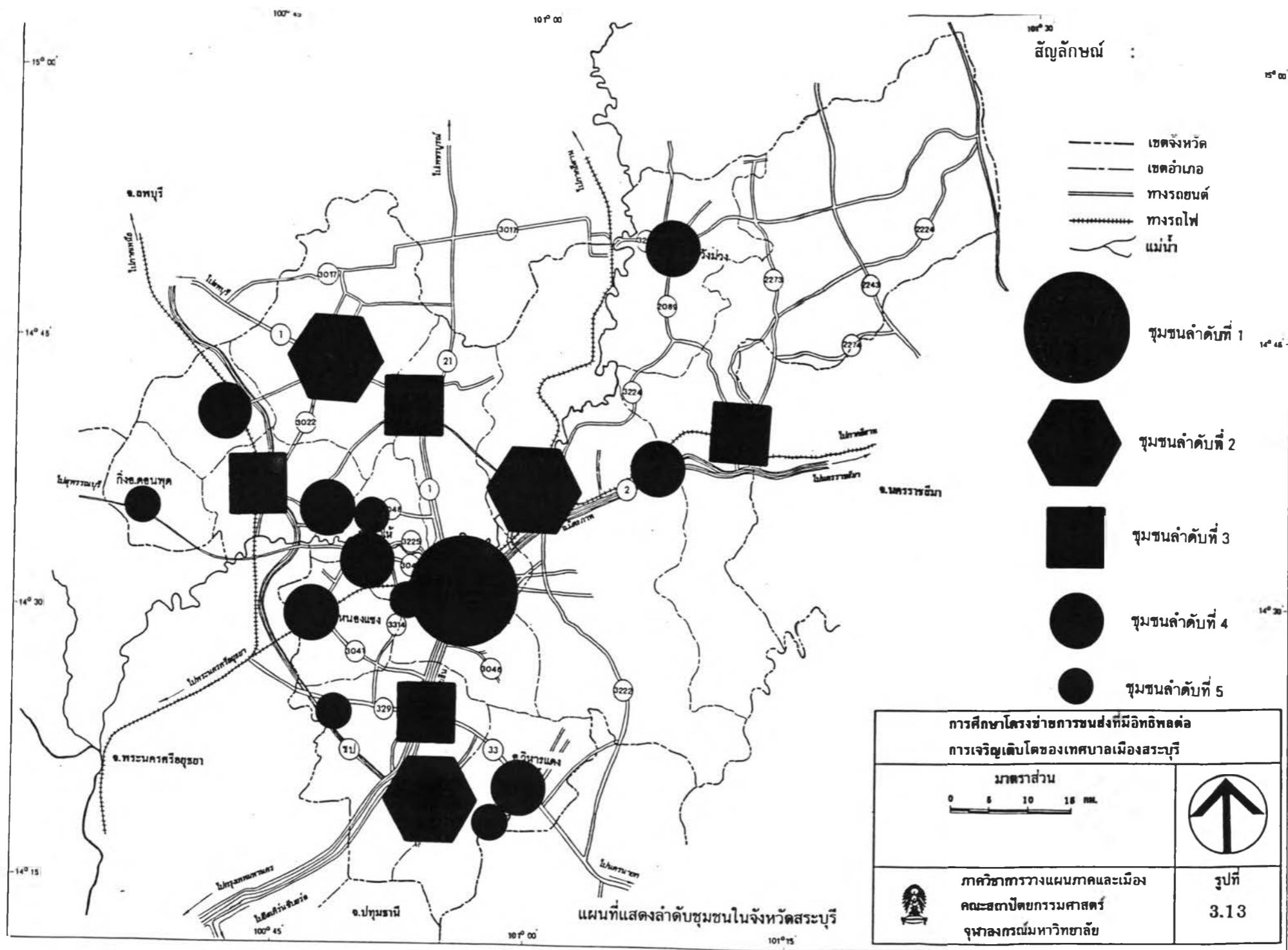
ลักษณะชุมชน

จากการศึกษาระดับพัฒนาการชุมชนต่าง ๆ ในพื้นที่จังหวัดสระบุรี โดยใช้ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร เส้นทาง การเข้าถึงพื้นที่และการขนส่ง การสื่อสารและระบบโทรคมนาคม รายได้ของชุมชน รวมถึงการพึ่งพาการบริการทางด้านเศรษฐกิจและสังคมระหว่างชุมชน 20 แห่งในจังหวัดแล้ว นำมาวัดค่าคะแนนสามารถจัดลำดับชุมชนในจังหวัดสระบุรีได้เป็น 5 ลำดับดังต่อไปนี้ (ดูแผนที่ในรูปที่ 3.13 ประกอบ)

ชุมชนลำดับที่ 1 มี 1 แห่ง คือ เทศบาลเมืองสระบุรี ซึ่งมีบทบาทในการเป็นศูนย์กลางทางด้านธุรกิจการค้า การบริหาร การคมนาคม-ขนส่ง การบริหารการปกครอง และเป็นชุมชนที่มีการเข้าถึงสูงที่สุดของจังหวัด ทั้งทางรถยนต์สายหลักหลายสาย เส้นทางรถไฟสายตะวันออกเลียบเหนือ และลำน้ำป่าสักไหลผ่าน ดังนั้นเทศบาลเมืองสระบุรีจึงเป็นชุมชนศูนย์กลางหลักที่บริการทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับจังหวัด รวมไปถึงระดับภาคด้วย โดยมีการให้บริการในรัศมีประมาณ 80 กิโลเมตร

ชุมชนลำดับที่ 2 มี 3 แห่ง คือ เทศบาลตำบลพระพุทธบาท เทศบาล ตำบลแก่งคอย และเทศบาลตำบลหนองแค ชุมชนเทศบาลตำบลเหล่านี้ส่วนใหญ่มีบทบาทเป็นแหล่งตั้งถิ่นฐานขนาดใหญ่ เป็นศูนย์กลางด้านอุตสาหกรรมและเป็นตลาดรวบรวมผลผลิตทางการเกษตรกรรมต่าง ๆ รวมทั้งเป็นศูนย์การบริการเทศบาลตำบลเหล่านี้ยังมีเส้นทางคมนาคมสายหลักตัดผ่านและเป็นเขตชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานมาเป็นเวลานานแล้ว ชุมชนลำดับที่ 2 นี้จึงมีความสำคัญและให้บริการทางด้านเศรษฐกิจและสังคมในระดับอำเภอตลอดจนถึงอำเภอใกล้เคียงอีกด้วย ในรัศมีประมาณ 60 กิโลเมตร

ชุมชนลำดับ 3 มี 4 แห่ง คือ สุขาภิบาลมวกเหล็ก สุขาภิบาลหินกอง (เขต อ.หนองแค) และสุขาภิบาลหน้าพระลาน (เขต อ.เมืองสระบุรี) ชุมชนสุขาภิบาลขนาดใหญ่เหล่านี้มีบทบาทในการเป็นศูนย์กลางเฉพาะด้าน เช่น ศูนย์กลางอุตสาหกรรม ศูนย์กลางการบริหาร และศูนย์กลางด้านการท่องเที่ยว เป็นต้น โดยมีการบริการทางเศรษฐกิจและสังคมในรัศมีประมาณ 40 กิโลเมตร

ตารางที่ 3.13 พื้นที่ จำนวนประชากร รายได้ เส้นทาง การเข้าถึง และบทบาทหน้าที่การเป็นศูนย์กลาง
ของชุมชนต่าง ๆ ในจังหวัดสระบุรี

ลำดับที่	ชุมชน	พื้นที่ (ตร.กม.)	จำนวน ประชากร(คน) ปี 2535	รายได้ (บาท) ปี 2535	เส้นทาง เข้าถึงชุมชน	บทบาทการเป็นชุมชน ศูนย์กลาง
1	ทต.สระบุรี	20.13	64,357	66,505,794.17	รถยนต์(ชุมทาง), รถไฟ, แม่น้ำ	การค้า, การบริการ, การขนส่ง, อุตสาหกรรม, การบริหาร
2	ทต.แก่งคอย	4.05	11,922	24,646,024.10	รถไฟ(ชุมทาง), รถยนต์, แม่น้ำ	อุตสาหกรรม, เกษตรกรรม
3	ทต.หนองแค	5.00	13,305	14,007,542.68	รถยนต์	เกษตรกรรม, อุตสาหกรรม
4	ทต.พระพุทธบาท	29.60	34,851	26,422,194.52	รถยนต์	การท่องเที่ยว, การบริการ, เกษตรกรรม
5	ส.ทับทิม	10.10	10,625	3,060,492.20	รถยนต์	การบริการ, เกษตรกรรม
6	ส.บ้านหมอล	1.50	5,360	3,586,496.20	รถไฟ, รถยนต์	การค้า, การบริการ
7	ส.ทาลาน	5.186	8,751	6,277,542.14	รถยนต์	อุตสาหกรรม
8	ส.คลองนาค	14.00	1,596	873,094.60	รถยนต์	เกษตรกรรม
9	ส.ม่วงเหล็ก	3.00	12,506	2,801,376.02	รถไฟ, รถยนต์	เกษตรกรรม, การท่องเที่ยว
10	ส.วังม่วง	7.065	9,893	1,652,452.44	รถยนต์	เกษตรกรรม
11	ส.ปอกระโทก	1.44	1,066	272,758.00	รถยนต์	เกษตรกรรม
12	ส.หน้าพระลาน	9.74	15,301	2,772,461.62	รถยนต์	อุตสาหกรรม

ตารางที่ 3.13 (ต่อ)

ลำดับที่	ชุมชน	พื้นที่ (ตร.กม.)	จำนวน ประชากร(คน) ปี 2535	รายได้ (บาท) ปี 2535	เส้นทาง การเข้าถึงชุมชน	บทบาทการเป็นชุมชน ศูนย์กลาง
13	ส.บ้านลำ	3.00	7,088	1,617,067.98	รถยนต์	เกษตรกรรม
14	ส.หนองท่ม	2.00	2,363	877,005.81	รถยนต์	เกษตรกรรม
15	ส.บ้านยาง	1.00	1,928	934,381.20	รถยนต์, แม่น้ำ	เกษตรกรรม
16	ส.เส้าไห้	0.76	2,342	1,332,547.30	รถยนต์, แม่น้ำ	เกษตรกรรม
17	ส.คชสิทธิ์	1.00	1,955	2,419,860.02	รถยนต์	เกษตรกรรม
18	ส.พินกอง	10.00	13,502	2,760,958.85	รถยนต์, (ชุมทาง)	การบริการ, อุตสาหกรรม
19	ส.หนองเข้ง	0.50	1,950	1,358,262.05	รถไฟ, รถยนต์	เกษตรกรรม
20	ส.หนองโดน	1.94	3,395	2,442,933.99	รถไฟ, รถยนต์	เกษตรกรรม

ที่มา : กรมการปกครอง, กระทรวงมหาดไทย

ชุมชนลำดับ 4 มี 5 แห่ง คือ สุขาภิบาลเสาไห้ สุขาภิบาลบ้านลำ (เขต อ. วิหารแดง) สุขาภิบาลทับทรวง (เขต อ.แก่งคอย) สุขาภิบาลวังม่วง และสุขาภิบาลท่าลาน (อ.บ้านหมอ) ส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่มีขนาดกลางมีบทบาทในการเป็นศูนย์กลางเกษตรกรรม ซึ่งมีการตั้งถิ่นฐานเป็นเวลานาน หรือมีบทบาททางด้านอุตสาหกรรม โดยมีการให้บริการทาง เศรษฐกิจและสังคมแก่พื้นที่โดยรอบในรัศมีประมาณ 25 กิโลเมตร

ชุมชนลำดับที่ 5 มี 7 แห่ง ได้แก่ สุขาภิบาลคชสิทธิ์ (เขต อ.หนองแค) สุขาภิบาลหนองแขง สุขาภิบาลหนองหมู (เขต อ.วิหารแดง) สุขาภิบาลดอนหุด สุขาภิบาล บ้านยาง (เขต อ.เสาไห้) และสุขาภิบาลป้อมเปี้ย (เขต อ.เมืองสระบุรี) และสุขาภิบาล หนองโดน สุขาภิบาลเหล่านี้ล้วนเป็นชุมชนขนาดเล็ก มีประชากรอาศัยอยู่เพียงไม่มากนัก เป็น เพียงชุมชนที่มีบทบาทในการเป็นศูนย์กลางทางด้านเกษตรกรรมเท่านั้น โดยมีการให้บริการ ทางเศรษฐกิจและสังคมแก่พื้นที่โดยรอบในรัศมีประมาณ 5-15 กิโลเมตร

นอกจากนี้ ในพื้นที่ต่อเนื่องของจังหวัดสระบุรียังมีชุมชนขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นศูนย์กลางในด้านต่าง ๆ อยู่มาก เช่น เทศบาลเมืองลพบุรี เทศบาลตำบลท่าเรือ สุขาภิบาลท่าหลวง สุขาภิบาลบ้านเสาชี สุขาภิบาลวังน้อย สุขาภิบาลบ้านนา เทศบาลเมืองนครนายก เทศบาล ตำบลปากช่อง เป็นต้น ซึ่งชุมชนเหล่านี้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชุมชนและพื้นที่ต่าง ๆ ของ จังหวัดสระบุรี

ระบบชุมชนเมืองของจังหวัดสระบุรีเมื่อจัดเป็นกลุ่มของชุมชนที่มีความสัมพันธ์ กันแบบศูนย์กลาง (Core) และเมืองบริวาร (Peripheries) ลดหลั่นกันเป็นระดับ (Hierachial System) ก็พบว่าในจังหวัดสระบุรีนี้มีชุมชนเมืองซึ่งเป็นศูนย์กลางก็คือ เทศบาลเมืองสระบุรีที่เป็นชุมชนใหญ่ที่สุดและเป็นศูนย์กลางของจังหวัดและพื้นที่ต่อเนื่อง และมี เทศบาลตำบลเป็นชุมชนเมืองบริวาร ซึ่งเทศบาลตำบลเหล่านั้นก็มีชุมชนเมืองเล็ก ๆ ในระดับ สุขาภิบาลเป็นเมืองบริวารอีกทีหนึ่ง ทำให้การกระจายความเจริญต่าง ๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และด้านอื่น ๆ ก็จะเป็นจากเทศบาลเมืองสระบุรีที่เป็นศูนย์กลางใหญ่ลงไปยังเทศบาลตำบลและ สุขาภิบาลเล็ก ๆ อีกทีหนึ่ง อย่างไรก็ตามระบบความสัมพันธ์ของชุมชนเมืองต่าง ๆ ในระบบ เศรษฐกิจปกติไม่ซับซ้อนลดหลั่นไปตามลำดับโดยตลอด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทำเลที่ตั้งของแต่ละชุมชน ด้วย โดยที่สุขาภิบาลเล็ก ๆ อาจมีความสัมพันธ์กับเทศบาลเมืองสระบุรีโดยตรงก็ได้ อย่างเช่น

สุขาภิบาลป๊อกแป๊ก สุขาภิบาลเสาไห้ โดยที่สุขาภิบาลเหล่านี้ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาเทศบาลตำบลที่อยู่ไกล แต่สามารถติดต่อกับเทศบาลเมืองสระบุรีได้โดยตรง เพราะมีทำเลที่ตั้งอยู่ใกล้ชิดเทศบาลเมืองมากกว่าเทศบาลตำบลนั่นเอง

สรุปได้ว่า ชุมชนเมืองในจังหวัดสระบุรีนี้มีเทศบาลเมืองสระบุรี เป็นชุมชนเมืองที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นศูนย์รวมความเจริญด้านต่าง ๆ ของจังหวัด และเป็นเมืองที่มีการเข้าถึงสูงที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนอื่น ๆ ในจังหวัดและในภาค โดยมีชุมชนในระดับรอง ๆ ลงมาเป็นเทศบาลตำบล สุขาภิบาลขนาดใหญ่ และสุขาภิบาลชนบทตามลำดับ โดยชุมชนที่อยู่โดยรอบซึ่งเป็นเสมือนเมืองบริวารของเทศบาลเมืองสระบุรีนั้นจะมีความสำคัญตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละเมือง โดยในชุมชนเทศบาลตำบลและสุขาภิบาลขนาดใหญ่และพื้นที่โดยรอบของชุมชนเหล่านี้มักเป็นแหล่งที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ โดยที่ชุมชนรอบนอกล้วนมีความสัมพันธ์กับโรงงานดังกล่าวอย่างใกล้ชิด อย่างเช่น การเดินทางเข้ามาซื้อสินค้าและบริการ บริการทางสังคม ติดต่อกับทางราชการ ติดต่อสำนักงานของโรงงาน ซึ่งตั้งอยู่ในเมือง เป็นต้น

ลักษณะประชากร

การพิจารณาถึงปัจจัยทางประชากรเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากเป็นข้อมูลพื้นฐานที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันกับลักษณะกายภาพ สภาพเศรษฐกิจและสังคม ภายในพื้นที่ที่ต้องการศึกษา ดังนั้น การศึกษาข้อมูลทางด้านประชากรจึงมีความสำคัญต่อการวิเคราะห์วางแผนพื้นที่ทั้งในระดับภูมิภาค จังหวัด เมือง และพื้นที่เฉพาะ ทั้งนี้เนื่องจากประชากรอยู่ในฐานะของผู้ประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่ ฉะนั้นประชากรในพื้นที่ทุกกลุ่ม ทุกวัย ทุกเพศ ล้วนต้องทำกิจกรรมในการดำรงชีวิตมากน้อยแตกต่างกันออกไป ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจและสังคม เช่น การทำงาน การติดต่อธุรกิจ การศึกษา การพักผ่อน การจับจ่ายซื้อของ เป็นต้น ซึ่งประชากรจะมีการเคลื่อนไหวทำกิจกรรมอยู่ตลอดเวลา อันมีผลโดยตรงต่อการใช้จ่ายที่เงินและการขนส่งเพื่อเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ ของประชากร

งานการศึกษาข้อมูลด้านประชากรของจังหวัดสระบุรี เพื่อใช้ในการศึกษาคั้งนี้ ได้พิจารณาจากประชากรตั้งแต่ในระดับภาครวม คือ ศึกษาประชากรที่อยู่บนเขตภาคกลางตอนบน 6 จังหวัดและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง เชื่อมโยงที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด แล้วศึกษาแกลงมาในระดับจังหวัดสระบุรี และศึกษาถึงประชากรในชุมชนเมือง-ชนบทต่าง ๆ ภายในจังหวัด ตลอดจนศึกษาลึกลงไปในรายละเอียดของประชากรในเขตเทศบาลเมืองสระบุรีและพื้นที่ตำบลต่าง ๆ โดยรอบ

การพิจารณาด้านประชากรอันเป็นปัจจัยส่วนหนึ่งในการศึกษาโครงการข่ายการขนส่งที่มีอิทธิพลต่อการเจริญเติบโตของเทศบาลเมืองสระบุรีนั้น จำเป็นต้องใช้ข้อมูลทางประชากรตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลทางด้านประชากรแล้ว ย่อมทำให้ทราบถึงบทบาทศักยภาพและความสัมพันธ์ของประชากรในพื้นที่ศึกษาที่มีต่อบัจจัยทางด้านอื่น ซึ่งรวมไปถึงกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการขนส่งและระบบการขนส่ง นอกจากนั้นยังช่วยให้เข้าใจถึงสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ โดยมีสาเหตุอันเนื่องมาจากปัจจัยทางด้านประชากรสามารถนำไปวิเคราะห์เพื่อเสนอแนะแนวทางป้องกันและแก้ไข้ปัญหาได้อย่างมีเหตุผล เหมาะสมกับระบบโครงการคมนาคม ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเจริญเติบโตของเทศบาลเมืองสระบุรี สอดคล้องกับโครงสร้างพื้นฐานที่มีอยู่ปัจจุบันและโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งอยู่ในขอบเขตพื้นที่ศึกษาและพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง เชื่อมโยงกัน

การศึกษาลักษณะประชากรของระดับประเทศ-พื้นที่เกี่ยวเนื่องกับพื้นที่ศึกษา ระดับภาคกลางตอนบน ระดับจังหวัดสระบุรี ตลอดจนระดับอำเภอเมืองและชุมชนเทศบาลเมืองสระบุรี ประกอบด้วยรายละเอียดต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ขนาดและการกระจายตัวของประชากร

1.1 ขนาดประชากรในระดับประเทศ ก่อนอื่นเราควรพิจารณาถึงขนาดประชากรในระดับประเทศเพื่อให้เห็นภาพรวมทางประชากรทั้งประเทศ จากสถิติทะเบียนราษฎรทั่วราชอาณาจักรไทยตามหลักฐานของทะเบียนราษฎร สำนักงานกลางทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง เมื่อสิ้นปี พ.ศ. 2535 พบว่า ประเทศไทยมีจำนวนประชากรรวมทั้งสิ้น 57,788,965 คน จำแนกเป็นชาย 29,018,092 คน คิดเป็นร้อยละ 50.21 ซึ่งมากกว่าประชากรหญิงเพียงเล็กน้อย ที่มีทั้งสิ้น 28,770,873 คน คิดเป็นร้อยละ 49.79

ตารางที่ 3.14 จำนวนประชากรและความหนาแน่นของประชากรหัวประเทศในปี 2535

เขตการปกครอง	พื้นที่ (ตร.กม.)	จำนวนประชากร (คน)	ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)	เขตการปกครอง	พื้นที่ (ตร.กม.)	จำนวนประชากร (คน)	ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)
ภาคนครหลวงและปริมณฑล	7,757.599	8,661,228	1,116.48	ภาคตะวันออก	36,502.500	3,738,670	102.42
กรุงเทพมหานคร	1,568.000	5,562,141	3,547.28	ชลบุรี	4,363.000	927,458	212.57
สมุทรปราการ	1,004.092	871,806	868.25	ระยอง	3,552.000	437,552	123.18
นนทบุรี	622.303	698,704	1,122.77	จันทบุรี	6,338.000	455,158	71.81
ปทุมธานี	1,522.530	484,586	318.28	ตราด	2,819.000	201,639	71.53
นครปฐม	2,168.327	671,386	309.63	ฉะเชิงเทรา	5,351.000	593,170	110.85
สมุทรสาคร	872.347	372,605	427.13	ปราจีนบุรี	11,957.500	893,360	74.71
ภาคกลางตอนบน	16,606.155	2,822,518	169.97	นครนายก	2,122.000	230,333	108.55
พระนครศรีอยุธยา	2,556.640	693,230	271.15	ภาคตะวันตก	45,829.792	2,752,087	60.05
อ่างทอง	981.052	284,138	289.63	ราชบุรี	5,120.118	777,105	151.77
ลพบุรี	6,199.753	738,870	118.14	กาญจนบุรี	19,483.148	724,435	37.18
สิงห์บุรี	822.478	221,407	262.52	สุพรรณบุรี	8,358.008	825,451	98.76
ชัยนาท	2,469.746	339,329	134.84	สมุทรสงคราม	416.707	372,605	894.17
สระบุรี	3,576.486	546,044	152.68	เพชรบุรี	6,225.138	438,615	70.46
ภาคเหนือตอนล่าง	81,792.027	6,077,664	74.31	ประจวบคีรีขันธ์	6,226.673	451,155	72.46
นครสวรรค์	9,597.677	1,093,973	113.98	ภาคเหนือตอนบน	87,713.452	5,604,651	63.90
อุทัยธานี	6,730.246	318,595	47.34	เชียงใหม่	20,107.510	1,530,779	76.13
กำแพงเพชร	8,607.490	731,355	84.97	ลำพูน	4,505.882	397,712	88.27
ตาก	14,406.650	425,668	29.55	ลำปาง	12,533.961	776,251	61.93
พิจิตร	10,815.850	842,016	77.85	แพร่	6,538.598	493,532	75.48
สุโขทัย	6,596.092	606,823	92.00	น่าน	11,472.072	457,626	39.89
พิจิตร	4,531.014	587,414	129.64	พะเยา	6,335.060	512,473	80.89
อุตรดิตถ์	7,838.592	475,564	60.67	เชียงราย	11,678.369	1,229,415	105.27
เพชรบูรณ์	12,668.416	996,256	78.64	แม่ฮ่องสอน	14,542.000	206,865	14.23
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	169,732.479	20,059,015	118.18	ภาคใต้	71,630.139	7,401,746	103.33
นครราชสีมา	21,234.990	2,467,366	116.19	นครศรีธรรมราช	9,942.502	1,477,417	148.60
บุรีรัมย์	10,321.885	1,417,329	137.31	กระบี่	4,708.512	311,310	66.12
สุรินทร์	8,261.169	1,341,385	162.37	พังงา	4,170.895	217,870	52.24
ศรีสะเกษ	8,839.976	1,335,487	151.07	ภูเก็ต	543.034	188,535	347.19
อุบลราชธานี	18,906.098	1,945,179	102.89	สุราษฎร์ธานี	13,241.060	791,259	59.76
ยโสธร	4,161.664	528,277	126.94	ระนอง	3,749.570	130,787	34.88
ชัยภูมิ	12,778.287	1,086,331	85.01	ชุมพร	6,010.844	416,048	69.22
ขอนแก่น	10,885.991	1,662,512	152.72	สงขลา	7,393.889	1,130,093	152.84
อุดรธานี	15,589.388	1,846,154	118.42	สตูล	2,478.977	230,563	93.01
เลย	11,424.612	595,444	52.12	ตรัง	4,917.519	540,079	109.83
หนองคาย	7,332.280	836,693	114.11	พัทลุง	3,424.473	474,564	138.58
ร้อยเอ็ด	8,299.449	1,230,930	148.31	ปัตตานี	2,052.356	541,166	263.68
กาฬสินธุ์	6,946.746	925,254	133.19	ยะลา	4,521.078	375,482	83.05
สกลนคร	9,605.764	1,014,343	105.60	นราธิวาส	4,475.430	576,593	128.84
นครพนม	5,512.667	649,933	117.90				
มุกดาหาร	4,339.830	299,280	68.96	หัวราชอาณาจักร	517,564,143	57,788,965	111.66
มหาสารคาม	5,291.683	900,906	170.25				

ที่มา : สำนักงานกลางทะเบียนราษฎร, กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบขนาดประชากรระหว่างภาค พบว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่มีประชากรมากที่สุดของประเทศ โดยมีทั้งสิ้น 20,059,015 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 34.71 ของประชากรทั้งประเทศ รองลงมาคือ BMR 8,661,228 คน (ร้อยละ 14.99) ภาคใต้ 7,401,746 คน (ร้อยละ 12.81) ภาคเหนือ ตอนล่าง 6,077,644 คน (ร้อยละ 10.52) ภาคเหนือตอนบน 5,604,651 คน (ร้อยละ 9.70) ภาคตะวันออก 3,738,670 คน (ร้อยละ 6.47) ภาคกลางตอนบน 2,822,518 คน (ร้อยละ 4.89) นับว่าเป็นภาคที่มีจำนวนประชากรเป็นอันดับที่ 7

1.2 ขนาดประชากรในเขตพื้นที่เชื่อมโยงกับภาคกลางตอนบน

เมื่อพิจารณาถึงขนาดประชากรในพื้นที่ต่อเนื่องกับภาคกลางตอนบน และโดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดสระบุรีแล้วพบว่า ภาคกลางตอนบนตั้งอยู่ตรงกลางระหว่างภูมิภาคที่มีประชากรขนาดใหญ่ คืออยู่ระหว่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีประชากรมากที่สุด (20,059,015 คน) ภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งมีขนาดประชากรมากเป็นอันดับที่ 4 ของประเทศ (6,077,664 คน) กับ BMR ซึ่งอยู่ทางตอนล่างของภาคกลางตอนบน โดยมีขนาดประชากรมากเป็นอันดับที่ 2 (8,661,228 คน)

นอกจากนั้นจังหวัดสระบุรียังสามารถเชื่อมโยงกับ ESB ซึ่งเป็นภูมิภาคที่กำลังมีขนาดประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว (3,738,670 คน) และเชื่อมโยงกับภาคตะวันตก โดยเฉพาะตอนบนของภาค (2,752,087 คน) เมื่อภาคกลางตอนบนตั้งอยู่ระหว่างภูมิภาคที่มีประชากรมาก ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นการติดต่อระหว่างประชากรของภาคดังกล่าว หรือภาคที่ไกลออกไปนั้น ย่อมต้องติดต่อหรือผ่านหรือต้องมาใช้บริการต่าง ๆ ในเขตพื้นที่ภาคกลางตอนบน โดยเฉพาะในเรื่องการขนส่งผู้โดยสารรวมไปถึงการขนส่งสินค้าระหว่างภูมิภาคต่าง ๆ

เมื่อพิจารณาถึงขนาดประชากรในจังหวัดที่รายล้อมพื้นที่ภาคกลางตอนบนแล้วพบว่า จังหวัดนครราชสีมาซึ่งเป็นพื้นที่ต่อเนื่องกับภาคกลางตอนบนทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือและต่อเนื่องกับจังหวัดสระบุรีนี้มีจำนวนประชากรมากที่สุด (2,467,366 คน) จังหวัดชัยภูมิที่เชื่อมโยงกับด้านตะวันออกของลพบุรีนี้มีจำนวนประชากรมากเช่นกัน (1,086,331 คน) ส่วนทางด้านตะวันออกคือจังหวัดนครนายกนั้นมีขนาดประชากรเท่ากับ (230,333 คน) ส่วนปราจีนบุรี (893,360 คน) และด้านใต้ของภาคกลางตอนบน ได้แก่ จังหวัดปทุมธานี ซึ่งอยู่ในเขตปริมณฑลและเป็นจังหวัดที่มีความเติบโตทางด้านเศรษฐกิจสูงมาก

(484,586 คน) จังหวัดทางด้านตะวันตกของภาคกลางตอนบนได้แก่ สุพรรณบุรี (825,451 คน) และด้านตะวันตกเฉียงเหนือก็คืออุทัยธานี (318,595 คน) สำหรับจังหวัดทางด้านเหนือของภาคกลางตอนบนคือจังหวัดนครสวรรค์ (1,093,973 คน) และเพชรบูรณ์ (996,256 คน)

แม้ว่าภาคกลางตอนบน 6 จังหวัดจะมีขนาดประชากรเพียง 2,822,518 คน แต่จังหวัดต่าง ๆ ที่อยู่รายล้อมที่เป็นจังหวัดต่อเนื่องเชื่อมโยงและมีความสัมพันธ์กับภาคกลางตอนบนอย่างใกล้ชิดมีประชากรรวมกันถึง 8,396,251 คน ซึ่งประชากรของจังหวัดเหล่านี้มักไปมาหาสู่หรือทำกิจกรรมในเขตภาคกลางตอนบนเสมอไม่ว่าจะเป็นโดยทางตรงหรือทางอ้อม

1.3 ขนาดและการกระจายตัวของประชากรในภาคกลางตอนบน
สภาพการณ์ทางจำนวนประชากรในภาคกลางตอนบน เมื่อพิจารณาในรายจังหวัด โดยดูในช่วงระยะเวลา 10 ปี ระหว่าง ปี พ.ศ. 2525 ถึง พ.ศ. 2535 ตามตารางที่ 3.15 พบว่า จังหวัดลพบุรีมีจำนวนประชากรเป็นอันดับ 1 ของภาคมาโดยตลอด และเมื่อสิ้นปี พ.ศ. 2535 มีจำนวนประชากรถึง 738,370 คน รองลงมาคือจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (693,230 คน) สำหรับจังหวัดสระบุรีมีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 546,044 คน ส่วนจังหวัดที่มีประชากรน้อยกว่าจังหวัดสระบุรี ได้แก่ จังหวัดชัยนาท (339,329 คน) อ่างทอง (284,138 คน) และสิงห์บุรี (221,407 คน)

จังหวัดสระบุรีมีประชากรมากเป็นอันดับที่ 3 ของภาค เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีขนาดพื้นที่ปานกลาง มีสภาพภูมิประเทศหลากหลายมีทั้งส่วนที่เป็นที่ลุ่มในเขตชลประทานที่เหมาะสมกับการทำนา ทำสวนผัก-ผลไม้ ส่วนที่เป็นที่ดอนจนไปถึงที่สูงที่มีความลาดชัน ที่ใช้ในการปลูกพืชไร่ และทำปศุสัตว์ จนไปถึงแนวเทือกเขาสูงที่มีทรัพยากรหินปูน หินอ่อน ดินลูกรัง หลายแห่งมีด้าสวยงาม ซึ่งเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัด ประกอบกับมีเส้นทางหลวงแผ่นดินหลายสาย ไม่ว่าจะเป็นถนนพหลโยธิน มิตรภาพ รวมไปถึงเส้นทางรถไฟสายเหนือและสายตะวันออกเฉียงเหนือตัดผ่าน ทำให้การเดินทางติดต่อของจังหวัดกับภูมิภาคอื่น ๆ ทำได้ด้วยความสะดวก และการติดต่อภายในจังหวัดก็ค่อนข้างทั่วถึง เพราะมีถนนสายรองเชื่อมโยงไปถึงพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ในทุกอำเภอ ปัจจุบันเหล่านี้ล้วนส่งผลให้มีประชากรเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยในเขตจังหวัดสระบุรีเป็นจำนวนมาก รองจากจังหวัดลพบุรี และพระนครศรีอยุธยา

ตารางที่ 3.15 จำนวนความหนาแน่นและการเปลี่ยนแปลงประชากร ภาคกลางตอนบน ปี 2525-2535

พ.ศ.	จังหวัด						รวม/เฉลี่ย
	สระบุรี	พระนครศรีอยุธยา	อ่างทอง	ลพบุรี	สิงห์บุรี	ชัยนาท	
2525	479,544	631,285	258,493	664,972	206,066	332,710	2,573,070
2526	483,315	630,799	264,216	664,398	206,144	329,830	2,578,702
2527	469,064	637,845	266,195	671,223	208,838	332,412	2,585,577
2528	489,056	652,977	270,941	695,992	215,021	339,478	2,663,465
2529	503,787	664,245	273,861	719,652	218,880	343,254	2,723,679
2530	509,750	668,611	273,623	720,591	220,066	344,362	2,737,003
2531	521,006	677,626	277,826	735,464	226,890	353,125	2,791,937
2532	530,281	680,100	277,682	740,260	230,094	353,953	2,812,370
2533	535,160	685,394	279,032	747,154	230,913	356,297	2,833,950
2534	539,998	691,075	280,550	753,610	231,361	357,712	2,854,306
2535	546,044	693,230	284,138	738,370	221,407	339,329	2,822,518
สัดส่วนประชากร ปี 2535	19.35	24.56	10.07	26.16	7.84	12.02	100.00
จำนวนบ้าน	129,929	150,480	61,117	171,194	49,780	76,629	639,129
สัดส่วนบ้าน (ร้อยละ)	20.33	23.54	9.56	26.79	7.79	11.99	100.00
จำนวน คน/บ้าน	4.20	4.61	4.65	4.31	4.45	4.43	4.42
พื้นที่ (ตร.กม.)	3,576.486	2,556.64	968.372	6,199.753	822.478	2,469.746	16,593.475
สัดส่วนพื้นที่ (ร้อยละ)	21.55	15.41	5.84	37.36	4.96	14.88	100.00
ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)							
ปี 2525	134.08	246.92	266.94	107.26	250.54	134.71	155.07
ปี 2535	152.68	271.15	293.42	119.10	269.20	137.39	170.10
การเปลี่ยนแปลง							
Relative Change (1)	13.87	9.81	9.92	11.04	7.44	1.99	9.69
Absolute Change (2)	26.66	24.83	10.28	29.43	6.15	2.65	100.00
เฉลี่ยต่อปี (3)	1.39	0.98	0.99	1.10	0.62	0.20	0.97
เฉลี่ยต่อปี (4)	1.32	0.95	0.95	1.01	0.74	0.22	0.94

ที่มา : สำนักงานกลางทะเบียนราษฎร, กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

หมายเหตุ : การเปลี่ยนแปลง

Relative Change (1) = (ประชากรปี 2535 - ประชากรปี 2525 / ประชากรปี 2525) * 100

Absolute Change (2) = (ประชากรปี 2535 - ประชากรปี 2525) / ประชากรปี 2525 * 100

เฉลี่ย (3) = (ประชากรปี 2535 - ประชากรปี 2525) / ประชากรปี 2525 * 100 / จำนวนช่วงปีเปลี่ยนแปลง

เฉลี่ย (4) = ผลรวมของอัตราการเพิ่มแต่ละปี / จำนวนช่วงปีเปลี่ยนแปลง

1.4 ขนาดและการกระจายตัวของประชากรในจังหวัดสระบุรี

ประชากรในจังหวัดสระบุรีในปี 2535 มีจำนวนทั้งสิ้น 546,044 คน คิดเป็นร้อยละ 19.31 ของประชากรในเขตภาคกลางตอนบน จากตารางที่ 3.27 แสดงให้เห็นว่าอำเภอที่มีจำนวนประชากรในปี 2535 มากที่สุดได้แก่ อำเภอเมืองสระบุรี รองลงมาตามลำดับได้แก่ อำเภอหนองแค แก่งคอย รายละเอียดพิจารณาได้จากตาราง 3.16

จากสถิติจำนวนประชากรของจังหวัดสระบุรีพบว่าอำเภอที่อยู่บนแนวที่มีเส้นทางทางขนส่ง-คมนาคมสายหลักตัดผ่าน โดยเฉพาะทางหลวงแผ่นดินที่ประกอบด้วยทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (ถนนพหลโยธิน) และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 (ถนนมิตรภาพ) ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ ภายในจังหวัด และยังสามารถติดต่อกับพื้นที่ภายในภาคกลางตอนบน พื้นที่ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และกรุงเทพมหานคร และปริมณฑลได้โดยสะดวกนั้น จะพบว่าอำเภอเหล่านี้มีจำนวนประชากรมาตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นจำนวนมาก มีขนาดประชากรมากกว่า 50,000 คน ไล่เรียงอำเภอภายในจังหวัดสระบุรีตามแนวแกนเส้นถนนพหลโยธิน คือ อำเภอหนองแค เมืองสระบุรี พระพุทธบาท แล้วเชื่อมโยงไปยังจังหวัดลพบุรีขึ้นสู่ภาคเหนือ ส่วนอำเภอตามแนวแกนเส้นทางถนนมิตรภาพก็คือ เริ่มจากอำเภอเมืองสระบุรี แก่งคอย และมวกเหล็ก แล้วสามารถเชื่อมโยงไปยังจังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดอื่น ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จนกระทั่งสามารถเชื่อมโยงข้ามสะพานมิตรภาพ ไทย-ลาว ข้ามแม่น้ำโขงไปยังเวียงจันทน์ ประเทศลาวได้อีกด้วย

ส่วนอำเภออื่น ๆ นอกเหนือจาก 5 อำเภอที่กล่าวมาไม่มีถนน 2 สายหลักตัดผ่าน แต่จะมีถนนสายรองซึ่งแยกจากถนนสายประธานดังกล่าว และมีเส้นทางรถไฟ รวมถึงมีลำน้ำป่าสักไหลผ่าน ล้วนทำให้แต่ละอำเภอมีความเจริญอันเนื่องมาจากการเข้าถึงพื้นที่น้อยกว่าที่มีทางหลวงสายหลักตัดผ่าน นอกจากนั้นยังขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่และลักษณะภูมิประเทศ ทำให้มีขนาดประชากรมากน้อยลดหลั่นกันลงไป ส่วนใหญ่เป็นอำเภอขนาดเล็กมีพื้นที่ไม่มากนัก มีเพียงสุขาภิบาลเป็นศูนย์กลางของอำเภอ จึงทำให้อำเภอเหล่านี้มีขนาดประชากรเล็กมีจำนวนประชากรตั้งถิ่นฐานอยู่ไม่มากนัก โดยมีจำนวนประชากรไม่

ตารางที่ 3.16 การเปลี่ยนแปลงทางด้านจำนวนและความหนาแน่นของประชากรในจังหวัดสระบุรี ปี 2525-2535

พื้นที่การปกครอง	ปี พ.ศ.											ปี 2535				พื้นที่ (ตร.กม.)	ความหนาแน่น ปี 2535 คน/ตร.กม.	การเปลี่ยนแปลง	
	2525	2526	2527	2528	2529	2530	2531	2532	2533	2534	2535	สัดส่วน ประชากร	จำนวน บ้าน	สัดส่วน บ้าน	จำนวน คน/บ้าน			เฉลี่ยต่อปี (1)	เฉลี่ยต่อปี (2)
อ.เมืองสระบุรี	55,046	53,598	54,246	57,150	59,599	60,180	60,754	61,612	63,230	63,680	64,280	11.77	14,697	11.31	4.37	432.07	149	1.68	0.58
อ.แก่งคอย	57,846	58,171	52,339	54,223	56,032	57,121	58,339	59,387	60,228	61,448	61,783	11.31	16,409	12.63	3.77	797.11	78	0.68	5.52
อ.หนองแค	64,869	66,565	59,330	60,760	61,939	62,752	63,901	64,587	65,276	66,283	64,123	11.74	14,911	11.48	4.30	257.87	249	-0.12	-0.04
อ.วิภาวดี	28,485	28,771	29,157	30,064	30,958	31,245	31,297	31,496	31,918	32,421	35,464	6.49	7,396	5.69	4.80	204.50	173	2.45	2.24
อ.หนองแซง	15,331	15,169	15,192	15,521	15,731	15,820	15,838	15,889	15,889	15,838	15,868	2.91	3,385	2.61	4.69	87.08	182	0.35	0.48
อ.บ้านหมอ	43,076	43,209	43,072	46,002	46,094	46,259	46,419	46,354	46,642	46,936	42,399	7.76	10,326	7.95	4.11	203.58	208	-0.16	-0.09
กิ่ง อ.ดอนพุด	6,299	6,367	6,231	6,229	6,275	6,292	6,271	6,223	6,252	6,308	7,505	1.37	1,911	1.47	3.93	58.71	128	1.91	-1.92
อ.หนองไผ่	13,122	13,192	13,125	13,226	13,384	13,459	13,516	13,563	13,694	13,834	14,567	2.67	3,398	2.62	4.29	88.07	165	1.10	1.06
อ.พระพุทธรักษา	46,498	47,266	44,331	45,710	46,808	47,100	17,700	16,960	13,097	9,992	22,025	4.03	5,018	3.86	4.39	260.35	84	2.58 *	2.41 *
อ.เสาไห้	26,300	25,891	24,648	24,972	25,414	25,498	25,649	25,418	25,596	25,697	27,011	4.95	6,310	4.86	4.28	111.81	242	0.27	0.04
อ.มวกเหล็ก	51,418	53,653	54,823	57,274	59,124	60,052	61,104	61,875	37,819	38,165	49,230	9.02	12,641	9.73	3.89	681.44	72	3.20 **	3.31 **
กิ่ง อ.วังม่วง	-	-	-	-	-	-	-	-	24,467	24,508	18,624	3.41	5,867	4.52	3.17	338.00	55	-11.94	-11.92
ทต.พระพุทธรักษา	-	-	-	-	-	-	32,946	34,778	39,063	42,699	36,463	6.68	6,049	4.66	6.03	26.72	1,418	2.67	3.15
ทต.หนองแค	11,636	11,720	11,818	12,582	12,929	12,984	13,419	13,737	13,679	14,115	12,854	2.35	3,153	2.43	4.08	5.00	2,571	1.05	1.08
ทต.แก่งคอย	10,954	11,074	11,221	11,876	12,136	12,302	12,647	13,070	13,335	13,159	11,623	2.13	3,832	2.95	3.03	4.05	2,870	0.61	0.70
ทม.สระบุรี	48,664	48,669	49,531	53,467	57,364	58,686	61,206	65,332	64,975	64,915	62,225	11.40	14,626	11.26	4.25	20.13	3,095	2.79	4.23
จังหวัดสระบุรี	479,544	483,315	469,064	489,056	503,787	509,750	521,006	530,281	535,160	539,998	546,044	100.00	129,929	100.00	4.20	3,576.49	153	1.39	1.32

ที่มา : สำนักงานกลางทะเบียนราษฎร กระทรวงมหาดไทย

หมายเหตุ : การเปลี่ยนแปลงประชากร

เฉลี่ย (1) = (ประชากรปี 2535 - ประชากรปี 2525) หาร ประชากรปี 2525 คูณ 100 หาร จำนวนช่วงปีเปลี่ยนแปลง

เฉลี่ย (2) = ผลรวมของอัตราเพิ่มแต่ละปี หารจำนวนช่วงปีเปลี่ยนแปลง

การเปลี่ยนแปลงเขตปกครอง

กิ่ง อ.วังม่วง แยกจาก อ.มวกเหล็กในปี 2533

ทต.พระพุทธรักษา ตั้งขึ้นในปี 2531

* คิดรวมเขตปกครอง ทต.พระพุทธรักษา

** คิดรวมเขตปกครองกิ่ง อ.วังม่วง

เกิน 50,000 คน ใกล้เคียงจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้คือ อำเภอบ้านหมอ วิหารแดง เสาไห้
หนองแขง หนองโตน และกิ่งอำเภอดอนพุด

สำหรับการศึกษาถึงการกระจายตัวของประชากรเชิงพื้นที่
ในจังหวัดสระบุรีโดยพิจารณาจากแผนที่แสดงขนาดประชากรรายอำเภอ ช่วยทำให้เข้าใจถึงรูป
แบบการกระจายตัวของประชากรตามลักษณะการตั้งถิ่นฐานของประชากรในจังหวัดสระบุรีได้เป็น
อย่างดี จากแผนที่ในรูปที่ 3.14 แสดงให้เห็นว่าการกระจายตัวของประชากรด้วยการลง
สัญลักษณ์ ● วงกลมขนาดประชากรในระดับอำเภอในบริเวณที่เป็นพื้นที่ตั้งอำเภอ หรืออีกนัยหนึ่ง
ก็คือเป็นศูนย์กลางของอำเภอนั้นเอง พบว่าการกระจายตัวของประชากรส่วนใหญ่จะเกาะกลุ่มตั้ง
ถิ่นฐานตามแนวเส้นทางคมนาคมสายหลัก โดยเฉพาะทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 และหมาย
เลข 2 ซึ่งมีชุมชนเมืองใหญ่หรือเป็นเขตเทศบาลอยู่หลายแห่งด้วยกัน รวมไปถึงชุมชนขนาด
กลางและเล็กด้วย เริ่มจากทางใต้ของจังหวัดไปยังตอนกลางของจังหวัดแล้วแยกไปสู่ทางเหนือ
และตะวันออกเฉียงเหนือ คล้ายลักษณะรูปตัว Y ดังนี้คือ เริ่มตั้งแต่อำเภอหนองแค ที่ทางหลวง
หมายเลข 1 ตัดผ่านชุมชนเทศบาลตำบลหนองแค ชุมชนสุขาภิบาลหินกอง เข้าสู่เขตอำเภอ
เมืองสระบุรี ได้แก่ ชุมชนเทศบาลเมืองสระบุรี ซึ่งเป็นศูนย์กลางในทุก ๆ ด้านของจังหวัด
ชุมชนสุขาภิบาลหน้าพระลาน ซึ่งเป็นแหล่งอุตสาหกรรมรมและย่อยหิน-หินอ่อน-ปูนขาว-วัสดุ
ก่อสร้าง ส่วนในเขตอำเภอพระพุทธบาท ได้แก่ ชุมชนเทศบาลตำบลพระพุทธบาท ซึ่งมี
วัดพระพุทธบาทฯ ที่มีโบราณสถานและรอยพระพุทธบาทประดิษฐานอยู่ อันเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่
สำคัญอยู่ในชุมชน จากนั้นจึงเข้าสู่เขตจังหวัดลพบุรี

สำหรับชุมชนตามเส้นทางถนนมิตรภาพ ซึ่งแยกจากถนน
พหลโยธินในเขตเทศบาลเมืองสระบุรี อำเภอเมืองสระบุรี แล้วเข้าสู่เขตอำเภอแก่งคอย
ได้แก่ ชุมชนเทศบาลตำบลแก่งคอย ซึ่งนอกจากทางหลวงแผ่นดินตัดผ่านแล้วยังเป็นชุมทางรถไฟ
ที่สำคัญอีกด้วย นอกจากนั้นยังมีแหล่งอุตสาหกรรมปูนซีเมนต์และวัสดุก่อสร้างกระจายตัวอยู่รอบ
นอกเขตเทศบาลอีกด้วย และยังมีชุมชนสุขาภิบาลทับทิม อีกแห่งหนึ่งก่อนเข้าสู่เขตอำเภอ
มวกเหล็ก ที่มีชุมชนสุขาภิบาลมวกเหล็กซึ่งมีส่วนรุกขชาติมวกเหล็ก และสถานที่ท่องเที่ยวประเภท
น้ำตกอยู่รอบนอกสุขาภิบาล รวมทั้งมีฟาร์มโคนม-ปศุสัตว์อีกด้วย ซึ่งต่อจากอำเภอมวกเหล็กจึง
เชื่อมร้อยไปสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

นอกจากนี้ยังพบว่าเส้นทางรถไฟมีผลต่อขนาดชุมชน โดยเฉพาะพื้นที่ทั้งทางรถยนต์และทางรถไฟตัดผ่านหรือเป็นชุมทางรถไฟ ยังมีผลทำให้ชุมชนมีขนาดประชากรใหญ่ เช่น ชุมชนเทศบาลเมืองสระบุรี และเทศบาลตำบลแก่งคอย นอกจากนี้อำเภอที่มีทางรถไฟตัดผ่านจะมีขนาดประชากรมาก แต่จะมีขนาดประชากรเล็กกว่าอำเภอที่มีเส้นทางคมนาคม-ขนส่งสายหลักตัดผ่านอำเภอเหล่านี้ ได้แก่ อำเภอหนองแซง บ้านหมอ หนองโดน แล้วยังมีอำเภอขนาดเล็กที่มีพื้นที่ไม่มากนัก และมีเพียงถนนสายรองตัดผ่าน มีแหล่งท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมอยู่น้อย ทำให้มีขนาดประชากรน้อยกว่าอำเภออื่น ๆ ได้แก่ อำเภอเสาไห้ วิหารแดง กิ่งอำเภอวังม่วง และกิ่งอำเภอดอนพุด ซึ่งมีศูนย์กลางอำเภอเป็นเพียง สุขาภิบาลชนบทเท่านั้น

1.5 ขนาดและการกระจายตัวของประชากรในอำเภอเมืองสระบุรี อำเภอเมืองสระบุรีเป็นบริเวณที่มีทำเลที่ตั้งอยู่ตรงกลางของจังหวัด เป็นศูนย์กลางการบริหารปกครองของจังหวัด รวมทั้งเป็นย่านศูนย์กลางธุรกิจการค้าและการบริการ เป็นบริเวณที่มีการเข้าถึงสูงสุดของจังหวัด (Maximum Accessibility) และเป็นบริเวณที่มีการเข้าถึงสูงสุดแห่งหนึ่งของภาคกลางตอนบน โดยมีเส้นทางเชื่อมโยงไปสู่ชุมชนอื่น ๆ ในเขตอำเภอเมือง และอำเภอต่าง ๆ ที่อยู่โดยรอบได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว ดังนั้นอำเภอเมืองสระบุรีจึงมีความสำคัญในฐานะที่เป็นศูนย์กลางในเกือบทุก ๆ ด้านของจังหวัด

เมื่อพิจารณาลึกลงไปในรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องจำนวนประชากรของอำเภอเมืองสระบุรีที่ประกอบด้วย เขตเทศบาลเมืองสระบุรีที่ครอบคลุมพื้นที่ตำบลปากเพรียว ซึ่งรายล้อมไปด้วยพื้นที่ตำบลอื่น ๆ รวมทั้งสิ้น 16 ตำบล พบว่า พื้นที่เขตเทศบาลเมืองหรือตำบลปากเพรียวนั้นมีจำนวนประชากรมากเป็นอันดับ 1 มาโดยตลอด โดยในปี พ.ศ. 2525 มีจำนวนประชากรในเขตเทศบาลเมืองรวม 48,664 คน คิดเป็นสัดส่วนประชากรถึงร้อยละ 46.92 ของประชากรทั้งอำเภอ พอถึงในปี พ.ศ. 2535 เขตเทศบาลเมืองสระบุรีมีประชากรเพิ่มขึ้นเป็น 62,225 คน คิดเป็นสัดส่วนประชากรที่เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 46.19 ของประชากรในเขตอำเภอเมืองสระบุรี ส่วนประชากรอีกร้อยละ 50.81 นั้นเป็นสัดส่วนประชากรที่กระจายตัวตัวอยู่ในอีก 16 ตำบล ดังปรากฏในตารางที่ 3.15

ตารางที่ 3.17 การเปลี่ยนแปลงทางด้านจำนวนและความหนาแน่นของประชากรในเขตอำเภอเมือง ปี 2525 – 2535

เขตการปกครอง (ตำบล)	พื้นที่ (ตร.กม.)	พ.ศ. 2525			พ.ศ. 2535			การเปลี่ยนแปลงประชากรปี 2525–2535		อัตราการเพิ่ม (Growth Rate)	
		จำนวนประชากร (คน)	ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)	สัดส่วน (ร้อยละ)	จำนวนประชากร (คน)	ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)	สัดส่วน (ร้อยละ)	จำนวนประชากร (คน)	ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)	Relative Change (%)	Absolute Change (%)
ปากเพรียว *	20.130	48,664	2,417.49	46.92	62,225	3,091.16	49.19	13,561	673.67	27.87	59.49
ดาวเรือง	7.993	1,568	198.42	1.53	1,862	232.95	1.47	276	34.50	17.40	1.21
ผึ้งรวง	12.919	1,656	128.18	1.60	1,860	143.97	1.47	204	15.79	12.32	0.90
ห้วยบง	29.899	3,081	103.05	2.97	3,225	107.86	2.54	144	4.81	4.67	0.63
เขาดินพัฒนา	23.894	2,160	90.40	2.08	2,331	97.56	1.84	171	7.16	7.92	0.75
พุดเต	63.039	4,889	77.56	4.71	5,118	81.20	4.05	229	3.64	4.68	1.00
หน้าพระลาน	62.305	11,495	184.50	11.08	12,513	200.83	9.89	1,018	16.33	8.87	4.47
บ้านแก้ง	23.894	2,364	98.94	2.28	2,432	101.78	1.92	68	2.84	2.88	0.30
ตะกุด	8.987	1,852	206.08	1.79	2,677	297.87	2.12	825	91.79	44.54	3.62
ดลิ่งชัน	18.579	3,081	165.83	2.97	2,524	189.68	2.79	443	23.85	14.38	1.94
กุดนกเปล้า	26.400	4,728	179.09	4.56	4,565	172.92	3.61	- 163	- 6.17	- 3.45	- 0.72
หนองปลาไหล	66.626	4,575	68.67	4.41	6,316	94.80	4.99	1,741	26.13	38.05	0.64
ปากข้าวสาร	12.271	2,227	181.48	2.15	5,373	437.86	4.25	3,146	256.38	141.27	13.80
หนองยาว	28.344	4,881	171.21	4.71	5,561	196.20	4.40	680	24.99	13.93	2.98
โคกสว่าง	18.363	2,554	139.08	2.46	2,685	146.22	2.12	131	7.14	5.13	0.58
หนองโน	24.239	3,277	135.20	3.16	3,418	141.01	2.70	141	5.81	4.30	0.62
นาโคง	4.321	640	148.11	0.62	820	189.77	0.65	180	41.66	28.13	0.79
อำเภอเมือง	452.203	103,710	229.34	100.00	126,505	279.75	100.00	- 22,795	50.41	21.98	100.00

ที่มา: ที่ทำการอำเภอเมืองสระบุรี

หมายเหตุ: * ตำบลปากเพรียวคือพื้นที่เขตเทศบาลเมืองสระบุรี

เมื่อพิจารณาถึงการกระจายตัวของประชากรในอำเภอ

เมืองสระบุรี โดยดูจากขนาดประชากรรายตำบลตามแผนที่ในรูปที่ 3.15 แล้ว เห็นได้อย่างชัดเจนว่าประชากรจะ เกาะกลุ่มตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นจำนวนมากตามแนวเส้นทางคมนาคมสายหลัก คือ ถนนพหลโยธิน ที่ตัดผ่านอำเภอเมืองในแนวจากใต้ไปสู่เหนือ ตำบลปากเพรียวที่เป็นเขตเทศบาลเมืองสระบุรีมีประชากรเกาะกลุ่มรวมตัวกันมากที่สุด เนื่องจากเป็นชุมทางของเส้นทางคมนาคมทางบก ทำให้สามารถเชื่อมโยงกับพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ภายในอำเภอและจังหวัดให้เชื่อมโยงกับพื้นที่ในภูมิภาคอื่น ๆ ได้โดยสะดวก และมีกลุ่มประชากรในตำบลต่าง ๆ ที่กระจุกตัวอยู่รายล้อมเขตเทศบาลเมืองสระบุรี ซึ่งกลุ่มประชากรที่อยู่ในเขตตำบลทางเหนือแล้วเชื่อมโยงติดต่อกับเทศบาล ได้แก่ ตำบลดาวเรือง ผังรง ห้วยบง เขาหินหันมา และตำบลบ้านแก้ง มีขนาดประชากรอยู่ไม่มากนัก คือเฉลี่ยประมาณตำบลละ 2,500 คน มีการกระจายตัวในลักษณะอยู่ห่าง ๆ กันในเขตที่เป็นพื้นที่เกษตรกรรมชานเมือง และมีประชากรบางส่วนที่กระจุกตัวอยู่ตามแนวเส้นทางคมนาคมสายหลักถนนพหลโยธิน และถนนสายรองที่เชื่อมเข้าสู่พื้นที่ของตำบล และเป็นพื้นที่ที่มีโรงสีข้าวตั้งอยู่เป็นจำนวนมาก นอกจากนั้นยังมีโรงงานอาหารสัตว์ โรงงานผลิตซีเมนต์ขาว และสถานบริการน้ำมันตั้งอยู่มากพอสมควร

ส่วนประชากรที่อยู่ในตำบลทางด้านตะวันออกของเทศบาลเมืองสระบุรีที่อยู่ในเขตตำบลลิ่งชัน และตำบลตะกุด มีการกระจายตัวในลักษณะเกาะกลุ่มตามเส้นทางคมนาคมสายหลัก คือถนนมิตรภาพ และถนนสายรองที่แยกจากถนนมิตรภาพเข้าไปสู่พื้นที่ตำบลทั้งสอง นอกจากนั้นยังมีประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่ตั้งขนาดไปกับแนวเส้นทางรถไฟขนานไปกับลำน้ำป่าสักด้วย ขนาดประชากรโดยเฉลี่ยประมาณตำบลละ 3,000 คน

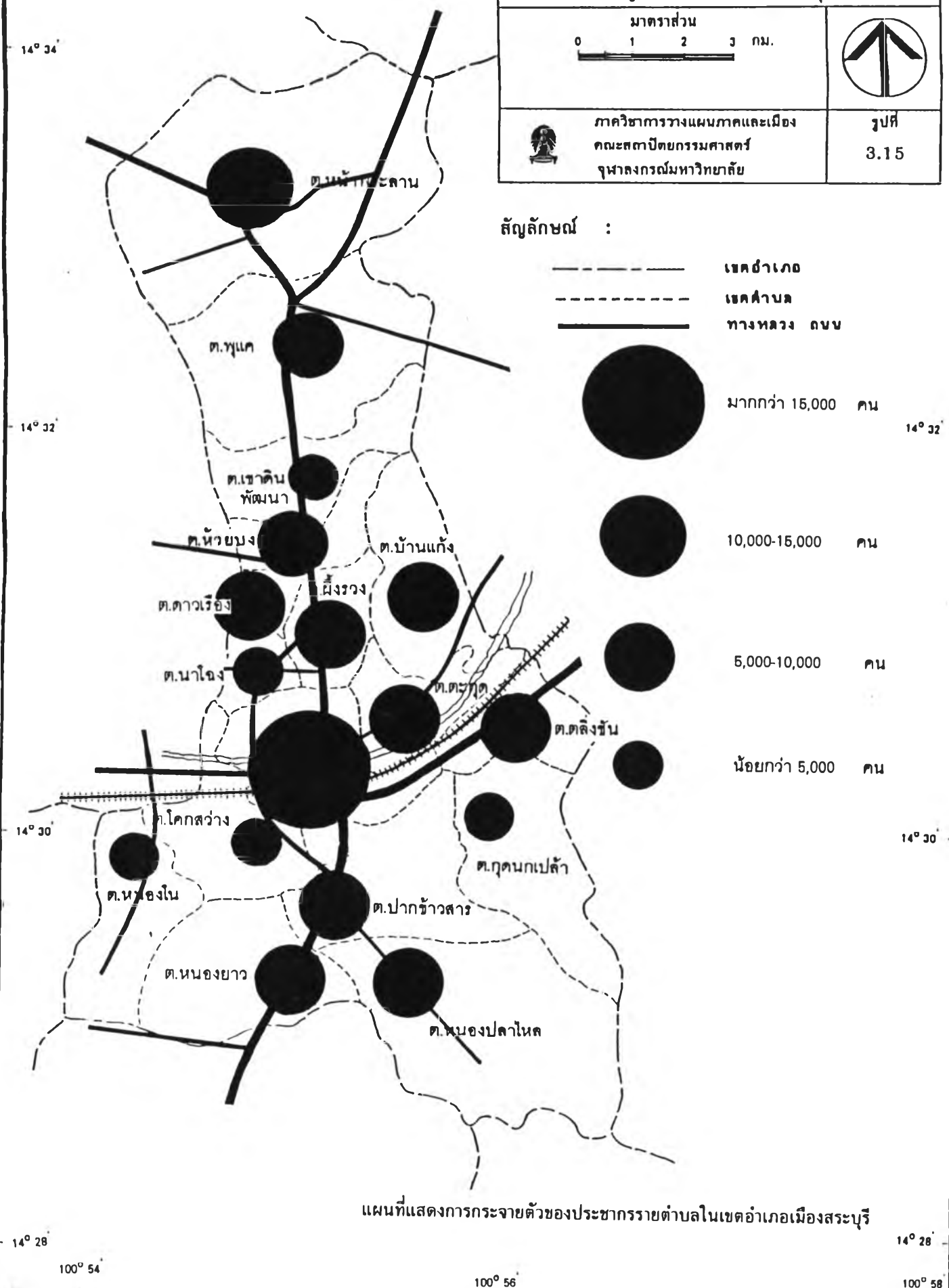
สำหรับประชากรในตำบลทางด้านตอนใต้ของเทศบาลเมืองสระบุรี คือ ประชากรที่อยู่ในเขตตำบลปากข้าวสารหนองปลาไหล และหนองยาว พบว่ามีตำบลเหล่านี้มีขนาดประชากรกระจายตัวค่อนข้างมากกว่าในทิศอื่น ๆ ของเทศบาล ทั้งนี้เป็นเพราะมีเส้นทางพหลโยธินที่เชื่อมโยงจากเทศบาลไปสู่อำเภอหนองแค แล้วเชื่อมโยงต่อไปยัง BMR ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และ ESB ได้โดยสะดวก ทำให้มีประชากรอาศัยกระจุกตัวตามเส้นทางคมนาคมอยู่เป็นจำนวนมาก ที่มีทั้งส่วนที่เป็นโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ บริษัทห้างร้าน ตัวแทนจำหน่ายสินค้าประเภทต่าง ๆ สถานบริการน้ำมัน หมู่บ้านจัดสรร และหน่วยงานราชการต่าง ๆ ตามที่ตั้งตามแนวเส้นทางคมนาคม ที่สำคัญคือมีศูนย์การทหารม้าค่ายอดิศรตั้งอยู่ในเขตตำบล

100° 54'

การศึกษาโครงข่ายการขนส่งที่มีอิทธิพลต่อ การเจริญเติบโตของเทศบาลเมืองสระบุรี	
มาตราส่วน 0 1 2 3 กม. 	
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	รูปที่ 3.15

สัญลักษณ์ :

- เขตอำเภอ
- เขตตำบล
- ทางหลวง ดชข
- มากกว่า 15,000 คน
- 10,000-15,000 คน
- 5,000-10,000 คน
- น้อยกว่า 5,000 คน

แผนที่แสดงการกระจายตัวของประชากรรายตำบลในเขตอำเภอเมืองสระบุรี

14° 28' 100° 54' 100° 56' 100° 58' 14° 30' 14° 32' 14° 34'

ปากข้าวสาร ซึ่งมีจำนวนทหารประจำการและครอบครัวอาศัยอยู่ภายในค่ายทหาร เป็นจำนวน มากอีกด้วย โดยแต่ละตำบลที่อยู่ในเขตตอนใต้ของเทศบาลมีจำนวนประชากรโดยเฉลี่ย 5,500 คน

ส่วนประชากรที่อยู่ในเขตติดต่อกับเทศบาลทางด้านตะวันตก คือประชากรที่อยู่ในตำบลนาโจ่ง โศกสว่าง และหนองโพนัน ส่วนใหญ่เป็นที่เกษตรกรรม ทำนา เป็นอาชีพหลัก โดยมีประชากรตั้งถิ่นฐานกระจายตัวอยู่ในพื้นที่กิจกรรมที่อยู่ในเขตชลประทาน แล้วยังมีบางส่วนของอาศัยกระจุกตัวอยู่ตามแนวถนนสายรองทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3041 (ถนนพิชัยณรงค์สงคราม) ที่ขนานไปกับแนวลำน้ำเจ้าพระยาในทิศเหนือของถนน ส่วนทางด้าน ใต้ของถนนจะขนานไปกับเส้นทางรถไฟ ซึ่งทางหลวงจังหวัดสายนี้สามารถเชื่อมโยงอำเภอเมือง สระบุรี โดยเฉพาะเขตเทศบาล ออกไปสู่อำเภอเสาไห้-หนองแซง นอกจากนั้นยังมีประชากร เกาะกลุ่มกันอยู่ในแต่เขตสุขาภิบาลป้อมเปี้ยกั ที่ตั้งอยู่บริเวณสถานีรถไฟป้อมเปี้ยกั ในเขตตำบล หนองโพนันอีกด้วย ตำบลในเขตนี้มีประชากรโดยเฉลี่ยประมาณตำบลละ 2,300 คน

ประชากรในตำบลอื่น ๆ ที่เหลือคือ ตำบลพุดแคและตำบล หน้าพระลานนั้น จะอยู่ห่างจากเขตเทศบาลเมืองสระบุรีออกไปทางทิศเหนือตามเส้นทางถนน พหลโยธิน ในระยะทางประมาณ 15 และ 20 กิโลเมตรตามลำดับ ทั้งสองตำบลนี้จะมีพื้นที่แตกต่าง ไปจากตำบลอื่น ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นที่ราบที่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ในขณะที่ตำบลพุดแคและหน้า พระลานนี้มีทรัพยากรที่ได้จากแนวเทือกเขาหินปูนที่มีอยู่เป็นปริมาณมาก และเอื้ออำนวยต่อการทำเหมืองระเบิดหินปูน เหมืองหินอ่อน แล้วนำมาแปรรูปในโรงโม่ย่อยหิน และโรงงานแปรรูปหินอ่อน รวมถึงอุตสาหกรรมวัสดุก่อสร้างที่เกี่ยวข้อง จำพวกซีเมนต์ขาว อิฐบล็อก วัสดุที่ใช้ตกแต่งอาคารสถานที่ที่ทำจากหินอ่อน นอกจากนั้นยังมีเหมืองบ่อลูกรังอยู่หลายแห่งใน 2 ตำบลนี้ ด้วยสภาพดังกล่าวจึงทำให้มีประชากรเข้ามากระจุกตัวอาศัยอยู่เพื่อประกอบอาชีพต่าง ๆ โดยเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรมอันมีศูนย์กลางอยู่ที่สุขาภิบาลหน้าพระลาน ทำให้พื้นที่นี้มีขนาด ประชากรมาก ทั้ง ๆ ที่อยู่ห่างจากเขตเทศบาลเมืองสระบุรีมากกว่าตำบลอื่น ๆ ก็ตาม โดยมีบ้าน เรือน-ร้านค้า โรงงานอุตสาหกรรมอยู่ตามแนวถนนพหลโยธิน ในเขตตำบลพุดแคและหน้าพระลาน โดยมีพื้นที่สวนพฤกษศาสตร์หุ้แคเป็นแนวพื้นที่สีเขียวคั่นอยู่ตรงกลาง และมีถนนพหลโยธินเป็นเส้น เชื่อมโยงตำบลทั้งสองให้ติดต่อกัน ในเขตตำบลหน้าพระลานมีจำนวนประชากรประมาณ 12,000 คน ส่วนตำบลพุดแคมีประชากรอาศัยอยู่ราว 5,000 คน นับว่า 2 ตำบลนี้มีขนาด ประชากรมากกว่าตำบลอื่น ๆ ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้ตั้งใกล้กับเทศบาลเมืองสระบุรีแต่อย่างใด

2. ความหนาแน่นของประชากร

2.1 ความหนาแน่นของประชากรในภาคกลางตอนบน พบว่า

ภาคกลางตอนบนมีความหนาแน่นของประชากรโดยเฉลี่ยต่อพื้นที่เมื่อสิ้นปี 2535 เท่ากับ 168.87 คนต่อตารางกิโลเมตร จังหวัดที่มีความหนาแน่นของประชากรมากที่สุด ได้แก่จังหวัดอ่างทอง โดยมีความหนาแน่นในปี พ.ศ. 2535 เท่ากับ 289.63 คนต่อตารางกิโลเมตร จังหวัดที่มีความหนาแน่นรองลงมา คือจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สิงห์บุรี ส่วนจังหวัดอื่น ๆ ที่เหลือมีความหนาแน่นต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ยของภาค คือ จังหวัดสระบุรี (152.68 คนต่อตารางกิโลเมตร) ชัยนาท และจังหวัดที่มีความหนาแน่นของประชากรน้อยที่สุดของจังหวัดภาคกลางตอนบนได้แก่จังหวัดลพบุรี

2.2 ความหนาแน่นของประชากรในจังหวัดสระบุรี ความหนา

แน่นของประชากรในจังหวัดสระบุรี โดยเฉลี่ยในปี 2535 เท่ากับ 152.68 คนต่อตารางกิโลเมตร ซึ่งต่ำกว่าความหนาแน่นโดยเฉลี่ยของภาคกลางตอนบน และเป็นอันดับที่ 4 ของภาค เมื่อดูตารางที่ 3.15 และแผนที่ในรูปที่ 3.16 แล้วพบว่าอำเภอที่มีความหนาแน่นที่สุดได้แก่ อำเภอหนองแค ในปี 2535 มีความหนาแน่นของประชากร 292.84 คนต่อตารางกิโลเมตร เนื่องจากอำเภอหนองแคมีทำเลที่ตั้งอยู่ใกล้กรุงเทพมหานครและปริมณฑลมากกว่าอำเภออื่น ๆ ของจังหวัด และเป็นพื้นที่ราบที่อุดมสมบูรณ์ พื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภออยู่ในเขตชลประทาน มีเส้นทางคมนาคมทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 ตัดผ่าน ฯลฯ ทำให้มีประชากรตั้งถิ่นฐานอยู่หนาแน่นกว่าอำเภออื่น ๆ

ส่วนอำเภอที่มีความหนาแน่นของประชากรสูงเป็นอันดับที่ 2

ได้แก่ อำเภอเมืองสระบุรี โดยในปี 2535 มีความหนาแน่น 279.75 คนต่อตารางกิโลเมตร เนื่องจากเป็นที่ตั้งของเทศบาลเมืองสระบุรี ซึ่งเป็นศูนย์กลางการบริหารการปกครอง และเป็นศูนย์กลางธุรกิจการค้า การบริการ นอกจากนั้นยังเป็นชุมทางที่สำคัญ ทำให้มีจำนวนประชากรเข้ามาตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งในเขตเทศบาลเมืองสระบุรีและพื้นที่ตำบลอื่น ๆ ที่อยู่โดยรอบ

นอกจากนั้นพื้นที่ในเขตตอนเหนือของอำเภอเมืองสระบุรีคือ

ตำบลหน้าพระลานยังเป็นแหล่งอุตสาหกรรมวัสดุก่อสร้าง-เหมืองแร่ระเบิดและย่อยหิน ทำให้มีประชากรอาศัยอยู่กันอย่างหนาแน่น ส่งผลให้สภาพความหนาแน่นของประชากรโดยรวมของ

อำเภอเมืองสระบุรีมีความหนาแน่นอยู่ในระดับสูง และมีแนวโน้มความหนาแน่นของประชากรเพิ่มขึ้นโดยตลอด สัมพันธ์ไปกับการขยายตัวของเทศบาลเมืองสระบุรี การขยายตัวของอุตสาหกรรม โรงรับหินในเขตหน้าพระลาน ตลอดจนอุตสาหกรรมโรงสี อุตสาหกรรมผลิตอาหารสัตว์ ที่กระจายตัวอยู่ตามเส้นทางคมนาคมที่ตัดผ่านอำเภอเมืองสระบุรี

สำหรับอำเภออื่น ๆ ที่มีความหนาแน่นในระดับรอง ๆ ลงไปแต่มีความหนาแน่นของประชากรมากกว่าค่าเฉลี่ยของจังหวัดตลอดระยะเวลา 10 ปี โดยมี ความหนาแน่นของประชากรในปี 2535 ตามลำดับคือ อำเภอเสาไห้ (241.58 คนต่อตารางกิโลเมตร) บ้านหมอ (232.83 คนต่อตารางกิโลเมตร) พระพุทธบาท (203.74 คนต่อตารางกิโลเมตร)หนองแซง (182.22 คนต่อตารางกิโลเมตร) วิหารแดง (173.42 คนต่อตารางกิโลเมตร) และอำเภอหนองโดน (165.40 คนต่อตารางกิโลเมตร) อำเภอเหล่านี้ ส่วนใหญ่เป็นอำเภอที่ตั้งอยู่บนที่ราบ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และมีการเข้าถึงด้วยทางหลวงจังหวัดสายรอง ยกเว้นอำเภอพระพุทธบาทที่มีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 ตัดผ่าน แต่เนื่องจากมีพื้นที่ที่เป็นแนวเทือกเขาหินปูนอยู่เป็นจำนวนมาก และเป็นเขตที่เป็นอุปสรรคต่อการตั้งถิ่นฐาน ทำให้ความหนาแน่นโดยเฉลี่ยของอำเภออยู่ในระดับปานกลาง แต่ก็ยังอยู่เหนือกว่าค่าเฉลี่ยโดยรวมของจังหวัด ส่วนอำเภออื่นมีความหนาแน่นต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของจังหวัด

ดังนั้นจึงเห็นได้ชัดเจนว่าพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์สูง มีการเข้าถึงสูง มีเส้นทางคมนาคมสะดวกสบาย สามารถเชื่อมโยงพื้นที่ภายในอำเภอได้ทั่วถึง เป็นพื้นที่ที่มีประชากรอาศัยอยู่ทั่วไปในพื้นที่ และมีชุมชนผู้น้อยกระจายเกาะตัวไปตามเส้นทางคมนาคม โดยเฉพาะบริเวณจุดตัดหรือทางแยกหรือชุมทางที่สำคัญที่มีเส้นทางเข้าถึงได้หลายทาง และหากอำเภอเหล่านี้มีภูมิประเทศราบเรียบ คือมีพื้นที่ส่วนใหญ่ไม่เป็นอุปสรรคต่อการตั้งถิ่นฐานของประชากร การติดต่อไปมาหาสู่กันเป็นไปได้สะดวก และมีสิ่งอำนวยความสะดวก-บริการทางสังคมพื้นฐาน ตลอดจนมีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน แม้ว่าพื้นที่เหล่านี้จะเป็นเพียงอำเภอที่มีขนาดไม่ใหญ่มากก็ตาม ดังเช่น อำเภอหนองแค อำเภอเมืองสระบุรี ก็ย่อมส่งผลให้พื้นที่เหล่านี้มีความหนาแน่นของประชากรสูง

2.3 ความหนาแน่นของประชากรในเขตอำเภอเมืองสระบุรี

อำเภอเมืองสระบุรีเป็นอำเภอที่มีทำเลที่ตั้งอยู่ตรงกลางพื้นที่จังหวัด แล้วรายล้อมไปด้วยอำเภออื่น ๆ ที่อยู่รอบนอก พื้นที่อำเภอเมืองเป็นที่ตั้งของศูนย์กลางความเจริญของจังหวัด ซึ่งก็คือเทศบาลเมืองสระบุรี โดยมีหน่วยงานด้านบริหารของรัฐบาล-รัฐวิสาหกิจ ตั้งอยู่เป็นจำนวนมาก

ได้แก่ หน่วยงานทั้งของส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค จนไปถึงราชการส่วนท้องถิ่นคือเทศบาล และ องค์การบริหารส่วนจังหวัด นอกจากนี้ยังมีกิจการด้านธุรกิจการค้าและการบริการของเอกชน อยู่ในพื้นที่เทศบาลเป็นจำนวนมาก นับว่าพื้นที่ของเทศบาลเมืองสระบุรีและพื้นที่ต่อเนื่องในเขต อำเภอเมืองสระบุรีมีการพัฒนามากที่สุดของจังหวัด ดังนั้นทำให้ประชากรเข้ามากระจุกตัวตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตอำเภอเมืองเป็นจำนวนมาก และส่งผลให้พื้นที่เทศบาลเมืองสระบุรีที่ตั้งอยู่ตรงกลางของอำเภอรวมทั้งพื้นที่ต่อเนื่องภายนอกเขตเทศบาลมีความหนาแน่นของประชากรมากตามไปด้วย ยิ่งมีความหนาแน่นของประชากรมากเท่าใด ก็ยิ่งสะท้อนถึงการเจริญเติบโตอันเนื่องมาจากการขยายตัวทางด้านกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การค้า-บริการ อุตสาหกรรมและด้านการเกษตรของพื้นที่เทศบาลและพื้นที่รอบรอบมากขึ้นเท่านั้น

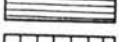
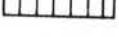
เมื่อพิจารณาถึงความหนาแน่นของประชากรตามแผนที่ในรูปที่ 3.17 ที่แสดงถึงความหนาแน่นของประชากรในเขตเทศบาลเมืองสระบุรีและตำบลอื่น ๆ ซึ่งเป็นพื้นที่ต่อเนื่องโดยรอบ โดยพื้นที่ทั้งหมดอยู่ในเขตอำเภอเมืองสระบุรี ที่มีพื้นที่เท่ากับ 452.203 ตารางกิโลเมตร และมีจำนวนประชากรรวมในปี พ.ศ. 2535 เท่ากับ 126,505 คน ฉะนั้น จึงมีความหนาแน่นของประชากรโดยเฉลี่ยเท่ากับ 279.75 คนต่อตารางกิโลเมตร อย่างไรก็ตามพื้นที่ทุก ๆ ตำบลไม่ได้มีความหนาแน่นเท่ากับค่าเฉลี่ยความหนาแน่นของประชากรในเขตอำเภอเมือง หากแต่ตำบลต่าง ๆ มีความหนาแน่นแตกต่างกันไปตามลักษณะทำเลที่ตั้งและการคมนาคมเข้าถึงดังนี้ คือ ตำบลปากเพรียวหรือพื้นที่เทศบาลเมืองสระบุรี เป็นพื้นที่ที่มีประชากรตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นที่สุด จากข้อมูลความหนาแน่นของประชากร ในปี 2535 พบว่า พื้นที่เขตเทศบาลเมืองสระบุรี มีความหนาแน่นของประชากรถึง 3,091.16 คนต่อตารางกิโลเมตร นับว่าเป็นพื้นที่ที่มีความหนาแน่นมากกว่าค่าเฉลี่ยในเขตอำเภอเมืองถึง 11 เท่า ทั้งนี้เนื่องจากเทศบาลเมืองสระบุรีและพื้นที่ที่มีเส้นทางคมนาคมเข้าถึงได้มากที่สุด ทั้งทางรถยนต์สายหลักหลายสาย มีเส้นทางรถไฟตัดผ่านและยังมีแม่น้ำป่าสักไหลผ่านอีกด้วย จึงมีทำเลที่ตั้งเหมาะสมอย่างมากสำหรับการตั้งถิ่นฐานในการประกอบอาชีพ ทำให้มีความหนาแน่นทั้งประชากรและสิ่งก่อสร้าง เพราะนอกจากมีการเข้าถึงพื้นที่สูงแล้ว เทศบาลยังเป็นศูนย์กลางการบริหารราชการที่สำคัญที่สุดของจังหวัดสระบุรี และยังมีศูนย์การทหารม้า (บ้านอ้อย) ที่อยู่ในพื้นที่เทศบาลทางด้านตะวันตก โดยมีทหารเป็นจำนวนมากประจำการอยู่ ส่งผลให้เทศบาลเมืองสระบุรีหรือตำบลปากเพรียวนี้มีความหนาแน่นของประชากรมากที่สุดมากกว่าตำบลอื่น ๆ ที่เป็นพื้นที่รอบนอก

100° 54'

14° 34'

การศึกษาโครงการขยายการขนส่งที่มีอิทธิพลต่อ การเจริญเติบโตของเทศบาลเมืองสระบุรี	
มาตราส่วน 0 1 2 3	
 ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	รูปที่ 3.17

สัญลักษณ์ :

	มากกว่า 500	คน/ตร.กม.
	400 - 500	คน/ตร.กม.
	300 - 400	คน/ตร.กม.
	200 - 300	คน/ตร.กม.
	100 - 200	คน/ตร.กม.
	ต่ำกว่า 100	คน/ตร.กม.

14° 32'

14° 32'

14° 30'

14° 30'

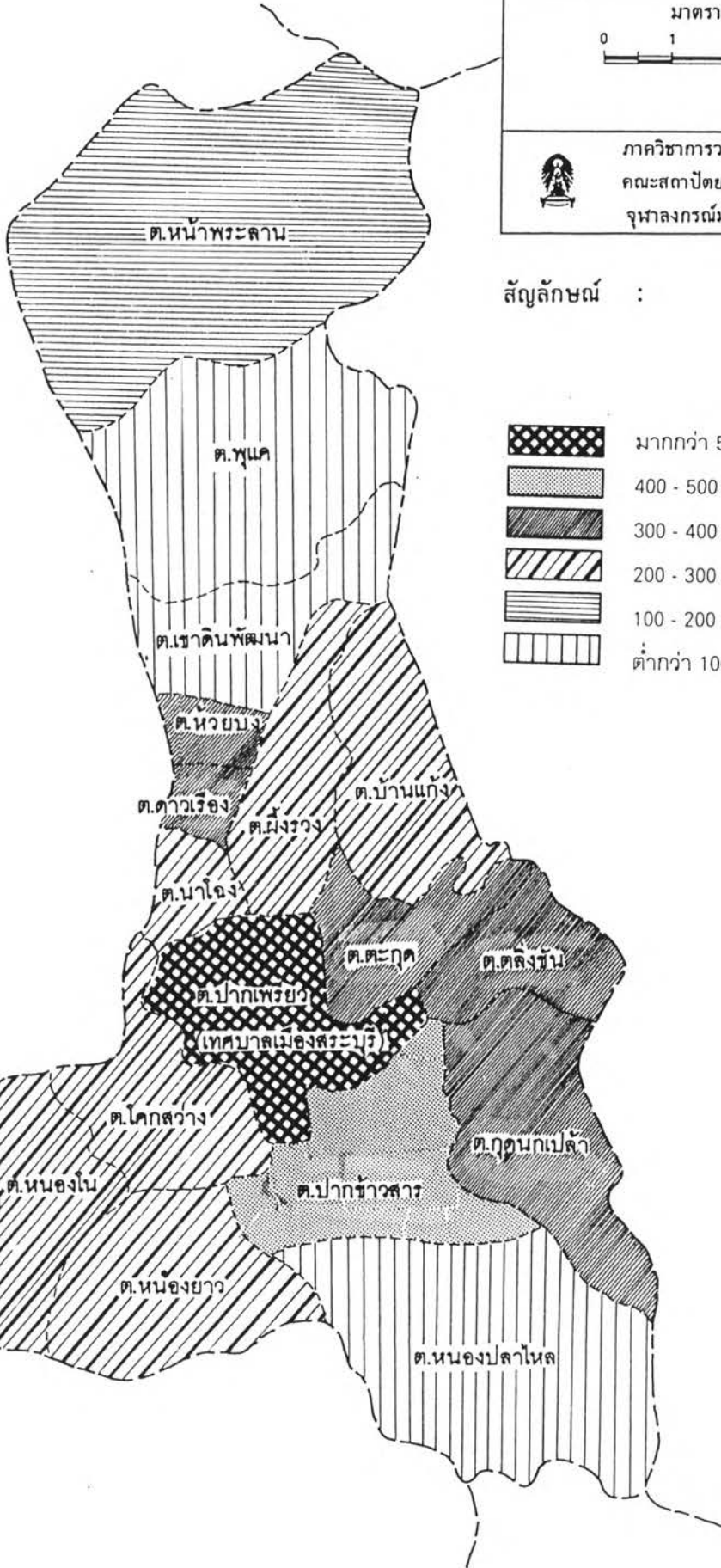
14° 28'

14° 28'

100° 54'

100° 56'

100° 58'

แผนที่แสดงความหนาแน่นของประชากรในอำเภอเมืองสระบุรี

สำหรับตำบลที่มีความหนาแน่นของประชากรรองลงมา

ได้แก่ ตำบลปากข้าวสาร มีความหนาแน่นของประชากรเท่ากับ 437.86 คน ต่อตารางกิโลเมตร สูงกว่าค่าเฉลี่ยของจังหวัด ซึ่งตำบลปากข้าวสารนี้ตั้งอยู่ทางด้านใต้ของเขตเทศบาลเมืองสระบุรี โดยมีถนนพหลโยธินตัดผ่านพื้นที่ตอนกลางของตำบล เพื่อเชื่อมโยงไปสู่อำเภอหนองแคแล้วเชื่อมโยงต่อไปยัง BMR ต่อไป ทำให้พื้นที่ของตำบลปากข้าวสารมีความเจริญเติบโตสูง และยังมีพื้นที่บางส่วนอยู่ในเขตทหาร ซึ่งเป็นศูนย์การทหารม้าค่ายอดิศรที่มีทหารประจำการอยู่เป็นจำนวนมากตั้งอยู่ทางด้านตะวันออกของตำบลปากข้าวสาร (อยู่ทางด้านตะวันออกของถนนพหลโยธิน) ทำให้ตำบลนี้โดยรวมมีความหนาแน่นของประชากรอยู่ในระดับสูง ส่วนอันดับ 3 ได้แก่ ตำบลตะกุด ซึ่งเป็นตำบลขนาดเล็กติดต่อกับเทศบาลเมืองสระบุรีทางด้านตะวันออก และเป็นเขตที่อยู่อาศัยที่สามารถเชื่อมโยงกับตัวศูนย์กลางเทศบาลได้โดยสะดวก ทำให้มีประชากรอาศัยอยู่มาก ส่งผลให้มีประชากรหนาแน่นเท่ากับ 297.87 คนต่อตารางกิโลเมตร

3. การเปลี่ยนแปลงประชากร

การเปลี่ยนแปลงประชากร เป็นการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องจำนวนและความหนาแน่นของประชากรในพื้นที่หนึ่ง ณ เวลาที่ต่างกัน ในการศึกษาครั้งนี้ได้พิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากร อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงโดยธรรมชาติ คือภาวะการเกิด-ตาย และการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการอพยพย้ายถิ่น ด้วยการย้ายถิ่นเข้า-ออก โดยพิจารณาการเปลี่ยนแปลงประชากรในช่วงระยะเวลา 10 ปี ระหว่างปี 2525 ถึง 2535 เพื่อนำผลการวิเคราะห์ที่ได้รับไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการศึกษาระบบการขนส่งที่มีอิทธิพลต่อการเจริญเติบโตของเทศบาลเมืองสระบุรี ทำให้สอดคล้องกับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของประชากรที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษา และสอดคล้องกับโครงการพัฒนาโครงข่ายระบบคมนาคม-ขนส่ง และแผนพัฒนาพื้นที่เฉพาะ รวมไปถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับปัจจุบัน และฉบับต่อ ๆ ไปที่จะมีขึ้นในอนาคต สำหรับสภาพการเปลี่ยนแปลงทางประชากรในพื้นที่ศึกษามีดังต่อไปนี้

3.1 การเปลี่ยนแปลงทางประชากรในเขตภาคกลางตอนบน

การเปลี่ยนแปลงด้านจำนวนประชากรของภาคกลางตอนบนทั้ง 6 จังหวัด ในช่วงปี พ.ศ. 2525 ถึง พ.ศ. 2535 โดยพิจารณาตารางที่ 3.15 ประกอบแล้ว พบว่า ภาคกลางตอนบนมีประชากรในปี พ.ศ. 2525 เท่ากับ 2,573,070 คน ในปี พ.ศ. 2535 มีประชากรเพิ่มขึ้นเป็น 2,822,518 คน รวมจำนวนที่เพิ่มคือ 249,448 คน คิดเป็นอัตราการเปลี่ยนแปลงเติบโต

โตเพิ่มขึ้นร้อยละ 9.69 โดยทุกจังหวัดมีอัตราการเปลี่ยนแปลงในลักษณะเพิ่มขึ้น ซึ่งแต่ละจังหวัดจะมีจำนวนประชากร อัตราการเพิ่ม และความหนาแน่นของประชากรที่แตกต่างกันออก กล่าวคือ จังหวัดที่มีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นมากที่สุด คือจังหวัดลพบุรี ซึ่งมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นเท่ากับ 73,398 คน รองลงมาได้แก่จังหวัดสระบุรี (+66,500 คน) พระนครศรีอยุธยา (+61,945 คน) อ่างทอง (+25,645 คน) สิงห์บุรี (+15,341 คน) สำหรับจังหวัดที่มีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นน้อยที่สุดในภาคกลางตอนบนก็คือ จังหวัดชัยนาท โดยมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นเพียง 6,619 คนเท่านั้น

เมื่อพิจารณาถึงอัตราการเพิ่ม (Growth Rate) จากการเปลี่ยนแปลงประชากรโดยรวม (Absolute Change) ของภาคกลางตอนบนแล้ว พบว่า อัตราการเปลี่ยนแปลงนี้มีความสัมพันธ์กับจำนวนประชากรที่เปลี่ยนแปลงในแต่ละจังหวัด กล่าวคือ ในภาคกลางตอนบนนั้น จังหวัดลพบุรีมีอัตราการเพิ่มของประชากรมากกว่าจังหวัดอื่น ๆ ทำให้ ส่วนแบ่งของอัตราการเพิ่มประชากรมากกว่าจังหวัดอื่นด้วย คือเพิ่มเท่ากับร้อยละ 29.43 ของประชากรโดยรวมที่เพิ่มขึ้นในภาค รองลงมา ได้แก่ จังหวัดสระบุรี (ร้อยละ 26.66) พระนครศรีอยุธยา (ร้อยละ 24.83) อ่างทอง (ร้อยละ 10.28) สิงห์บุรี (ร้อยละ 6.15) และจังหวัดที่มีส่วนแบ่งอัตราการเพิ่มของประชากรน้อยที่สุดก็คือ จังหวัดชัยนาท ที่มีสัดส่วนอัตราการเพิ่มเพียงร้อยละ 2.65 ของประชากรโดยรวมที่เพิ่มขึ้นในภาค

แต่เมื่อพิจารณาถึงอัตราการเพิ่ม (Growth Rate) จากการเปลี่ยนแปลงประชากรของแต่ละพื้นที่ (Relative Change) ซึ่งในที่นี้หมายถึงการเปลี่ยนแปลงของประชากรของภาคและของแต่ละจังหวัดในภาคแล้ว พบว่าภาคกลางตอนบนมีอัตราการเพิ่มของประชากรในช่วงระยะเวลา 10 ปี จากปี พ.ศ. 2525 ถึง พ.ศ. 2535 คือ ร้อยละ 14.84 โดยพิจารณาในแต่ละจังหวัดแล้วพบว่าจังหวัดสระบุรีเป็นพื้นที่ที่มีอัตราการเพิ่มของประชากรจากเดิมมากที่สุด คือร้อยละ 13.87 รองลงมาได้แก่จังหวัดลพบุรี (ร้อยละ 11.04) อ่างทอง (ร้อยละ 9.92) พระนครศรีอยุธยา (ร้อยละ 9.81) สิงห์บุรี (ร้อยละ 9.92) และสำหรับจังหวัดที่มีอัตราการเพิ่มของประชากรจากเดิมในระยะเวลา 10 ปี น้อยที่สุด ได้แก่ จังหวัดชัยนาท โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงประชากรเพิ่มจากเดิมเพียงร้อยละ 1.99 เท่านั้น

ข้อสังเกตที่สำคัญคือ อัตราการเปลี่ยนแปลงประชากรของแต่ละพื้นที่ (Relative Change) จะไม่มีความสัมพันธ์กับสัดส่วนจำนวนประชากรที่เปลี่ยนแปลงของแต่ละพื้นที่แต่ละจังหวัด ดังนั้น จึงแตกต่างกับอัตราการเปลี่ยนแปลงประชากรโดยรวม (Absolute Change) ทั้งนี้เพราะอัตราการเปลี่ยนแปลงประชากรของแต่ละพื้นที่นั้นคำนวณจากจำนวนประชากรที่เปลี่ยนแปลงในพื้นที่นั้น ๆ ณ เวลาที่แตกต่างกัน แล้วจึงนำไปวิเคราะห์ที่เปรียบเทียบกับอัตราเพิ่มลักษณะเดียวกันในพื้นที่อื่น ๆ

3.2 การเปลี่ยนแปลงทางประชากรในจังหวัดสระบุรี การเปลี่ยนแปลงทางด้านจำนวนประชากรภายในจังหวัดสระบุรี ในช่วงระยะเวลา 10 ปี ตั้งแต่ปี 2525 ถึง 2535 พิจารณาตารางที่ 3.17 และแผนภูมิในรูปที่ 3.18 ประกอบ พบว่า ทุกอำเภอมีการเปลี่ยนแปลงประชากรในลักษณะที่เพิ่มขึ้น โดยจังหวัดสระบุรีโดยรวมมีประชากรเพิ่มจำนวนทั้งสิ้น 66,500 คน อำเภอเมืองสระบุรีมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นมากที่สุดเท่ากับ 22,795 คน คิดเป็นสัดส่วนอัตราการเปลี่ยนแปลง (Absolute Change) เพิ่มขึ้นร้อยละ 34.28 ของจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นโดยรวมของจังหวัด อำเภอที่มีจำนวนประชากรเพิ่มมากเป็นอันดับที่ 2 คือ อำเภอพระพุทธบาท ซึ่งมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นจำนวน 11,990 คน คิดเป็นสัดส่วนอัตราการเปลี่ยนแปลง (Absolute Change) เพิ่มขึ้นร้อยละ 18.03 ของจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นโดยรวมของจังหวัด

เมื่อพิจารณาถึงสัดส่วนการเปลี่ยนแปลง (Relative Change) ของจังหวัดสระบุรี ช่วงปี 2525 ถึง 2535 พบว่าตลอดช่วงระยะเวลา 10 ปี จังหวัดสระบุรีมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นจากเดิมร้อยละ 13.87 อำเภอพระพุทธบาทมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นจากเดิมร้อยละ 25.77 ซึ่งถือว่าเป็นพื้นที่ที่มีอัตราการเปลี่ยนแปลงประชากรเพิ่มขึ้นจากเดิมมากที่สุด รองลงมาได้แก่ อำเภอวิหารแดง มวกเหล็ก เมืองสระบุรี กิ่งอำเภอดอนพุด หนองโดน บ้านหมอ แก่งคอย หนองแซง เสาไห้ และหนองแค ดังปรากฏตามตาราง

3.3 การเปลี่ยนแปลงทางประชากรในเขตอำเภอเมืองสระบุรี
การศึกษาวิเคราะห์ถึงการเปลี่ยนแปลงทางประชากรของเขตอำเภอเมืองสระบุรี ที่ประกอบด้วยเทศบาลสระบุรีและพื้นที่ตำบลอื่น ๆ ที่อยู่โดยรอบ มีจุดประสงค์หลักเพื่อต้องการดูการเปลี่ยนแปลงของประชากรในเขตเทศบาลเมืองสระบุรี ที่ครอบคลุมพื้นที่ตำบลปากเพรียวทั้งตำบล อันจะ

ตารางที่ 3.18 การเปลี่ยนแปลงทางด้านจำนวนและความหนาแน่นของประชากรในจังหวัดสระบุรี ปี 2525 – 2535

เขตการปกครอง (อำเภอ)	พื้นที่ (ตร.กม.)	ปี 2525			ปี 2535			การเปลี่ยนแปลงประชากรปี 2525 – 2535		อัตราการเพิ่ม (Growth Rate)	
		จำนวนประชากร (คน)	ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)	สัดส่วนประชากร (ร้อยละ)	จำนวนประชากร (คน)	ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)	สัดส่วนประชากร (ร้อยละ)	จำนวนประชากร (คน)	ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)	Relative Change (%)	Absolute Change (%)
เมืองสระบุรี *	452.203	103,710	229.34	21.63	126,505	279.75	23.17	22,795	50.41	21.98	34.28
หนองเต *	262.867	76,505	291.04	15.95	76,977	292.84	14.10	472	1.80	0.62	0.71
แก่งคอย *	801.162	68,800	85.88	14.38	73,406	91.62	13.44	4,606	5.74	6.69	6.93
พระพุทธบาท *	287.065	46,498	161.98	9.70	58,488	203.74	10.71	11,990	41.76	25.77	18.03
มวกเหล็ก	1,019.439 **	51,418	50.44	10.72	62,854**	61.66	11.51	11,436	11.22	22.24	17.20
บ้านหมอ	203.576	43,076	221.60	8.98	47,399	232.83	8.68	4,323	11.23	10.06	6.50
วิหารแดง	204.501	28,485	139.29	5.94	35,464	173.42	6.49	6,979	34.13	24.50	10.49
เสาไห้	111.808	26,300	235.22	5.48	27,011	241.58	4.95	711	6.36	2.70	1.07
หนองแซง	87.081	15,331	176.05	3.20	15,868	182.22	2.91	537	6.17	3.50	0.81
หนองไตน	88.07	13,122	149.00	2.74	14,567	165.40	2.67	1,445	16.40	11.01	2.17
กิ่ง อ. คอนพลัด	58.714	6,299	107.28	1.31	7,505	127.82	1.37	1,206	20.54	19.15	1.81
จังหวัดสระบุรี	3,576.486	479,544	134.08	100.00	546,044	152.68	100.00	66,500	18.60	13.87	100.00

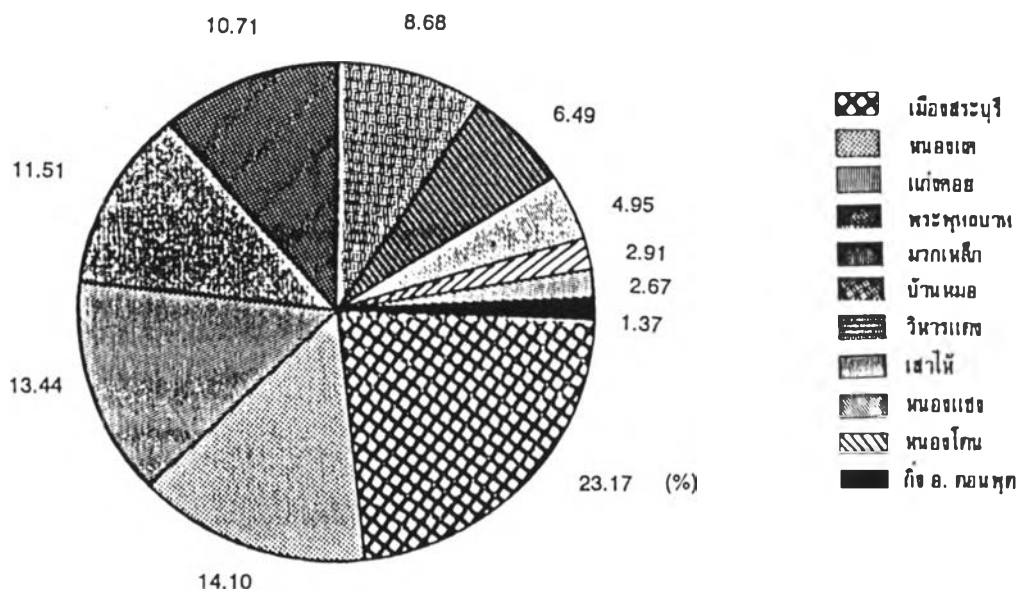
ที่มา : สำนักงานกลางทะเบียนราษฎร, กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

หมายเหตุ : * รวมเขตเทศบาลในอำเภอ

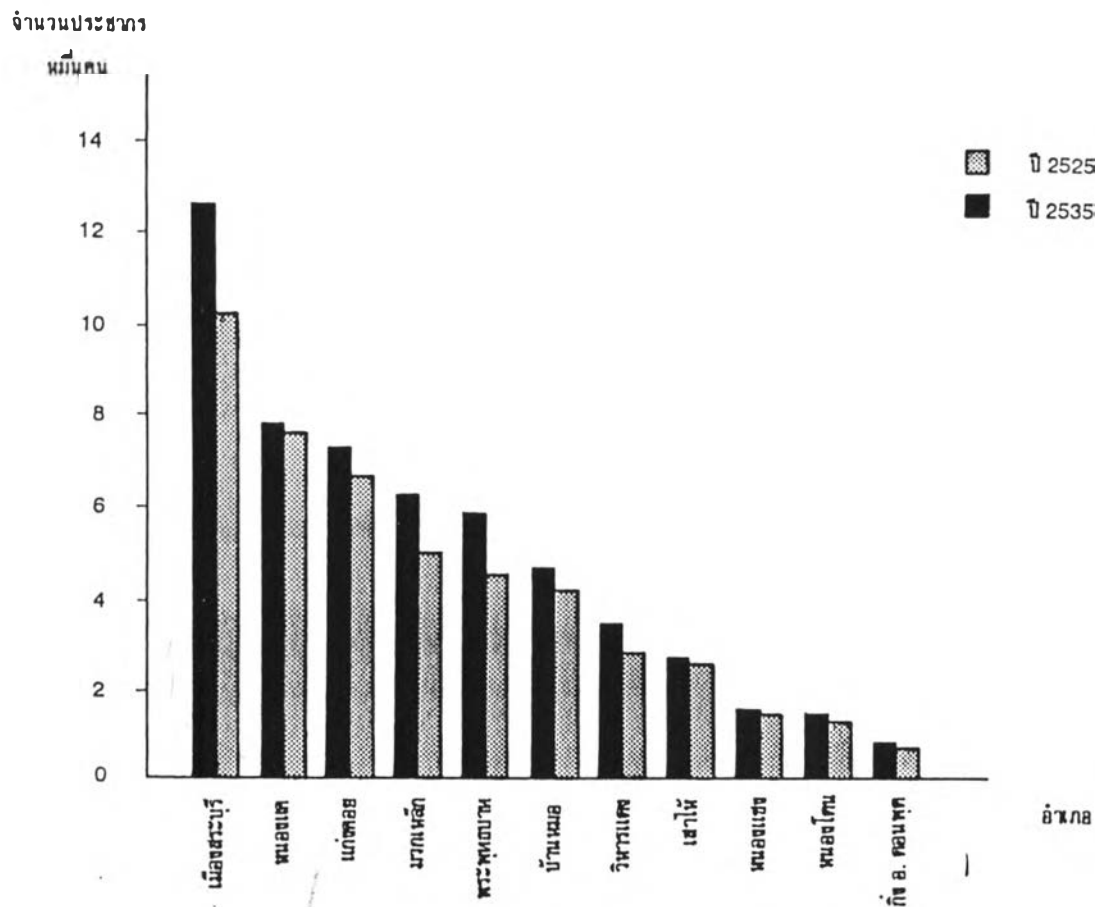
** รวมกับกิ่งอำเภอวังม่วง

— Relative Change = (ประชากรปี 2535 – ประชากรปี 2525 คูณ 100) หาร จำนวนประชากรปี 2525

Absolute Change = (ประชากรปี 2535 – ประชากรปี 2525 คูณ 100) หาร (จำนวนประชากรรวมปี 2535 – ประชากรรวมปี 2525)

แผนภูมิแสดงสัดส่วนประชากร จังหวัด สระบุรี ปี 2535

รูปที่ 3.18 แผนภูมิแสดงการเปลี่ยนแปลง ประชากร จังหวัด สระบุรี ปี 2525-2535

ทำให้ทราบถึงบทบาททางด้านประชากรของเทศบาลเมืองสระบุรีมากยิ่งขึ้น และยังช่วยทำให้เข้าใจถึงแนวโน้มการขยายตัวของประชากรในตำบลต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงต่อเนื่องกับเขตเทศบาล โดยแสดงถึงทิศทางการขยายตัวทางด้านประชากรของเทศบาลเมืองสระบุรีด้วย จากตารางที่ 3.16 ที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงทางประชากรในเขตอำเภอเมืองสระบุรีนั้น พบว่า อำเภอเมืองสระบุรีที่ประกอบด้วยพื้นที่ตำบลต่าง ๆ 17 ตำบลนั้น มีการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรในช่วงระยะเวลา 10 ปีเพิ่มขึ้น โดยในปี 2525 อำเภอเมืองสระบุรีมีจำนวนประชากรเท่ากับ 130,710 คน ต่อมาในปี 2535 มีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นเป็น 126,505 คน ดังนั้นจึงมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นทั้งสิ้น 22,795 คน ตำบลที่มีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นมากที่สุด ได้แก่ ตำบลปากเพรียวที่เป็นพื้นที่เขตเทศบาลเมืองสระบุรี ซึ่งมีทำเลที่ตั้งอยู่ใจกลางพื้นที่อำเภอเมืองสระบุรี โดยมีจำนวนประชากรเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น เท่ากับ 13,561 คน คิดเป็นสัดส่วนการเปลี่ยนแปลง (Absolute Change) เพิ่มขึ้นร้อยละ 59.49 ของจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นโดยรวมของอำเภอ

ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 40.51 เป็นสัดส่วนการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรในอีก 16 ตำบลรวมกัน โดยแต่ละตำบลมีจำนวนประชากรเปลี่ยนแปลงและสัดส่วนการเปลี่ยนแปลง (Absolute Change) ตามลำดับดังนี้ ตำบลปากข้าวสาร หนองปลาไหล หน้าพระลาน ตะกุด หนองยาว ตลิ่งชัน ดาวเรือง พุแค ฝั่งรวง นาโรง เขาหินพัฒนา ห้วยบง หนองโธม โดกสว่าง บ้านแก้ง และตำบลสุดท้ายมีการเปลี่ยนแปลงประชากรลดลงคือตำบลกุดนกกเปล้า ดังปรากฏรายละเอียดในตารางที่ 3.28

เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงประชากร (Relative Change) ของตำบลต่าง ๆ ในอำเภอเมืองสระบุรี ในช่วงปี 2525 ถึง 2535 พบว่าอำเภอเมืองสระบุรีมีอัตราการเปลี่ยนแปลง (Relative Change) โดยเติบโตขึ้นจากเดิมร้อยละ 21.98 โดยตำบลปากข้าวสาร ซึ่งอยู่ติดต่อกับตำบลปากเพรียวที่เป็นเขตเทศบาลเมืองสระบุรี มีอัตราการเปลี่ยนแปลง (Relative Change) ของประชากรเพิ่มขึ้นจากเดิมมากที่สุด ถึงร้อยละ 141.27 รองลงมาเป็นตำบลตะกุด ซึ่งอยู่ทางด้านตะวันออกของเทศบาล มีอัตราการเปลี่ยนแปลงร้อยละ 44.54 ส่วนตำบลที่มีอัตราการเปลี่ยนแปลงอันดับ 3 คือ ตำบลหนองปลาไหล ที่เป็นพื้นที่ต่อเนื่องกับตำบลปากข้าวสาร มีอัตราการเปลี่ยนแปลงร้อยละ 38.05 ส่วนอันดับที่ 4 ได้แก่ตำบลนาโรง ซึ่งอยู่ทางด้านตะวันตกของเทศบาล มีอัตราการเปลี่ยนแปลงร้อยละ 28.13

ในเขตเทศบาลเมืองสระบุรี มีอัตราการเปลี่ยนแปลงเท่ากับร้อยละ 27.87 ส่วนตำบลอื่น ๆ ที่อยู่ติดต่อกับเขตเทศบาลเมืองสระบุรี มีอัตราการเปลี่ยนแปลงดังนี้ ตำบลดาวเรือง (ร้อยละ 17.40) คลังชัน (ร้อยละ 14.38) หนองยาว (ร้อยละ 13.93) ห้างรวง (ร้อยละ 12.32) ส่วนตำบลอื่น ๆ ที่อยู่รอบนอกไม่ติดต่อกับเทศบาล มีอัตราการเปลี่ยนแปลงประชากรต่ำกว่าร้อยละ 10 และตำบลกุดนกกเปล้าเป็นตำบลเดียวที่มีอัตราการเปลี่ยนแปลงประชากรลดลง โดยลดลงร้อยละ 3.45

จากการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านจำนวนประชากร การเปลี่ยนแปลงโดยรวม (Absolute Change) ของอำเภอ และการเปลี่ยนแปลงภายใน (Relative Change) ของแต่ละตำบล พิจารณาประกอบกับทำเลที่ตั้งของตำบลและเส้นทางคมนาคมติดต่อระหว่างเทศบาลกับพื้นที่ตำบลต่าง ๆ แล้วพบว่า เทศบาลเมืองสระบุรีหรือตำบลปากเพรียวที่มีพื้นที่เท่ากับ 20.13 ตารางกิโลเมตร ซึ่งเป็นพื้นที่ศูนย์กลางในด้านต่าง ๆ ของอำเภอและจังหวัด โดยมีลักษณะเป็นชุมทางเส้นทางขนส่งทางบกที่สามารถเชื่อมโยงกับพื้นที่รอบนอกด้วยเส้นทางคมนาคมทั้งสายหลักและสายรอง ดังนั้น เขตเทศบาลเมืองสระบุรีจึงเป็นพื้นที่ที่มีการเข้าถึงสูงที่สุด โดยมีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น 13,561 คน อัตราการเปลี่ยนแปลงโดยรวมร้อยละ 59.49 ของประชากรที่เพิ่มขึ้นของอำเภอ และอัตราการเปลี่ยนแปลงประชากรภายในเทศบาลร้อยละ 27.87 ส่วนในตารางที่ 3.19 เป็นการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรแยกชาย-หญิง จำนวนบ้าน และตารางที่ 3.20 เป็นการเปลี่ยนแปลงประชากรในพื้นที่โดยรอบเทศบาลเมืองสระบุรี เทศบาลเมืองสระบุรีนับว่าเป็นพื้นที่ที่มีอัตราการเติบโตทางประชากรสูงมาก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการอพยพย้ายภูมิลำเนาเข้ามาอยู่ในเขตเทศบาล ทำให้มีความหนาแน่นของประชากรและสิ่งก่อสร้างเพิ่มมากขึ้น ขณะนี้เริ่มมีการเติบโตของพื้นที่ปลูกสร้าง (Built-up Area) ขยายตัวเกินเขตการปกครองเทศบาลเมืองสระบุรีออกไป กลายเป็นลักษณะ Over Boundary เชื่อมโยงไปยังตำบลอื่น ๆ ที่มีพื้นที่ติดต่อกัน และมีเส้นทางคมนาคมสายหลักเชื่อมโยงได้โดยสะดวก และเป็นตำบลที่มีศักยภาพในการพัฒนาสูง โดยเฉพาะตำบลปากข้าวสาร และตำบลหนองปลาไหล ซึ่งอยู่ทางใต้ของเทศบาล โดยมีเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 หรือถนนพหลโยธินเชื่อมโยงกับเทศบาลนั้น

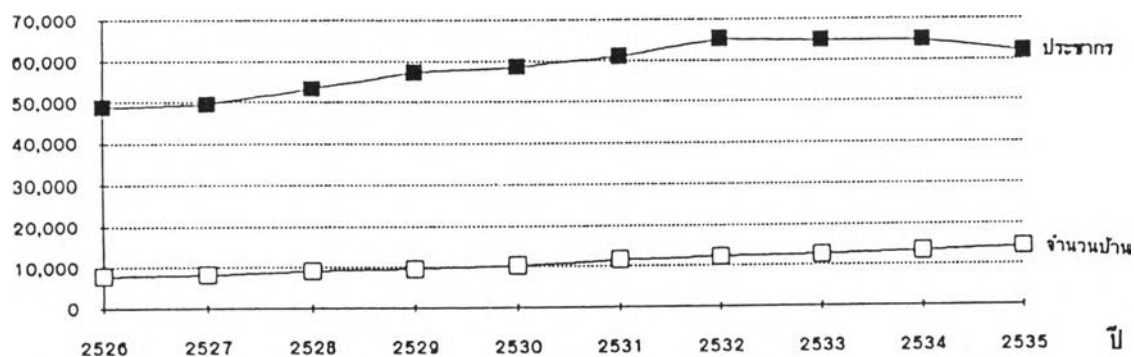
จากตารางที่ 3.20 แสดงให้เห็นได้ชัดเจนว่า ตำบลปากข้าวสาร และหนองปลาไหล เป็นพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงประชากรเพิ่มขึ้นสูงมากเช่นกัน

ตารางที่ 3.19 การเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรในเขตเทศบาลเมืองสระบุรีปี 2526-2535

ปี	การเปลี่ยนแปลงประชากร แยกรายปี,คน			จำนวน บ้าน,หลัง	จำนวน ประชากร เฉลี่ยต่อบ้าน	การเปลี่ยนแปลง อัตราการเพิ่มประชากร (ร้อยละ)	อัตราเพิ่ม ครัวเรือน (ร้อยละ)	ความหนาแน่น คน/ตร.กม.
	ชาย	หญิง	รวม					
2526	26,204	22,456	48,669	7,784	6.3	-	-	2,418
2527	26,793	22,738	49,531	8,207	6.0	1.77	5.36	2,461
2528	29,130	24,337	53,467	9,104	5.9	7.95	11.01	2,656
2529	31,319	26,045	57,364	9,508	6.0	7.29	4.44	2,850
2530	32,236	26,450	58,686	10,309	5.7	2.30	8.42	2,915
2531	33,347	27,859	61,206	11,623	5.3	4.29	12.75	3,041
2532	35,600	29,732	65,332	12,221	5.3	6.74	5.14	3,246
2533	35,348	29,627	64,975	12,702	5.1	-0.55	3.94	3,228
2534	35,317	29,598	64,915	13,429	4.8	-0.09	5.72	3,225
2535	34,097	28,128	62,225	14,326	4.3	-4.14	6.68	3,091
เฉลี่ย						2.84	7.05	

ที่มา : เทศบาลเมืองสระบุรี

ประชากร (คน)

รูปที่ 3.19 แผนภูมิแสดงการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรและบ้านในเทศบาลเมืองสระบุรี
ปี 2526-2535

ตาราง 3.20 การเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรในตำบลที่อยู่โดยรอบเทศบาลเมืองสระบุรี ปี 2530 – 2536

ตำบลที่อยู่โดยรอบ เทศบาลเมืองสระบุรี		การเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรแยกรายปี							การเปลี่ยนแปลง	
		2530	2531	2532	2533	2534	2535	2536	เฉลี่ยอัตราเพิ่ม 2530-2536	อัตราเพิ่มเฉลี่ยต่อปี 2530-2536
ต. นาโง่ง	ชาย	385	383	385	391	397	420	438		
	หญิง	400	406	422	434	444	450	475		
	รวม	785	789	807	825	841	870	913		
	อัตราเพิ่ม	-	0.51	2.28	2.23	1.94	3.45	4.94	2.56	2.72
ต. ดาเวียง	ชาย	884	892	899	913	925	943	939		
	หญิง	872	863	865	894	894	919	923		
	รวม	1,756	1,755	1,764	1,807	1,819	1,862	1,862		
	อัตราเพิ่ม	-	-0.06	0.51	2.44	0.66	2.36	0.00	0.99	1.01
ต. ผังวาง	ชาย	908	916	908	931	956	960	980		
	หญิง	906	900	906	927	943	950	972		
	รวม	1,814	1,816	1,814	1,858	1,899	1,910	1,952		
	อัตราเพิ่ม	-	0.11	-0.11	2.43	2.21	0.58	2.20	1.24	1.27
ต. ตะกุด	ชาย	1,156	1,164	1,187	1,228	1,314	1,338	1,354		
	หญิง	1,169	1,180	1,205	1,254	1,317	1,369	1,352		
	รวม	2,325	2,344	2,392	2,482	2,631	2,707	2,706		
	อัตราเพิ่ม	-	0.82	2.05	3.76	6.00	2.89	-0.04	2.58	2.73
ต. ตลิ่งชัน	ชาย	1,596	1,617	1,667	1,699	1,720	1,750	1,790		
	หญิง	1,616	1,657	1,722	1,715	1,767	1,774	1,796		
	รวม	3,212	3,274	3,389	3,414	3,487	3,524	3,586		
	อัตราเพิ่ม	-	1.93	3.51	0.74	2.14	1.06	1.76	1.86	1.94
ต. ปากข้าวสาร	ชาย	1,890	1,933	2,089	2,221	2,837	3,014	3,235		
	หญิง	1,522	1,642	1,715	1,762	3,810	2,359	2,384		
	รวม	3,412	3,575	3,804	3,983	6,647	5,373	5,619		
	อัตราเพิ่ม	-	4.78	6.41	4.71	66.88	-19.17	4.58	11.36	10.78
ต. โคกสว่าง	ชาย	1,230	1,243	1,247	1,300	1,308	1,326	1,348		
	หญิง	1,215	1,249	1,260	1,296	1,338	1,359	1,375		
	รวม	2,445	2,492	2,507	2,596	2,646	2,685	2,723		
	อัตราเพิ่ม	-	1.92	0.60	3.55	1.93	1.47	1.42	1.81	1.90

หมายเหตุ : ปี 2536 เป็นข้อมูลเมื่อเดือนสิงหาคม 2536

ที่มา : อำเภอเมืองสระบุรี

เพราะเป็นการขยายตัวของเทศบาล กล่าวคือ จากการเปลี่ยนแปลงประชากรจากปี 2525 ถึง 2535 ตำบลปากข้าวสาร มีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น 3,146 คน คิดเป็นส่วนแบ่งการเติบโตของประชากรถึงร้อยละ 13.80 ของประชากรที่เพิ่มขึ้นของอำเภอเมืองสระบุรี และมีอัตราการเติบโตของประชากรภายในพื้นที่ภายในระยะเวลา 10 ปี ถึงร้อยละ 141.27 ส่วนตำบลหนองปลาไหลมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น 1,741 คน คิดเป็นส่วนแบ่งการเติบโตของประชากรร้อยละ 7.64 และมีอัตราการเติบโตของประชากรภายในตำบลเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 38.05 ซึ่งเพิ่มขึ้นสูงกว่าในเขตเทศบาลเมือง ทั้งนี้เป็นผลมาจากการขยายตัวของเทศบาลเมืองสระบุรีเกินเขตปกครองออกมทางทิศใต้ตามแนวยาวของเส้นทางพหลโยธินเข้ามายังเขตตำบลปากข้าวสาร แล้วต่อเนื่องมาถึงตำบลหนองปลาไหล แสดงให้เห็นว่าเทศบาลเมืองสระบุรีมีทิศทางขยายตัวของประชากรมายังทางทิศใต้ที่ติดต่อกับตำบลปากข้าวสารมากที่สุด

การขยายตัวของประชากรจากเขตเทศบาลในระดักรองลงมาคือทางทิศตะวันออก เข้ามายังเขตตำบลตะกุด และตำบลดิ่งชัน ตามแนวเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 หรือถนนมิตรภาพ โดยตำบลตะกุด ซึ่งเป็นเพียงตำบลเล็ก ๆ มีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น 825 คน คิดเป็นส่วนแบ่งการเติบโตของประชากรร้อยละ 3.62 และมีอัตราการเติบโตของประชากรภายในตำบลถึงร้อยละ 44.54 ส่วนตำบลดิ่งชันมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น 443 คน เป็นส่วนแบ่งการเติบโตร้อยละ 1.94 ของอำเภอ และคิดเป็นอัตราการเติบโตของประชากรภายในตำบลร้อยละ 14.38 ทั้งนี้ เนื่องมาจากมีการขยายตัวของสิ่งปลูกสร้างและประชากรต่อเนื่องมาจากเขตเทศบาลมาตามแนวถนนอติเรกสาร กับแนวถนนพิชัยณรงค์สงคราม โดยขนานกับแนวลำน้ำป่าสัก เชื่อมโยงไปยังทิศตะวันออกเข้าสู่เขตตำบลตะกุดและจากย่านใจกลางเทศบาลเมืองสระบุรีเชื่อมโยงไปตามแนวถนนสุดบรรทัดและต่อเข้าไปยังถนนมิตรภาพข้ามเขตอ่างเก็บน้ำคลองเพรียวเชื่อมโยงเข้าสู่พื้นที่ตำบลดิ่งชัน

นอกจากนั้นยังมีการขยายตัวของเทศบาลขึ้นไปยังด้านทิศเหนือเข้าสู่ตำบลลาวเรือง และตำบลหึ่งรวง ไปตามแนวเส้นทางถนนพหลโยธินที่ตัดผ่านพื้นที่เทศบาล เชื่อมโยงไปยังทิศเหนือเข้าสู่พื้นที่ทั้ง 2 ตำบล โดยพื้นที่ดังกล่าวส่วนใหญ่มักเป็นเขตที่อยู่อาศัยดั้งเดิม และกำลังมีโครงการหมู่บ้านจัดสรรเกิดขึ้นในบริเวณที่ เคยเป็นพื้นที่เกษตรกรรมชานเมือง และยังมีการขยายตัวของเทศบาลทางทิศตะวันตกไปตามแนวถนนพิชัยณรงค์สงคราม เชื่อมโยงเข้าสู่พื้นที่ตำบลนาโคงอีกด้วย

4. สภาวะประชากรและการจ้างงาน

จังหวัดสระบุรี มีประชากรเมื่อสิ้นปี พ.ศ. 2534 ทั้งสิ้น 539,998 คน เป็นชาย 268,516 คน หญิง 271,482 คน และจากการศึกษาของสำนักงานสถิติการและคุ้มครองแรงงานจังหวัดสระบุรี ตามแผนภูมिरูปที่ 3.20 พบว่า ในจำนวนประชากรรวมของจังหวัดสระบุรีนี้ แบ่งเป็นประชากรในวัยทำงาน (อายุ 13 ปีขึ้นไป) รวม 342,744 คน (ร้อยละ 63.47 ของจำนวนประชากรทั้งจังหวัด) ส่วนที่เหลืออีก 197,254 คน (ร้อยละ 36.53 ของจำนวนประชากรทั้งจังหวัด) เป็นผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 13 ปี

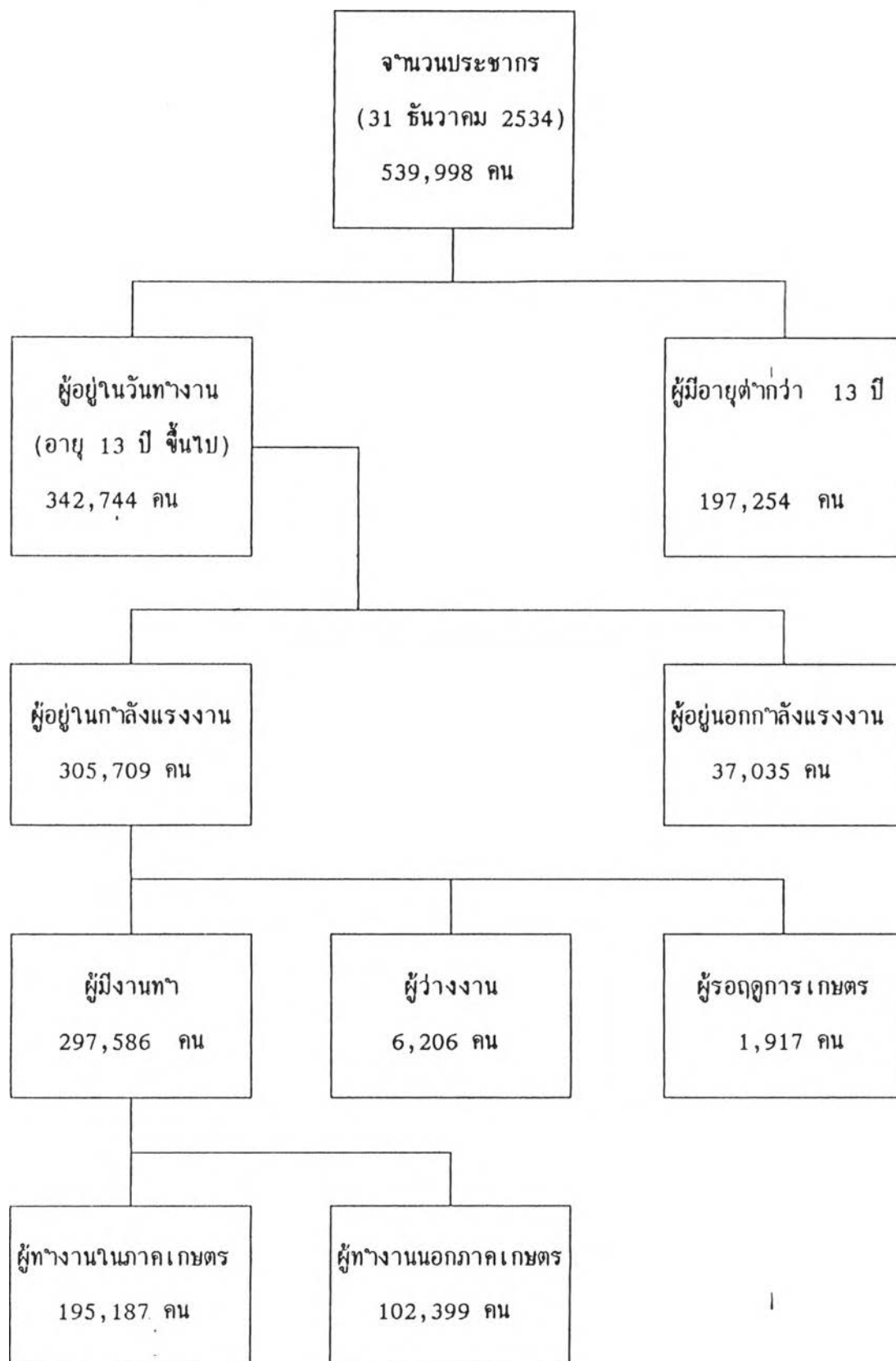
ประชากรในวัยทำงาน 342,744 คน เป็นผู้อยู่นอกกำลังแรงงานรวม 305,709 คน (ร้อยละ 89.19 ของประชากรในวัยทำงาน) และเป็นผู้อยู่นอกกำลังแรงงาน 37,035 คน (ร้อยละ 10.81) ส่วนใหญ่เป็นคนสูงอายุและอีกบางส่วนเป็นคนพิการ

ประชากรที่อยู่ในวัยกำลังแรงงาน 305,709 คน เป็นผู้มีงานทำรวม 297,586 คน (ร้อยละ 97.34 ของประชากรกำลังแรงงาน) เป็นผู้รอฤดูกาลเกษตร 1,917 คน (ร้อยละ 0.63 ของประชากรกำลังแรงงาน) และเป็นผู้ว่างงานซึ่งกำลังหางานทำอีก 6,206 คน คิดเป็นร้อยละ 2.03 ของประชากรกำลังแรงงาน

และในจำนวนประชากรผู้มีงานทำ 297,586 คนนั้นเป็นผู้ทำงานในภาคเกษตรกรรมทั้งสิ้น 195,187 คน (ร้อยละ 65.59 ของผู้มีงานทำ) ที่เหลือเป็นผู้ทำงานในภาคอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และการบริการ อีก 102,399 คน (ร้อยละ 34.41 ของผู้มีงานทำ)

สภาวะการจ้างงานในจังหวัดสระบุรี คือ ประชากรส่วนใหญ่ยังคงเป็นผู้ทำงานในภาคเกษตรกรรมอยู่ร้อยละ 65.59 แรงงานส่วนที่เหลือก็คือกระจายอยู่ในภาคอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และการบริการ แต่รายได้ของจังหวัดมาจากภาคอุตสาหกรรมเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งขณะนี้มีความต้องการแรงงานในภาคอุตสาหกรรมและธุรกิจเกี่ยวเนื่องที่รวมถึงการขนส่งที่เพิ่มขึ้นสูงมาก แต่กลับขาดแคลนแรงงาน โดยเฉพาะแรงงานด้านฝีมือ สำหรับอัตราว่างงานของจังหวัดสระบุรีมีน้อยมาก คือมีอยู่เพียงร้อยละ 2.03 ของประชากรในวัยแรงงาน ทั้งนี้การว่างงานอาจเป็นผลมาจากความไม่พอใจในสภาพแวดล้อมในการทำงานและการบริหารงานของสถานประกอบการ รวมถึงไม่พอใจในผลตอบแทนที่เป็นค่าจ้างและสวัสดิการที่ได้รับ และการเดินทางไปทำงานไม่สะดวก เป็นต้น อย่างไรก็ตาม หน้าที่จังหวัดสระบุรีเป็นเขตที่ไม่มีปัญหาด้านการเลิกจ้างงาน อันมีสาเหตุมาจากการลดต้นทุนการผลิตหรือปัญหาด้านภาวะเศรษฐกิจ

รูปที่ 3.20 แผนภูมิแสดงโครงสร้างของประชากรและการจ้างงานจังหวัดสระบุรี

ที่มา : สำนักงานสถิติการและคุ้มครองแรงงานจังหวัดสระบุรี

สถานประกอบการในจังหวัดสระบุรีที่จำเป็นต้องมีลูกจ้างในปี พ.ศ. 2535 นั้นมีจำนวนรวม 1,634 แห่ง และมีลูกจ้างรวมทั้งหมด 118,462 คน โดยมีสถานที่ประกอบการขนาดใหญ่ที่มีลูกจ้างตั้งแต่ 100 คนขึ้นไปอยู่ในจังหวัดถึง 145 แห่ง และในจำนวนสถานประกอบการขนาดใหญ่เหล่านี้กระจายอยู่ใน 5 อำเภอ ดังนี้ อำเภอหนองแคมี 40 แห่ง (มีลูกจ้าง 14,336 คน) อำเภอแก่งคอยมี 39 แห่ง (มีลูกจ้าง 29,472 คน) อำเภอเมืองสระบุรี 34 แห่ง (มีลูกจ้าง 7,346 คน) อำเภอบ้านหมอ 17 แห่ง (มีลูกจ้าง 6,494 คน) อำเภอพระพุทธบาท 10 แห่ง (มีลูกจ้าง 4,222 คน) ส่วนอำเภออื่น ๆ ไม่มีสถานประกอบการขนาดใหญ่ที่มีการจ้างงานเกิน 100 คน

ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ปัญหาการว่างงานเกิดจากตำแหน่งงานว่างมีไม่พอเพียงกับจำนวนผู้หางานทำนั้น ในปัจจุบันนี้ปัญหาดังกล่าวเปลี่ยนเป็นตรงกันข้ามคือมีตำแหน่งงานว่างมาก แต่มักหาคนทำงานไม่ได้ ทั้งนี้เพราะประชากรในท้องถิ่นมีน้อย และบางส่วนที่อยู่อาศัยในวัยแรงงาน-วัยศึกษาเล่าเรียน ต่างย้ายภูมิลำเนาไปทำงานหรือศึกษาเล่าเรียน ณ ภูมิภาคอื่น ๆ โดยเฉพาะการย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพมหานคร เพื่อทำงานในระดับที่สูงกว่าที่มีอยู่ในท้องถิ่น จนทำให้จังหวัดสระบุรีขาดแคลนแรงงานมาก และจะทวีความต้องการแรงงานมากขึ้นตามการขยายตัวของกิจการต่าง ๆ โดยเฉพาะกิจการด้านอุตสาหกรรมรวมไปถึงธุรกิจเกี่ยวเนื่อง ซึ่งปัจจุบันก็มีแรงงานจากภูมิภาคต่าง ๆ อพยพเข้ามาทำงานในจังหวัดสระบุรีมากขึ้น โดยเฉพาะแรงงานขั้นต่ำจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ ตลอดจนแรงงานชั้นสูงที่มาจากกรุงเทพมหานครและชาวต่างประเทศ

จังหวัดสระบุรีมีอุปสงค์ด้านแรงงานเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก และตลาดแรงงานในจังหวัดต้องการแรงงานให้มาทำงานในตำแหน่งที่ว่างอยู่มาก ซึ่งมีตั้งแต่ความต้องการแรงงานในระดับที่ใช้ความรู้ความสามารถน้อย-กึ่งฝีมือ-ฝีมือ-จนถึงผู้ชำนาญพิเศษ กล่าวคือต้องการแรงงานตั้งแต่ตำแหน่งคนงานที่ต้องการเพียงผู้ที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ซึ่งกำลังขาดแคลนมากในพื้นที่ ผู้ช่วยงานบ้านและแม่ครัว พนักงานรักษาความปลอดภัย พนักงานขับรถ พนักงานทั่วไป เสมียนทั่วไป พนักงานขาย พนักงานบัญชี ที่มีระดับความรู้และการศึกษามากขึ้นทั้งเพศชายและหญิง ตำแหน่งช่างกลโรงงาน ช่างเทคนิค ช่างไฟฟ้า ช่างยนต์ ช่างศิลป์ ที่ส่วนใหญ่นับเพศชาย ผู้ที่จบการศึกษาระดับ ปวช.-ปวส.

นอกจากตำแหน่งงานที่กล่าวมาข้างต้นแล้วยังมีตำแหน่งงานบางแห่งที่ต้องการผู้ที่มีความสามารถเฉพาะสาขาวิชาชีพ เช่น นักเคมี นักบัญชี วิศวกร โปรแกรมเมอร์ เจ้าหน้าที่ควบคุมคุณภาพ ช่างเทคนิคอุตสาหกรรม และยังมีบางตำแหน่งที่ต้องการบุคคลที่มีความสามารถเฉพาะตัวเป็นพิเศษ เช่น เจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคล และทรัพยากรมนุษย์ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการขาย เจ้าหน้าที่ฝ่ายผลิต เป็นต้น ล้วนต้องการผู้ที่จบปริญญาตรีหรือสูงกว่าขึ้นไป ซึ่งเป็นตำแหน่งที่ต้องการผู้ที่มีคุณวุฒิ และความสามารถสูง โดยส่วนใหญ่แล้วสำนักงานใหญ่ที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานครจะ เป็นผู้ส่งเจ้าหน้าที่เหล่านี้เข้ามาทำงานในพื้นที่จังหวัดสระบุรี

เมื่อพิจารณาจากจำนวนตำแหน่งงานว่างกับการบรรจุงานแล้วพบว่ายังมีตำแหน่งว่างอีกเป็นจำนวนมากที่ยังไม่สามารถหาผู้บรรจุได้ ซึ่งแต่เดิมนั้นนายจ้างมีโอกาสเลือกและกำหนดคุณสมบัติของลูกจ้าง-พนักงานไว้ค่อนข้างสูง และมีข้อจำกัดมาก เช่น ต้องเป็นคนในท้องถิ่นหรือมีที่พักอาศัยอยู่ในท้องถิ่นเดียวกับที่ตั้งโรงงาน สถานที่ประกอบการ เป็นต้น แต่ในปัจจุบัน ข้อจำกัดเหล่านี้ไ้อาจกล่าวได้ว่าไม่มีแล้ว นอกจากนี้นายจ้างยังต้องเดินทางเพื่อไปรับคนงานจำนวนมากจากจังหวัด-ภูมิภาคอื่นด้วย

ส่วนอัตราการจ้างงานนั้น ในจังหวัดสระบุรีซึ่งมีค่าครองชีพอยู่ในระดับปานกลาง แต่เป็นพื้นที่ที่มีโรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่มาก ถูกประกาศให้เป็นพื้นที่เขต 2 ที่ผู้ประกอบการหรือนายจ้างต้องจ่ายอัตราค่าจ้างแรงงาน ดังตารางที่ 3.21

ตารางที่ 3.21 อัตราค่าแรงขั้นต่ำในเขตจังหวัดสระบุรี

ปี	2532	2533	2534	2535	2537 เม.ย.	2537 พ.ย.
อัตราค่าแรง ขั้นต่ำ (บาท)	70	79	88	101	115	118

5. ปัญหาด้านแรงงาน

จากการที่จังหวัดสระบุรีได้รับการกำหนดให้เป็นศูนย์อุตสาหกรรมในภาคกลางตอนบนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 ซึ่งได้รับการส่งเสริมการลงทุน และปัจจัยด้านสาธารณูปโภคพื้นฐานและปัจจัยอื่น ๆ ที่จะเอื้อประโยชน์แก่ผู้ที่เข้ามาลงทุนตั้งโรงงานอุตสาหกรรม นอกจากนี้ยังมีแหล่งทรัพยากร วัตถุดิบ ภายในจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียง ประกอบกับความสะดวกทางด้านคมนาคม ซึ่งมีระยะทางห่างจากกรุงเทพมหานคร เพียงไม่ถึง 100 กิโลเมตร รวมทั้งที่ตั้งของจังหวัดสระบุรี เป็นประตูผ่านไปสู่จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ ทำให้บรรยากาศเอื้อต่อการลงทุน เป็นผลให้การขยายตัวของอุตสาหกรรมในจังหวัดได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยในปี 2535 มีสถานประกอบการอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่มีลูกจ้าง 100 คนขึ้นไป จำนวน 145 แห่ง (มีขนาดมากกว่า 1,000 คน ถึง 10⁴ แห่ง) ไม่นับรวมสถานประกอบการที่นำคนงานเข้ามาทำงานเป็นครั้งคราว เช่น การก่อสร้าง การติดตั้งอุปกรณ์และการซ่อมบำรุงรักษา สถานประกอบการขนาดใหญ่ในจังหวัดสระบุรีมีแนวโน้มจะเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ

ด้วยสภาพปัญหาที่มีดังกล่าวข้างต้น เมื่อมีการเพิ่มและการขยายของอุตสาหกรรมย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยไม่เฉพาะแต่ลูกจ้างเท่านั้น และยังมีผลกระทบต่อสภาพชุมชนของผู้ที่อาศัยอยู่ใกล้เคียง ผู้คนที่เป็นมลพิษ ตลอดจนการสะสมสารพิษทั้งในอากาศและน้ำ เมื่อมีอุตสาหกรรมตั้งหนาแน่นมากขึ้น ความแออัดของชุมชนจากแรงงานที่อพยพเข้ามาทำงาน สภาพที่อยู่อาศัยที่ขาดสุขอนามัย ความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยของผู้อยู่อาศัยในชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากแรงงานส่วนใหญ่ในอุตสาหกรรมเป็นการใช้แรงงานที่ไม่ต้องมีฝีมือมากนัก ประมาทว่าแรงงานประเภทนี้มีไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 ของแรงงานทั้งหมด ในอุตสาหกรรมที่ต้องอาศัยการใช้แรงงานคนในการผลิตบางประเภท จะมีแรงงานประเภทนี้มากกว่าร้อยละ 90 ส่วนใหญ่จะได้รับค่าจ้างในอัตราเท่ากับค่าจ้างขั้นต่ำหรือสูงกว่าเล็กน้อยเท่านั้น แต่หากเป็นคนงานที่มีความรู้ต่ำกว่ามัธยมศึกษา มักจะถูกจ้างโดยผ่านคู่สัญญาของสถานประกอบการให้มาทำงานแทน คนงานเหล่านี้มักจะได้รับค่าจ้างที่ไม่เป็นธรรม และไม่ได้รับสิทธิตามกฎหมายแรงงาน และขาดการดูแลในเรื่องความปลอดภัยในการทำงาน

ขณะเดียวกันการพัฒนาการผลิตให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น ย่อมมีการนำเทคโนโลยีทันสมัยเข้ามาปรับใช้ รวมทั้งการนำสารเคมีอันตรายเข้าสู่กระบวนการผลิตในอุตสาหกรรมทุกประเภท โดยขาดการป้องกันหรือพัฒนาบุคลากรให้สอดคล้องกับการพัฒนาเทคโนโลยี ทำให้สถิติการเกิดอุบัติเหตุและโรคจากการทำงานของผู้ใช้แรงงานมีแนวโน้มสูงขึ้นทุกปี นอกจากนี้ยังมีผลกระทบต่อผู้อยู่ข้างเคียง เช่น ฝุ่น คิวบ์ สารเคมีที่ติดไปกับน้ำทิ้งหรือตกค้างอยู่ ณ ดิน พื้นดิน ซึ่งอาจถูกชะล้างลงไปในแหล่งน้ำที่ประชาชนใช้ในการเกษตรหรือใช้อาบกิน ทำให้จังหวัดสระบุรีเป็นพื้นที่ประสบปัญหาในเรื่องความไม่ปลอดภัยในการทำงานและโรคจากการทำงาน อันเนื่องจากสภาพการทำงาน ทั้งเครื่องมือเครื่องจักรที่ไม่ปลอดภัย และภัยมีดจากวัสดุสารเคมีอันตรายที่ใช้ในกระบวนการผลิต ตลอดจนฝุ่นผงละอองในกระบวนการผลิตที่ก่อให้เกิดมลพิษในอากาศทั้งภายในและภายนอกสถานที่ทำงาน

6. อัตราส่วนประชากรระหว่างเมืองกับชนบท

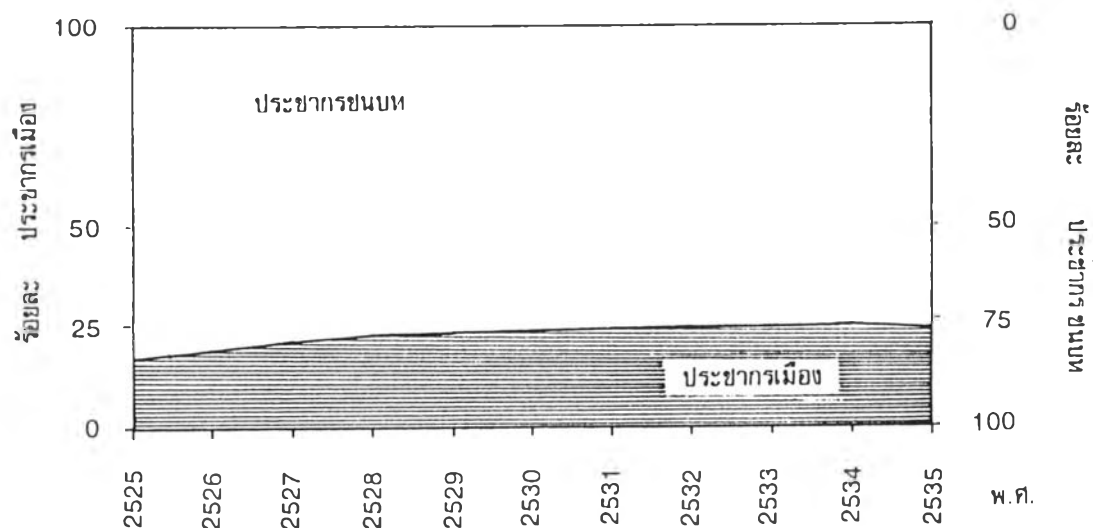
การพิจารณาถึงประชากรเมืองในพื้นที่ศึกษาจังหวัดสระบุรี หากกำหนดเขตเมืองตามพื้นที่เขตเทศบาล ซึ่งปัจจุบันประกอบด้วยเทศบาลเมืองสระบุรี เทศบาลตำบลแก่งคอย เทศบาลตำบลหนองแค และเทศบาลตำบลพระพุทธบาท โดยพื้นที่เมืองในเขตเทศบาลเหล่านี้มีจำนวนประชากรมาอาศัยตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นจำนวนมาก มีความหนาแน่นสูง และมีรายได้พอสมควรในการจัดตั้งเป็นเขตเทศบาล ซึ่งเป็นพื้นที่เมืองที่สำคัญ หากพิจารณาเฉพาะพื้นที่เทศบาลในจังหวัดสระบุรีให้เป็นพื้นที่เมือง โดยจากช่วงระยะเวลา 10 ปีตั้งแต่ปี 2525 - 2535 พบว่า จังหวัดสระบุรีมีจำนวนประชากรเมืองเพิ่มขึ้น พร้อม ๆ กับสัดส่วนประชากรเมืองที่เพิ่มขึ้นตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาตั้งแต่ปี 2525-2535 โดยในปี 2525 จังหวัดสระบุรีมีประชากรเมืองเท่ากับ 90,254 คน คิดเป็นสัดส่วนประชากรเมืองเพียงร้อยละ 18.82 และพอมาถึงปี 2534 ใดมีจำนวนประชากรเมืองเพิ่มขึ้นเป็น 134,888 คน คิดเป็นประชากรเมืองร้อยละ 24.98 แต่พอมาถึงปี พ.ศ. 2535 จังหวัดสระบุรีกลับมีสัดส่วนประชากรลดลงเหลือร้อยละ 22.56 ส่วนจำนวนประชากรในพื้นที่ชนบทจะมีจำนวนเพิ่มขึ้นเช่นกัน แต่ทว่าสัดส่วนประชากรในชนบทของจังหวัดกลับลดลงตลอดระยะเวลา 9 ปี โดยในปี 2525 มีจำนวนประชากรในชนบทถึงร้อยละ 81.18 แต่พอในปี 2534 กลับมีสัดส่วนประชากรชนบทลดลงเหลือร้อยละ 75.02 พอในปี 2535 จังหวัดสระบุรีกลับมีสัดส่วนประชากรเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 77.44 รายละเอียดดูได้จากตารางที่ 3.22 และแผนภูมิในรูปที่ 3.21 ประกอบ

ตารางที่ 3.22 จำนวนประชากรเมือง(เขตเทศบาล) – ชนบท(นอกเขตเทศบาล) จังหวัดสระบุรี ปี 2525–2535

พ.ศ.	ประชากรเมือง		ประชากรชนบท		รวม	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
2525	90,254 *	18.82	389,290	81.18	479,544	100.0
2526	94,171 *	19.48	389,145	80.52	483,316	100.0
2527	96,277 *	20.53	372,787	79.47	469,064	100.0
2528	104,572 *	21.38	384,484	78.62	489,056	100.0
2529	111,278 *	22.09	392,509	77.91	503,787	100.0
2530	112,861 *	22.14	396,889	77.86	509,750	100.0
2531	120,218	23.07	400,788	76.93	521,006	100.0
2532	126,917	23.93	403,364	76.07	530,281	100.0
2533	131,052	24.49	404,108	75.51	535,160	100.0
2534	134,888	24.98	405,110	75.02	539,998	100.0
2535	123,165	22.56	422,879	77.44	546,044	100.0

ที่มา : สำนักงานกลางทะเบียนราษฎร, กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

หมายเหตุ : * รวมประชากรในเขตสุขาภิบาลพระพุทธบาท ซึ่งได้ยกฐานะเป็นเทศบาลตำบลในปี 2531

รูปที่ 3.21 แผนภูมิแสดงการเปลี่ยนแปลงระหว่างประชากรเมืองกับชนบทในจังหวัดสระบุรี ปี 2525-2535

ทั้งนี้ เป็นเพราะตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา เทศบาลเมืองสระบุรี เทศบาลตำบลแก่งคอย เทศบาลตำบลหนองแค และสุขาภิบาลพระพุทธบาท (เดิม) เป็นพื้นที่ชุมชนเมืองหลัก 4 แห่งของจังหวัด โดยมีชุมชนเทศบาลเมืองสระบุรีตั้งอยู่ตรงกลาง แล้วมีเส้นทางคมนาคม-ขนส่งสายหลักเชื่อมโยงไปถึงชุมชนเมืองสำคัญ 3 แห่งได้โดยสะดวกนั้น ทำให้พื้นที่เมืองทุกแห่งเติบโตเป็นอย่างมาก พร้อม ๆ กับการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมที่กระจุกตัวอยู่ใกล้กับชุมชนหลักเหล่านี้ ส่งผลให้ประชากรเมืองของจังหวัดสระบุรีมีส่วนที่เพิ่มมากขึ้นมาโดยตลอด

ในทางกลับกันสัดส่วนประชากรในชนบทของจังหวัดกลับลดลงอย่างเห็นได้ชัดตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา 9 ปี แต่พอมาถึงปีสุดท้ายในปี 2535 กลับมีส่วนประชากรเมืองลดลง ส่วนประชากรชนบทกลับเพิ่มขึ้นนั้น ทั้งนี้ไม่ได้เกิดจากพื้นที่เมืองมีการเติบโตน้อยลงแต่อย่างใด แต่เกิดจากเมืองเหล่านี้ โดยเฉพาะเทศบาลเมืองสระบุรี ซึ่งเป็นเมืองที่สำคัญที่สุด กำลังเติบโตอย่างมาก จนสิ่งก่อสร้างและการตั้งถิ่นฐานขยายตัวเกินเขตเทศบาล ทำให้พื้นที่เมืองจริงโตเกินกว่าพื้นที่เมืองที่กำหนดไว้เฉพาะในพื้นที่เขตเทศบาล และสัดส่วนประชากรเมืองที่เพิ่มขึ้นจากการเติบโตของเมืองในลักษณะ Over Boundary นี้ได้ ไปเพิ่มพูนสัดส่วนประชากรในเขตชนบท ทำให้สัดส่วนประชากรเมืองไม่สอดคล้องกับสภาพที่เป็นจริง

นอกจากนี้ การที่จำนวนประชากรในเขตเทศบาลต่าง ๆ มีจำนวนลดลงเนื่องจากความแออัดในเขตเทศบาล จึงมีประชากรเมืองจากย่านใจกลางเทศบาลย้ายที่อยู่อาศัยมาอยู่ในเขตพื้นที่ชานเมือง ซึ่งอยู่นอกเขตเทศบาล ทำให้มีจำนวนประชากรในเขตเมืองลดลงทั้ง ๆ ที่แท้จริงแล้ว จำนวนและสัดส่วนประชากรที่เพิ่มขึ้นในชนบทนั้นเป็นผลมาจากการขยายตัวของเมืองนั่นเอง

ดังนั้นจึงเห็นได้ชัดเจนว่าการกำหนดพื้นที่เมืองเฉพาะเขตเทศบาลนั้น เป็นกฎเกณฑ์ที่ค่อนข้างหลวม ไม่ค่อยชัดเจน และประการสำคัญคือ เป็นกฎเกณฑ์ที่ล้าสมัย โดยเฉพาะในพื้นที่สระบุรี ซึ่งปัจจุบันชุมชนเมืองต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและไม่เพียงเฉพาะพื้นที่เขตเทศบาลเท่านั้น ที่มีความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว สุขาภิบาลต่าง ๆ หลายแห่งในจังหวัด โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ กระจุกตัวอยู่ ก็จัดเป็นพื้นที่เมืองที่กำลังมีความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตามทางราชการก็ยังไม่ได้ปรับปรุงหลักเกณฑ์เกี่ยวกับพื้นที่เมือง โดยทั่วไปแล้วยังคงยึดกฎเกณฑ์พื้นที่เมืองจาก พ.ร.บ. เทศบาล

พ.ศ. 2496 และพ.ร.บ.สุขาภิบาล พ.ศ.2495 ที่ยังคงใช้ชื่อยุ่ในปัจจุบัน โดยพื้นที่สระบุรีสามารถแยกพื้นที่ชุมชนเมืองได้เป็น 3 ระดับ คือ เทศบาลเมือง เทศบาลตำบล และสุขาภิบาลต่าง ๆ ที่กระจายอยู่ย่นพื้นที่จังหวัด ซึ่งถือเป็นภาพรวมเป็นชุมชนเมืองทั้งหมด

และจากการสำมะโนประชากรและเคหะในปี 2523 และ 2533 ได้จำแนกศึกษาประชากรเมืองและชนบทนทุกอำเภอ โดยถือว่าพื้นที่ในเทศบาลทุกแห่ง สุขาภิบาลที่มีความเจริญเป็นพื้นที่เมือง ส่วนสุขาภิบาลขนาดเล็กยังคงจัดให้เป็นพื้นที่ชนบท พบว่า จังหวัดสระบุรีในปี 2523 มีประชากรเมืองรวมทั้งสิ้น 122,587 คน คิดเป็นร้อยละ 28.32 ส่วนประชากรนชนบทมีจำนวน 310,288 คน คิดเป็นร้อยละ 71.68 พอมาถึงในปี 2533 จังหวัดสระบุรีมีจำนวนประชากรเมืองเพิ่มขึ้นเป็น 153,681 คน คิดเป็นร้อยละ 30.26 ส่วนประชากรชนบทมีจำนวน 354,111 คน คิดเป็นสัดส่วนประชากรลดลงเหลือร้อยละ 69.74

สำหรับอำเภอที่มีสัดส่วนประชากรเมืองมากที่สุด ได้แก่ พระพุทธบาท คือ มีสัดส่วนประชากรเมืองในปี 2533 ถึงร้อยละ 59.18 ของประชากรทั้งอำเภอ ทั้งนี้เนื่องจากมีเทศบาลตำบลพระพุทธบาท ซึ่งตั้งขึ้นห่มในปี 2531 โดยราชการประกาศพื้นที่กว้างขวางกินอาณาบริเวณพื้นที่ชนบทไปด้วย เป็นลักษณะชุมชนเมืองแบบ Lower Boundary ทำให้ประชากรนพื้นที่เกษตรกรรมซึ่งเป็นเขตชนบทถูกรวมกับประชากรเมือง ส่งผลให้มีสัดส่วนประชากรเมืองสูงอำเภอที่มีสัดส่วนประชากรเมืองสูงรองลงมาได้แก่ จังหวัดสระบุรี คือ มีสัดส่วนประชากรเมืองร้อยละ 54.99 ของประชากรทั้งอำเภอ นับเป็นพื้นที่ที่มีประชากรเมืองมากอีกพื้นที่หนึ่ง โดยมีประชากรเมืองจำนวนรวมถึง 66,378 คน คิดเป็นร้อยละ 43.19 ของประชากรเมืองทั้งจังหวัด เป็นประชากรเมืองที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองเป็นส่วนใหญ่ ส่วนที่เหลือเป็นประชากรนสุขาภิบาลอื่น ๆ ที่อยู่รายล้อม อำเภออื่น ๆ จะมีจำนวนประชากรเมืองไม่เกินร้อยละ 50 ได้แก่ อำเภอแก่งคอย (ร้อยละ 30.75) หนองแค (ร้อยละ 27.50) บ้านหมอ (ร้อยละ 23.15) มวกเหล็ก (ร้อยละ 9.32) ส่วนอำเภอที่เหลือ คือ อำเภอวิหารแดง เสาไห้ หนองแซง หนองโดน กิ่ง อ.ดอนพุด ในการสำมะโนประชากรดังกล่าวยังไม่ได้จัดให้มีพื้นที่เมือง เนื่องจากถือเป็นสุขาภิบาลชนบท จึงจัดให้อยู่ย่นพื้นที่ชนบททั้งหมด

อย่างไรก็ตาม หากมีการศึกษาถึงจำนวนประชากรเมืองให้สอดคล้องกับพื้นที่ชุมชนเมืองจริง จะพบว่าพื้นที่จังหวัดสระบุรีนี้ย่อมมีสัดส่วนประชากรเมืองเกินกว่าร้อยละ 30.26 ในปี 2533 เป็นแน่

ตารางที่ 3.23 จำนวนประชากรเมือง - ชนบทและอัตราการเพิ่มของประชากรรายอำเภอในจังหวัดสระบุรี ปี 2523 - 2533

เขตการปกครอง	พ.ศ. 2523		พ.ศ. 2533		อัตราการเพิ่มของประชากร (ร้อยละ)	เขตการปกครอง	พ.ศ. 2523		พ.ศ. 2533		อัตราการเพิ่มของประชากร (ร้อยละ)
	ประชากร (คน)	ร้อยละ	ประชากร (คน)	ร้อยละ			ประชากร (คน)	ร้อยละ	ประชากร (คน)	ร้อยละ	
อ.เมืองสระบุรี	92,020	100.00	120,703	100.00	2.7	อ.วิหารแดง	26,145	100.00	30,068	100.00	2.00
เมือง	50,435	54.81	66,378	54.99	1.36	เมือง	-	-	-	-	-
ชนบท	41,585	45.19	54,325	45.01	2.66	ชนบท	26,145	100.00	30,068	100.00	2.00
อ.หนองแค	68,644	100.00	75,188	100.00	0.91	อ.เสาไห้	24,300	100.00	24,587	100.00	0.12
เมือง	17,041	24.83	20,676	27.50	0.96	เมือง	-	-	-	-	-
ชนบท	51,603	75.17	54,512	72.50	0.55	ชนบท	24,300	100.00	24,587	100.00	0.12
อ.แก่งคอย	61,999	100.00	70,141	100.00	1.23	อ.หนองแซง	14,039	100.00	15,476	100.00	0.97
เมือง	20,028	32.30	21,571	30.75	0.74	เมือง	-	-	-	-	-
ชนบท	41,971	67.70	48,570	69.25	1.22	ชนบท	14,039	100.00	15,476	100.00	0.97
อ.พระพุทธบาท	43,764	100.00	49,647	100.00	1.26	อ.หนองโดน	12,117	100.00	12,979	100.00	0.69
เมือง	20,779	47.48	29,383	59.18	1.72	เมือง	-	-	-	-	-
ชนบท	22,985	52.52	20,264	40.82	-1.26	ชนบท	12,117	100.00	12,979	100.00	0.69
อ.บ้านหมอ	38,892	100.00	43,953	100.00	1.22	กิ่ง อ.คอนสาร	5,821	100.00	6,094	100.00	0.46
เมือง	14,304	36.79	10,177	23.15	-3.37	เมือง	-	-	-	-	-
ชนบท	24,588	63.21	33,776	76.85	3.15	ชนบท	5,821	100.00	6,094	100.00	0.46
อ.มากเหล็ก	45,134	100.00	58,956	100.00	0.73	จังหวัดสระบุรี	432,875	100.00	507,792	100.00	1.59
เมือง	-	-	5,496	9.32	-	เมือง	122,587	28.32	153,681	30.26	2.25
ชนบท	45,134	100.00	53,460	90.68	1.69	ชนบท	310,288	71.68	354,111	69.74	1.32

ที่มา : สำนักทะเบียนและทะเบียน ปี 2523 และ 2533, สำนักงานสถิติแห่งชาติ

หมายเหตุ : ประชากรเขตเมือง หมายถึง ประชากรในเขตเทศบาลและสุขาภิบาลที่มีระดับเป็นเมือง

ส่วนประชากรเขตชนบท หมายถึง ประชากรนอกเขตเทศบาล-สุขาภิบาล และประชากรในเขตสุขาภิบาลที่มีระดับเป็นชนบท

อัตราการเพิ่มโดยประมาณ $r = [1/n(P_n - P_0)] / [1/2(P_n + P_0)]$

(Mean Annual Rate of Growth)

โดยที่ P_0 คือ จำนวนประชากรทั้งสิ้น ณ เวลานั้น (ปีแรกของช่วงเวลาที่ทำการศึกษา)

P_n คือ จำนวนประชากรทั้งสิ้น ณ เวลานั้น (ปีสุดท้ายของช่วงเวลาที่ทำการศึกษา)

n คือ จำนวนปีของช่วงเวลาที่ทำการศึกษา

จังหวัดสระบุรีมีจำนวนประชากรส่วนใหญ่อยู่นานพื้นที่
ชนบท แต่กำลังมีแนวโน้มว่า ประชากรเมือง มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นทุกปี และพื้นที่ที่มีประชากรอาศัย
อยู่มากก็คือ

บริเวณเทศบาลเมืองสระบุรี ในเขตอำเภอเมืองสระบุรี ซึ่งเป็น
อำเภอที่มีสัดส่วนประชากรเมืองถึงร้อยละ 54.99 ของประชากรในอำเภอ ทั้งนี้เพราะ เป็นพื้นที่
ที่มีความเจริญสูงสุดของจังหวัด มีเส้นทางคมนาคมเข้าถึงได้สูงสุด

บริเวณเทศบาลตำบลพระพุทธบาท ในเขตอำเภอพระพุทธบาท ซึ่งเป็น
บริเวณหนึ่งที่มีประชากรกระจุกตัวตั้งถิ่นฐานอยู่มาก โดยมีสัดส่วนประชากรเมืองถึงร้อยละ
59.18 ของประชากรในอำเภอ

บริเวณเทศบาลตำบลแก่งคอยในเขตอำเภอแก่งคอย (ร้อยละ 30.75)

บริเวณเทศบาลตำบลหนองแค ในเขตอำเภอหนองแค (ร้อยละ 27.50)

และบริเวณสุขาภิบาลบ้านหมอ ในเขตอำเภอบ้านหมอ (ร้อยละ 9.32)

7. การย้ายถิ่นของประชากร

จากตารางที่ 3.24 และแผนที่ในรูปที่ 3.22 เป็นข้อมูลจำนวนประชากรที่ย้าย
ภูมิลำเนาเข้า-ออกระหว่างจังหวัดสระบุรีกับพื้นที่อื่น ๆ ตามการสำมะโนประชากรและเคหะ
ในปี 2533 พบว่า ประชากรที่มีภูมิลำเนาเดิมในจังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนืออพยพ
เข้ามาทำมาหากินประกอบอาชีพอยู่ในจังหวัดสระบุรีมากที่สุด จำนวนรวมทั้งสิ้น 8,212 คน คิด
เป็นร้อยละ 26.26 ของผู้อพยพเข้ามายังจังหวัดสระบุรีทั้งหมด รองลงมาเป็นประชากรที่อพยพ
มาจากจังหวัดใกล้เคียงในเขตภาคกลางตอนบน รวมทั้งสิ้น 6,475 คน คิดเป็นร้อยละ 20.71
จากกรุงเทพมหานครและปริมณฑล รวม 5,120 คน (ร้อยละ 16.37) ภาคเหนือตอนล่าง
จำนวน 2,635 คน (ร้อยละ 8.43) ภาคตะวันออก 2,361 คน (ร้อยละ 7.55) ภาคตะวันตก
1,264 คน (ร้อยละ 6.92) ภาคเหนือตอนบนจำนวน 761 คน (ร้อยละ 2.43) ภาคใต้
จำนวน 557 คน (ร้อยละ 1.78)

สังเกตได้ว่า ภาคที่มีทำเลที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงกับจังหวัดสระบุรี และสามารถเชื่อม
โยงการขนส่งกับพื้นที่จังหวัดสระบุรีได้โดยสะดวกจะมีจำนวนประชากรที่อพยพย้ายถิ่นเข้ามาทำงาน
ประกอบอาชีพในจังหวัดสระบุรีเป็นจำนวนมากก็คือ ประชากรภายในเขตภาคกลางตอนบนเอง
และจากภูมิภาคอื่น ๆ ที่อยู่รายล้อม คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กรุงเทพมหานครและปริมณฑล

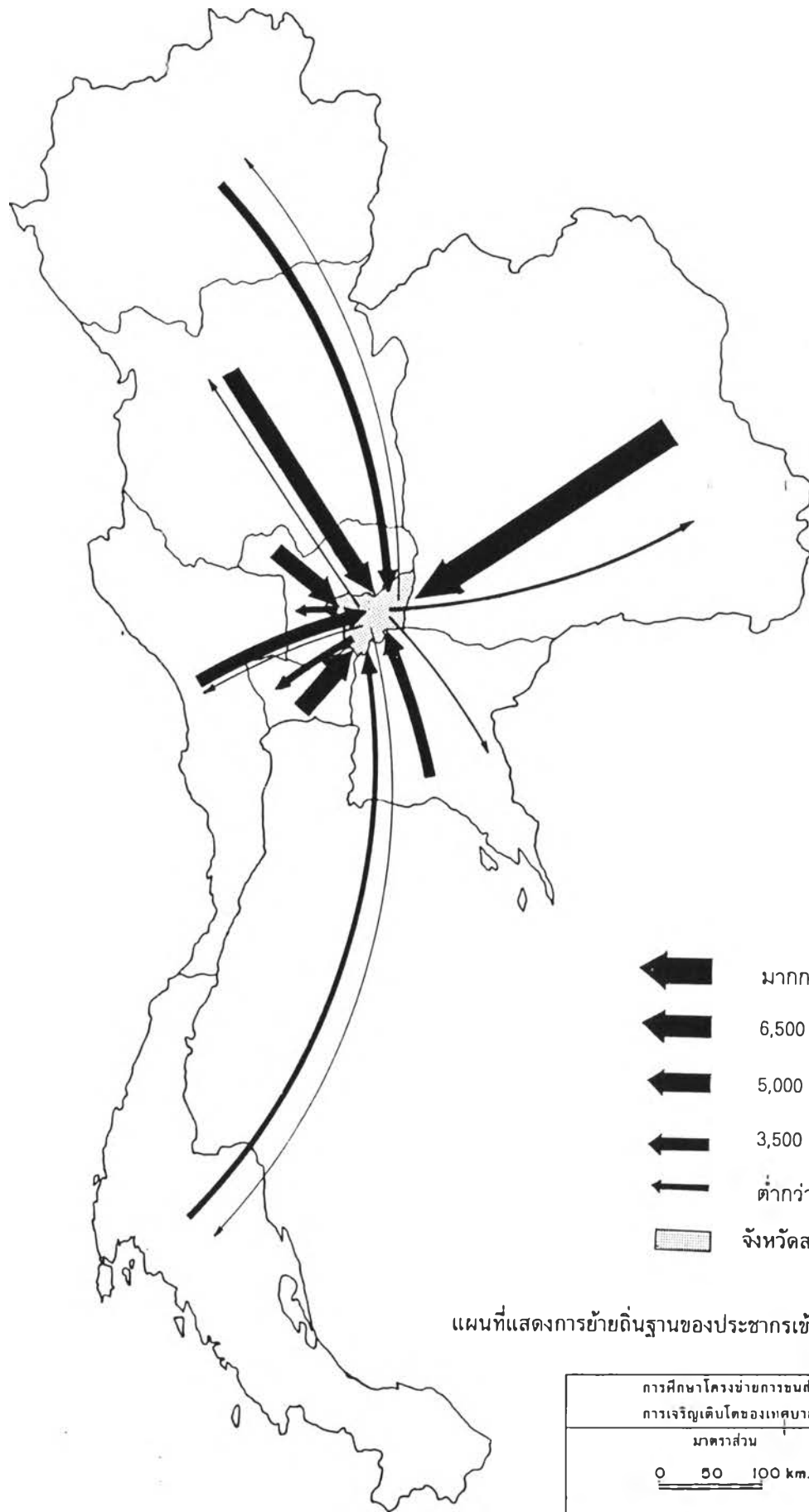
ตารางที่ 3.24 ประชากรที่ย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ในจังหวัดสระบุรี จำแนกตามภูมิลำเนาเดิม

หน่วย : คน

ภูมิลำเนาเดิมก่อนย้ายถิ่น จำแนกแหล่งที่มาตามรายภาค									
ภาคตะวันออก เฉียงเหนือ	จำนวน	ภาคกลางตอนบน	จำนวน	ภาคนครหลวง และปริมณฑล	จำนวน	ภาคตะวันออก	จำนวน	ภาคใต้	จำนวน
รวม	8,212	รวม	6,475	รวม	5,120	รวม	2,361	รวม	557
นครราชสีมา	2,298	พระนครศรีอยุธยา	2,499	กรุงเทพมหานคร	3,934	ชลบุรี	340	ชุมพร	38
ชัยภูมิ	586	อ่างทอง	373	ปทุมธานี	428	ระยอง	81	สุราษฎร์ธานี	47
ขอนแก่น	1,489	ลพบุรี	3,046	นนทบุรี	297	จันทบุรี	262	นครศรีธรรมราช	181
อุดรธานี	285	สิงห์บุรี	185	สมุทรปราการ	215	ตราด	58	สงขลา	65
หนองคาย	135	ชัยนาท	372	สมุทรสาคร	98	ฉะเชิงเทรา	193	พัทลุง	49
เลย	116	ภาคเหนือตอนบน	จำนวน	นครปฐม	148	ปราจีนบุรี	811	ระนอง	11
บุรีรัมย์	625	รวม	761	ภาคเหนือตอนล่าง	จำนวน	นครนายก	616	พังงา	11
สุรินทร์	380	เชียงใหม่	170	รวม	2,635	ภาคตะวันตก	จำนวน	ภูเก็ต	7
ศรีสะเกษ	232	ลำพูน	40	นครสวรรค์	666	รวม	1,264	กระบี่	86
อุบลราชธานี	266	ลำปาง	104	เพชรบูรณ์	849	ราชบุรี	278	ตรัง	29
ยโสธร	55	อุดรดิตถ์	86	กำแพงเพชร	197	กาญจนบุรี	229	ปัตตานี	18
ร้อยเอ็ด	479	แพร่	56	ตาก	60	สุพรรณบุรี	358	สตูล	5
มหาสารคาม	232	น่าน	51	พิษณุโลก	222	นครปฐม	148	ยะลา	3
กาฬสินธุ์	709	พะเยา	131	สุโขทัย	120	สมุทรสงคราม	25	นราธิวาส	7
สกลนคร	185	เชียงราย	194	พิจิตร	360	เพชรบุรี	170	ไม่ทราบจังหวัด	3,848
นครพนม	73	แม่ฮ่องสอน	15	อุทัยธานี	75	ประจวบคีรีขันธ์	56	จากต่างประเทศ	37
มุกดาหาร	67							รวมทั้งสิ้น	31,270

ที่มา : สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2533, สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

IIC44239

- มากกว่า 8,000 คน
- 6,500 - 8,000 คน
- 5,000 - 6,500 คน
- 3,500 - 5,000 คน
- ต่ำกว่า 3,500 คน
- จังหวัดสระบุรี

แผนที่แสดงการย้ายถิ่นฐานของประชากรเข้าสู่พื้นที่จังหวัดสระบุรี

การศึกษาโครงการชนสงฆ์ที่มีอิทธิพลต่อ การเจริญเติบโตของเทศบาลเมืองสระบุรี	
มาตราส่วน 0 50 100 km.	
 ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	รูปที่ 3.22

ที่มา : สำมะโนประชากรและเคหะ 2533
สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ตารางที่ 3.25 การย้ายถิ่นของประชากรในจังหวัดสระบุรี ช่วงปี 2525 - 2535

พ.ศ.	คนย้ายถิ่นเข้า	อัตราการย้ายเข้า ต่อปี (ร้อยละ)	คนย้ายถิ่นออก	อัตราการย้ายออก ต่อปี (ร้อยละ)	อัตราการย้าย ถิ่นสุทธิ(ร้อยละ)
2525	22,969	-	26,026	-	- 0.64
2526	33,554	46.08	38,402	47.55	- 1.00
2527	30,976	-7.68	32,802	-14.58	- 0.38
2528	36,404	17.52	24,427	-25.53	2.50
2529	41,447	13.85	34,583	41.58	1.38
2530	36,896	-10.98	35,815	3.56	0.21
2531	47,180	27.87	46,068	28.63	0.22
2532	40,431	-14.30	42,360	-8.05	- 0.37
2533	41,974	3.82	42,981	1.47	- 0.19
2534	39,230	-6.54	39,829	-7.33	- 0.11
2535	44,917	14.50	38,215	-4.05	4.05
เฉลี่ย	-	8.42	-	6.32	0.57

ที่มา : สำนักงานกลางทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

ภาคเหนือตอนล่าง ภาคตะวันออก ภาคตะวันตก ส่วนภาคที่มีระยะทางห่างออกไป เช่น ภาคเหนือตอนบน และภาคใต้ที่มีประชากรย้ายถิ่นเข้ามายังพื้นที่จังหวัดสระบุรีน้อยกว่าประชากรที่มาจากภาคอื่นที่อยู่ใกล้

เมื่อพิจารณาเป็นรายจังหวัดแล้วจะพบว่า จังหวัดที่มีจำนวนประชากรอพยพเข้ามายังพื้นที่จังหวัดสระบุรีเป็นจำนวนมาก ได้แก่ จังหวัดที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดมีการเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ-สังคม โดยมีเส้นทางเชื่อมโยงการขนส่งติดต่อระหว่างกันได้โดยสะดวก ซึ่งจังหวัดที่มีประชากรย้ายถิ่นเข้ามายังจังหวัดสระบุรีมากที่สุด คือ ประชากรจากกรุงเทพมหานคร โดยมีจำนวนประชากรที่ย้ายถิ่นเข้ามายังสระบุรีทั้งสิ้น 3,934 คน รองลงมาอีก 5 อันดับ ได้แก่ ลพบุรี (3,046 คน) พระนครศรีอยุธยา (2,499 คน) นครราชสีมา (2,298 คน) ขอนแก่น (1,489 คน) ปราจีนบุรี (811 คน)

จากตารางที่ 3.25 แสดงการย้ายถิ่นเข้า-ออกจังหวัดสระบุรี พบว่า ระหว่างปี 2525-2535 จังหวัดสระบุรีมีอัตราการย้ายถิ่นเข้าเฉลี่ยร้อยละ 8.42 ต่อปี ซึ่งสูงกว่าอัตราการย้ายถิ่นออกที่มีอัตราย้ายออกเฉลี่ยร้อยละ 6.32 ต่อปี โดยมีอัตราการย้ายถิ่นสุทธิเฉลี่ยร้อยละ 0.57 ต่อปี และมีแนวโน้มว่าจะมีจำนวนประชากรย้ายถิ่นเข้าเพิ่มขึ้น ในขณะที่การย้ายถิ่นออกจะลดลงหรือค่อนข้างย้ายออกคงที่

8. การคาดการณ์ประชากรในอนาคต

สำหรับการคาดการณ์ประชากรของจังหวัดสระบุรี ใช้ข้อมูลประชากรช่วง 10 ปี จากปี 2526 - 2536 เป็นข้อมูลพื้นฐานในการคาดการณ์ประชากร โดยตั้งสมมุติฐานเกี่ยวกับอัตราการเพิ่มของประชากรเพื่อคาดการณ์จำนวนประชากรในอนาคตว่า สถานการณ์ต่าง ๆ ที่มีผลทางตรงและทางอ้อมต่อการเพิ่มประชากรจะคล้ายคลึงกัน ทั้งอดีต ปัจจุบัน และอนาคต โดยใช้วิธีการคาดการณ์ประชากรด้วยวิธีการ สมการการเพิ่มแบบเส้นตรง (Linear Forecast) ซึ่งในระยะหลังมีสถิติจำนวนประชากรในเขตเทศบาลลดลง เนื่องจากประชากรที่เพิ่มขึ้นเป็นประชากรที่อยู่นอกเขตเทศบาล และสังเกตได้ว่าประชากรนอกเขตเทศบาลในเขตอำเภอเมืองจะเติบโตอย่างรวดเร็วมาก ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการเพิ่มประชากรที่ขยายตัวเลยเขตเทศบาลเมืองสระบุรีออกมา ประกอบกับการเป็นพื้นที่ที่มีความเติบโตสูง เพราะเป็นบริเวณที่มีโรงงานอุตสาหกรรมที่จ้างแรงงานมาก ทำให้มีประชากรอพยพเข้ามาทำงานเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ใน

เขตอำเภอเมืองสระบุรี (ยกเว้นเทศบาล) จึงใช้วิธีการเพิ่มแบบทบต้น (Exponential Forecast) ซึ่งเหมาะสมกับสภาพการเพิ่มของประชากรในอำเภอเมืองสระบุรีและจังหวัดสระบุรี ซึ่งเป็นแหล่งดึงดูดการอพยพ และการคาดการณ์ปรากฏผลตามกำหนดช่วงเวลาตั้งแต่ปี 2537-2554 เป็นช่วงระยะเวลาในอนาคตออกไปอีก 17 ปี ถ้าพิจารณาเป็นระยะเวลาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ดังนี้

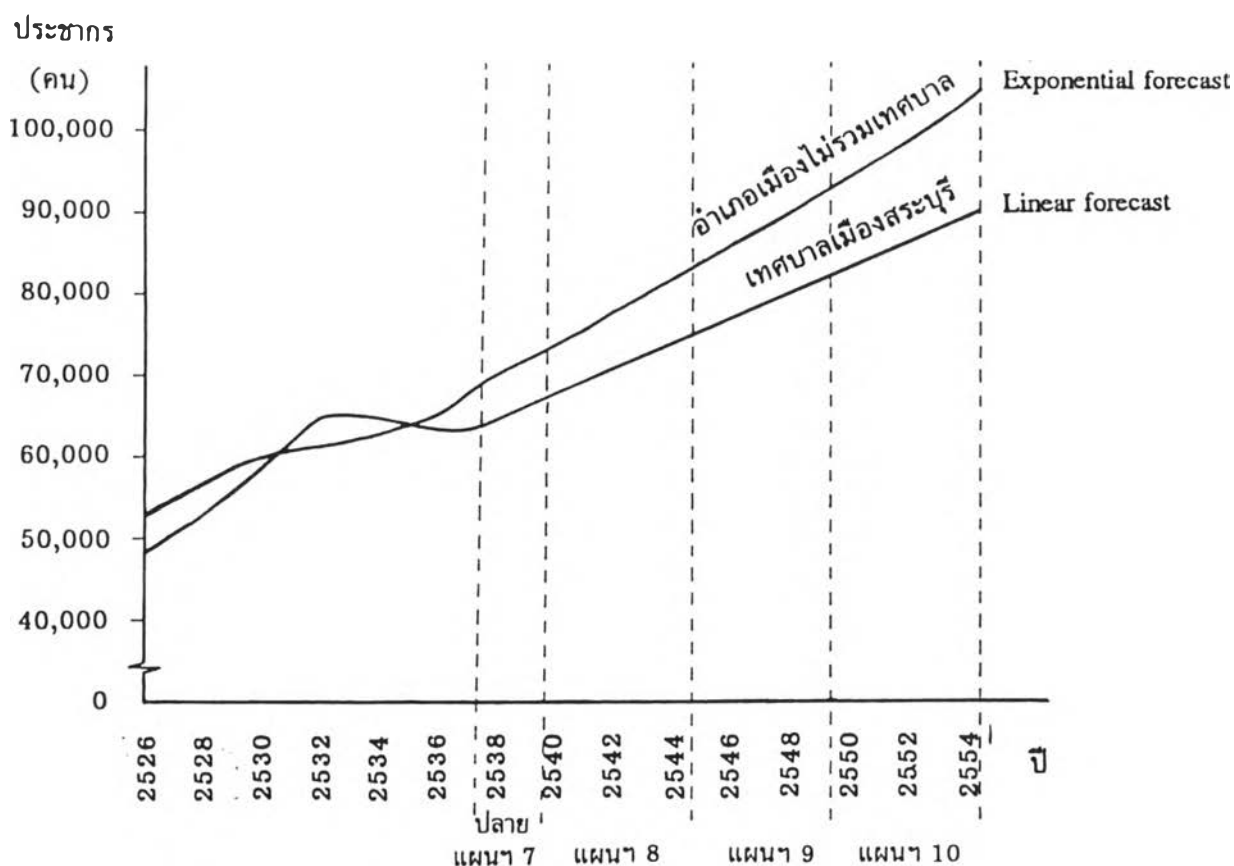
ระหว่างปี 2537 - 2539 เป็นช่วงปลายของแผนฯ ฉบับที่ 7

ระหว่างปี 2540 - 2544 เป็นช่วงของแผนฯ ฉบับที่ 8

ระหว่างปี 2545 - 2549 เป็นช่วงของแผนฯ ฉบับที่ 9

ระหว่างปี 2550 - 2554 เป็นช่วงของแผนฯ ฉบับที่ 10

ผลปรากฏว่า เมื่อสิ้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 ในปี 2539 เทศบาลเมืองสระบุรีจะมีประชากร 67,107 คน สิ้นแผนฯ 8 ในปี 2544 จะมี 76,126 คน สิ้นแผนฯ 9 ในปี 2549 จะมี 85,333 คน และเมื่อสิ้นแผนฯ 10 จะมีประชากรในเขตเทศบาลถึง 93,066 คน ดูรายละเอียดในตารางที่ 3.26 และรูปที่ 3.23 ประกอบ

รูปที่ 3.23 แผนภูมิแสดงการคาดการณ์จำนวนประชากรเทศบาลเมืองสระบุรี

ตารางที่ 3.26 การคาดการณ์ประชากรเทศบาลเมืองสระบุรี

ปี	เทศบาลเมืองสระบุรี (Linear forecast)		อำเภอเมืองไม่รวมเทศบาล (Exponential forecast)		จังหวัดสระบุรี (Exponential forecast)	
	จำนวน (คน)	อัตราเพิ่ม (ร้อยละ)	จำนวน (คน)	อัตราเพิ่ม (ร้อยละ)	จำนวน (คน)	อัตราเพิ่ม (ร้อยละ)
2526	48,669	-	53,598	-	483,315	-
2527	49,531	1.77	54,246	1.21	469,064	-2.95
2528	53,467	7.95	57,150	5.35	489,056	4.26
2529	57,364	7.29	59,599	4.29	503,787	3.01
2530	58,686	2.30	60,180	0.97	509,750	1.18
2531	61,206	4.29	60,754	0.95	521,006	2.21
2532	65,332	6.74	61,612	1.41	530,281	1.78
2533	64,975	-0.55	63,230	2.63	535,160	0.92
2534	64,915	-0.09	63,680	0.71	539,998	0.90
2535	62,225	-4.14	64,280	0.94	546,044	1.12
2536	62,216	-0.01	65,202	1.43	558,073	2.20
2537	63,202	1.58	69,289	6.27	566,221	1.46
2538	64,761	2.47	70,938	2.38	574,488	1.46
2539	66,320	2.35	72,626	2.38	582,876	1.46
2540	67,879	2.30	74,355	2.38	591,385	1.46
2541	69,438	2.25	76,125	2.38	600,019	1.46
2542	70,997	2.20	77,936	2.38	608,779	1.46
2543	72,556	2.15	79,791	2.38	617,667	1.46
2544	74,115	2.10	81,690	2.38	626,685	1.46
2545	75,674	2.06	83,634	2.38	635,834	1.46
2546	77,233	2.02	85,625	2.38	345,117	1.46
2547	78,792	1.98	87,663	2.38	654,536	1.46
2548	80,351	1.94	89,749	2.38	664,092	1.46
2549	81,910	1.90	91,885	2.38	673,788	1.46
2550	83,469	1.87	94,072	2.38	683,625	1.46
2551	85,028	1.83	96,311	2.38	693,606	1.46
2552	86,587	1.80	98,603	2.38	703,732	1.46
2553	88,146	1.77	100,950	2.38	714,006	1.46
2554	89,705	1.74	103,353	2.38	274,430	1.46

ที่มา : ปี 2526- 2537 เป็นจำนวนประชากรในอดีตจากเทศบาลเมืองสระบุรี

และสำนักงานกลางทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง

สรุปได้ว่า การศึกษาในเรื่องประชารัฐนั้นมีความสำคัญโดยเป็นปัจจัยพื้นฐานของพื้นที่ศึกษา ซึ่งเมื่อวิเคราะห์แล้วทำให้ทราบถึงบทบาททางด้านประชารัฐของพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาทางเศรษฐกิจการเชื่อมโยงโครงข่ายคมนาคม-ขนส่ง กิจกรรมของประชารัฐในพื้นที่ศึกษากับกิจกรรมประชารัฐในพื้นที่อื่น ๆ ทำให้เกิดพลังในการพัฒนา อันส่งผลถึงการเติบโตของพื้นที่ต่าง ๆ ในจังหวัดสระบุรี โดยเฉพาะพื้นที่เทศบาลเมืองสระบุรี อันเป็นศูนย์กลางในการเชื่อมโยงกิจกรรมด้านต่าง ๆ ของประชารัฐภายในพื้นที่จังหวัดสระบุรีกับภูมิภาคอื่น ๆ ทำให้สามารถดำเนินการคิดค้นหากลยุทธ์ในการพัฒนา-ควบคุมการไร้ที่ดิน และการขยายตัวของเทศบาลเมืองสระบุรีให้เชื่อมโยงกับระบบโครงข่ายคมนาคมที่มีอยู่ปัจจุบันและอนาคตได้ในที่สุด

สรุปบทบาทของพื้นที่ศึกษา

จากการศึกษาสภาพทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และประชารัฐในพื้นที่ศึกษาจังหวัดสระบุรีแล้ว พบว่า สระบุรีเป็นจังหวัดที่มีความได้เปรียบในเรื่องทำเลที่ตั้งในการพัฒนามาก เนื่องจากมีระยะห่างจากกรุงเทพฯ เพียงไม่ถึง 100 กิโลเมตร มีพื้นที่ทางตอนใต้ของจังหวัดเชื่อมโยงกับปริมณฑล โดยมีเทศบาลเมืองสระบุรีซึ่งเป็นศูนย์กลางบริหารปกครองของจังหวัดเป็นชุมทางคมนาคม-ขนส่งที่สำคัญ สามารถเชื่อมโยงการติดต่อระหว่างภูมิภาคที่สำคัญของประเทศ ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กรุงเทพมหานครและปริมณฑล รวมถึงภาคตะวันออกและพื้นที่พัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออกเข้าไว้ด้วยกัน ภายในพื้นที่จังหวัดสระบุรีเองก็มีทรัพยากรธรรมชาติมากเพียงพอต่อการประกอบการอุตสาหกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะการผลิตปูนซีเมนต์ หินก่อสร้าง หินอ่อน และวัสดุก่อสร้างเกี่ยวเนื่องในขั้นที่ 2

สระบุรีมีศักยภาพในการพัฒนาและลงทุนในกิจการด้านอุตสาหกรรม ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาจึงมีการลงทุนด้านอุตสาหกรรมปูนซีเมนต์ อุตสาหกรรมเกี่ยวเนื่องจากซีเมนต์ โรงโม่-ย่อยหิน และอุตสาหกรรมอื่น ๆ เป็นจำนวนมาก ส่งผลให้จังหวัดสระบุรีมีมูลค่าการผลิตในสาขาอุตสาหกรรม-เหมืองแร่และย่อยหินที่สูงมาก จนกลายเป็นสาขาการผลิตหลักแทนสาขาเกษตรกรรม และการขยายตัวของอุตสาหกรรม ยังส่งผลให้สาขาการผลิตด้านพาณิชย์กรรม บริการ และสาธารณูปโภค โดยเฉพาะด้านการขนส่งเพื่อเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ ระหว่างจังหวัดสระบุรีกับภูมิภาคอื่น ขยายตัวตามอย่างรวดเร็ว

บทบาทในการเติบโตทางอุตสาหกรรมดังกล่าวยังส่งผลให้สระบุรีกลายเป็น จังหวัดที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดสูงที่สุดในภาคกลางตอนบน โดยเป็นจังหวัดเดียวที่มีมูลค่าการผลิต หลักด้านอุตสาหกรรม และยังส่งผลให้กิจกรรมทางด้านสังคมและประชากรในพื้นที่มีการเติบโต อย่างรวดเร็ว ด้วยศักยภาพทั้งทางด้านความได้เปรียบทางกายภาพ พื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และสาธารณูปโภค สระบุรีจึงถูกผลักดันให้มีบทบาทในฐานะเป็นเมืองศูนย์กลางหลักในการพัฒนาภาคกลางตอนบน ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยกำหนด ให้เป็นพื้นที่รองรับการกระจายกิจกรรมต่าง ๆ จากกรุงเทพฯและพัฒนาเชื่อมโยงกับ BMR และ ESB

บทบาทหน้าที่ของสระบุรีดังกล่าวก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างขนานใหญ่มีโครงการต่าง ๆ ของรัฐและเอกชนมาเกิดขึ้นในพื้นที่ โดยเฉพาะโครงการด้านโครงสร้างพื้นฐานใน ด้านการคมนาคม-ขนส่ง-การสื่อสารโทรคมนาคม ซึ่งสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับชุมชนในจังหวัดสระบุรีเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเทศบาลเมืองสระบุรีจึงเป็นศูนย์กลาง หลักที่สำคัญของจังหวัด และเป็นชุมทางที่สำคัญของภาค จึงจำเป็นอย่างยิ่งในการศึกษาโครงการ ข่ายการขนส่งที่มีอิทธิพลต่อการเติบโตของเทศบาลเมืองสระบุรี ทั้งนี้เพื่อนำสิ่งที่ได้จากการ วิเคราะห์เพื่อการเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาต่อไปในที่สุด